

Msgr. Jan Volf :

DĚJEPIS KATOLICKÉ CÍRKVE

pro školy střední a měšťanské

Nákladem a ve prospěch „Serafinského díla lásky“ v Čes. Budějovicích.

Matyáš Braun.

Sen sv. Luitgardy.
Sousoší na Karlově mostě v Praze.

DĚJEPIS

KATOLICKÉ CÍRKVE

pro školy střední a měšťanské.

Na základě nových pramenů a učebnice kanovníka V. Macka
vypracoval

Mgr. JAN VOLF,
konsist. rada a bisk. notář, katecheta v. v. v Klatovech.

Sedmé, doplněné vydání s obrázky.

Schváleno arcibiskupským Ordinariátem v Praze 30. dubna 1924 č. 5839, arcibiskupským Ordinariátem v Olomouci 8. června 1933 č. 9564, biskupskými Ordinariáty v Č. Budějovicích 18. března 1937 č. 2355, v Hradci Králové 30. ledna 1924 č. 12.305, v Litoměřicích 29. listopadu 1923 č. 12.033, v Brně 11. června 1933 č. 5154.

Schváleno výnosem ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 19. ledna 1938 č. 3154-II/1 jako učebnice pro školy střední a měšťanské s československým jazykem vyučovacím ve znění českém.

Cena výtisku sešitého Kč ~~7.50~~ 10' -

1938.

Nákladem a ve prospěch „Serafinského díla lásky“,
spolku pro záchranu sirotek československých se sídlem v Čes. Budějovicích.
Tiskla Československá akciová tiskárna, filiálka v Čes. Budějovicích.

Nihil obstat.

Msgr. Dr. Car. *Petersilka*,
censor ex offio.

Nr. 2355/1937.

Imprimatur.

Episcopalis Ordinariatus Budvicii-Bohemorum

die 18. Martii 1937.

L. † S.

† *Simon*,
Episcopus.

Poznámky k sedmému vydání této učebnice.

Četba projevu J. Exc. biskupa ThDra M. Píchy o branné výchově na školách jest ve článku 42.

Učebnice doplněna hlavně církevními dějinami moravskými, z části i slovenskými. Celý výtěžek z prodeje této učebnice jest věnován na výchovu a záchranu opuštěné a zanedbané mládeže české.

O CÍRKVI SVATÉ.

1. Ježíš Kristus, zakladatel Církve.

1. Základní článek víry křesťanské jest, že Syn Boží stal se člověkem, aby nás svou smrtí na kříži vykoupil a na věky spasil. Syn Boží, druhá božská osoba, vzal na sebe lidskou přirozenost, lidské tělo a lidskou duši; stal se člověkem a nepřestal býti Bohem. Syn Boží tak učinil z lásky k lidem, aby lidi vykoupil. Poněvadž člověk zhřešil, musel člověk dáti Bohu dostiučinění za urážku. Ale hříchem byl uražen Bůh nekonečně velebný; za takovou urážku mohl dostiučiniti jen člověk, jehož skutky mají nekonečnou cenu, tedy Bohočlověk.

Syn Boží, jenž se stal člověkem, aby nás vykoupil, jest Ježíš Kristus. Narodil se z Marie Panny v Betlemě judském za dnů krále Heroda. Naroděním Ježíše Krista začíná křesťanský věk a letopočet. Vykoupení světa skrze Syna Božího Ježíše Krista jest zajisté událost tak důležitá, že si zaslouží býti středem dějin lidstva.

2. Do 30. roku věku svého vedl Pán Ježíš život skrytý, zprvu několik měsíců v Egyptě, pak v Nazaretě v dílně pěstouna sv. Josefa. V 30. roce počal veřejně konati dílo vykoupení lidského a dokonal je smrtí na kříži. Své poslání a božskou přirozenost dokazoval svatým životem, svědectvím z Písma sv., zázraky a proroctvími, zvláště pak svým z mrtvých vstáním.

Dílo vykoupení lidského konal Pán Ježíš tím, že zastával trojí úřad: učitel ský, kněž ský a králov ský, jsa učitel, kněz a král, jakož bylo předobrazeno a předpověděno ve Starém zákoně. Pro tento trojí úřad má Pán Ježíš jméno **Kristus**, t. j. P o m a z a n ý, protože ve Starém zákoně nejvyšší tato důstojnost udílela se pomazáním, a Ježíš všelikou tuto důstojnost a moc v sobě spojil.

Jako učitel hlásal Pán Ježíš o Bohu, že jest Otec všech lidí a všechny chce spasiti; učil také, kterak máme Boha ctíti a jeho přikázání zachovávat, abychom se mu líbili. O sobě učil, že jest zaslíbený Vykupitel, kterého Bůh na svět poslal, aby věčné blaženosti dosáhli všichni, kdož v něho věří.

Jako kněz přinesl Pán Ježíš sebe sama Bohu v oběť na kříži,

aby Boha nekonečně oslavil a svou přebolestnou smrtí jej usmířil za lidské hříchy. Ustanovil oběť mše sv. a svaté svátosti, aby nám ovoce vykoupení přivlastnil. Obětí Kristovou na kříži stvrzena byla **N o v á ú m l u v a** mezi Bohem a všemi národy země; ona slove též **N o v ý z á k o n** a bude trvati do skonání světa.

Jako **k r á l** založil a uspořádal Pán Ježíš na světě viditelné království — **s v o j i C í r k e v** — dal zákony lidem a bude je souditi.

3. Co Syn Boží konal a učil za svého pozemského pobytu, to mělo se konati a hlásati na všech místech a ve všech dobách až do konce věků, aby lidé Boha tak ctili a poslouchali, jak Bůh ustanovil. Proto k založení Církve směřovala hlavní snaha Kristova; o církvi kázal a apoštolové o uspořádání církve a její správě poučoval.

Kristus svoji Církev nazýval královstvím Božím na zemi, které proroci po staletí slibovali. Mluvil o království nebeském, jež se přibližilo. Do své modlitby vložil prosbu za svoji Církev. Přirovnal ji k vinici, k síti naplněné rybami, ke stromu, v jehož ratolestech se slétá ptactvo nebeské. Přirovnal ji k ovčinci, znázornil kvasem její působení, prorokoval její pronásledování, ale také její trvání do konce časů.

Přípravou k založení Církve bylo, že Pán Ježíš shromažďoval kolem sebe věřící, z nichž vyvolil 12 apoštolů a 72 učedníky. Ke skutečnému založení Církve došlo, když Pán Ježíš ustanovil apoštolové za své nástupce a za duchovní vrchnost (hierarchie), jim odevzdal svůj trojí úřad a jim velel, aby učení jeho všude hlásali, milost Boží věřícím udělovali, je spravovali a ke spasení vedli. Místo sebe ustanovil Pán Ježíš sv. Petra za viditelnou hlavu Církve, dal mu přednost před ostatními apoštolové a nejvyšší duchovní moc; sám pak zůstal neviditelnou hlavou Církve, nejvyšším učitelem, knězem a králem své Církve.

Věřícím poručil Pán Ježíš, aby apoštolové, jako duchovních vrchností poslouchali.

Apoštolové počali vykonávati své poslání v Církvi Pána Ježíše na den seslání Ducha svatého v Jerusalemě, když po kázání sv. Petra přijali do Církve první tři tisíce věřících.

4. Apoštolové dostali od Pána Ježíše také moc ustanoviti za sebe nástupce.

Apoštolové světili své nástupce udělujíce jim buď celou moc apoštolskou nebo část její: jsou to biskupové, kněží a jáhnové.

Také moc a přednost sv. Petra musí trvati v Církvi, jak to zachování jednoty Církve vyžaduje.

Veškerá moc a přednost Petrova přešla na toho biskupa, který po něm nastoupil v Římě a nazývá se papež nebo **s v a t ý O t e c**. Protože viditelnou hlavou Církve jest římský papež, jmenuje se tato Církev římská nebo římskokatolická.

Slovem »katolická« (všesvětová) vyjadřuje se trvání a rozšíření Církve po celém světě.

Vláda, kterou podle ustanovení Krista Pána vykonávají v jeho Církvi papež, biskupové, kněží a jáhnové, sluje s v a t o v l á d a = h i e r a r c h i e.¹⁾ Tato důstojnost a moc v Církvi neuděluje se volbou, ale svěcením, neboť k vládě v Církvi povolávání jsou mužové Bohem a ne člověkem. Kristus prohlásil o hierarchii: »Ne vy jste mne vyvolili, nýbrž já jsem vyvolil vás a ustanovil jsem vás, abyste šli a užitek přinášeli.« (Jan 15, 16.)

Papež nepřijímá pravomoc od nikoho na zemi, nýbrž má ji jako nástupce sv. Petra přímo od Boha, jakmile osoba budoucího papeže jest dostatečně označena volbou kardinálů. Papež není na zemi nikomu podřízen, není závislý ani na církevním sněmu, ani na žádné moci světské.

Biskup je poddán papeži, podléhá jeho pravomoci a vládne ve své diecési jen v odvislosti od hlavy Církve. Po vysvěcení na biskupa dostává od papeže pravomoc vladařskou s jejími právy a povinnostmi. Katolíky v diecési zavazuje papež k poslušnosti nového biskupa.

2. O úkolu Církve katolické.

1. Pán Ježíš založil Církev, aby zjevovala lidem na světě slávu a lásku Boží a vedla lidi k věčnému spasení.

Církev vede lidi k věčné spáse tím, že vykonává trojí úřad Kristův: učitelský, kněžský a královský.

U č i t e l s k ý ú ř a d Ježíše Krista vykonává Církev tím, že učení jeho stále neporušené zachovává, hlásá a vykládá.

K n ě ž s k ý ú ř a d jeho vykonává tím, že koná oběť mše sv. a uděluje věřícím svátosti, že světí, žehná a za všechny lidi se modlí.

K r á l o v s k ý neboli p a s t ý ř s k ý úřad Ježíše Krista vykonává tím, že všechny křesťany k bohumilému životu přidržuje, dává zákony, soudí a trestá.

2. Péči svoji o Církev dovršil Pán Ježíš tím, že ji zabezpečil pro vždy před poblouděním darem neomylnosti.

N e o m y l n o s t jest výsada od Boha Církvi udělená, aby Církev za přispění Ducha svatého nepobloudila v učení víry a mravů, když je věřícím celé Církve k věření předkládá. Tento dar působí, že Církev nemůže ani bludně věřit, ani bludně učit. Bez daru neomylnosti nebylo by zajištěno trvání Církve do posledního soudu.

Pravda zjeveného náboženství přesně vymezená a nezměnitelná, kterou učitelský úřad Církve k věření předkládá, sluje d o g m a = článek víry.

Dar neomylnosti v Církvi přísluší papeži spolu s biskupy na církevním sněmu, přísluší také papeži samotnému, když jako nejvyšší

¹⁾ Hierarchii jest rozlišovati od vlád ve státech zvaných aristokracie (vláda šlechty), nebo demokracie (vláda lidu), kterých v Církvi katolické není.

učitel a pastýř činí pro celou církev závazná rozhodnutí o víře a mravech. V bohovědné řeči říkáme, že mluví ex katedra. Ex katedra mluví papež také, kdykoli prohlašuje sluhy Boží za svaté (kanonizace) a kdykoli schvaluje církevní řády.

3. Úkolem Církve sv. jest vésti lidi ke spáse duše. Ale církev katolická nezapomínala nikdy pečovatí také o vezdejší blaho lidstva. Zakládala školy, nemocnice, sirotčince. Pěstovala vědy, ušlechtilou hudbu a umění.

Sv. Augustin napsal: Katolická Církev, ty jsi v pravdě matkou křesťanů nejen proto, že hlásáš ctíti ryze a čistě Boha, u něhož je nejblaženější život, nýbrž i proto, že majíc k bližnímu lásku a dobrotu, máš nadbytek všelikých léků proti nemocem, jimiž duše stůňou pro své hříchy. Ty podrobuješ dítky rodičům dobrovolným poddanstvím; ty učíš sluhy, aby ne tak z nucení jako z radostné povinnosti pánům sloužili; ty učíš pány k sluhům býti mírnými, uvádějíc Boha jako společného Pána. Ty spojuješ občany s občany, národy s národy poutem bratrství; ty učíš krále panovati k prospěchu národů, učíš národy poslouchati králů. Kdo praví, že nauka Kristova je proti státu, nechť mu dává takové vojíny, jakými je činí nauka Kristova, nechť mu dá takové soudce a úředníky, takové rodiče a poplatníky, jakými je býti učí Církev.

4. Tak dokonalý, svatý ústav, plný krásy a božské pravdy, Církev katolickou, založil nám Kristus Pán. Nemůžeme býti spaseni leč v Církví katolické. Jako náš Pán a Spasitel, měl Ježíš právo předepsati nám podmínky spasení, z nichž první jest, státi se křtem svatým viditelným údem Církve, jakož i další podmínky: pravdy Církvi svatou hlásané věřiti, svátosti přijímati a duchovní vrchnosti poslouchati. Kdo svojí vinou zůstává mimo Církev, ač ví, že je od Krista k naší spáse ustanovena, nedojde spásy, leč by Bůh v hodině smrti mimořádnou milostí mu pomohl.

*

5. Dějepis Církve poučuje, kterak se Církev Kristova šířila, kterak působila ke cti Boží, k věčnému i časnému blahu národů a jaké radostné i bolestné osudy ji potkaly. V této učebnici dějin vypisuje se v prvním oddílu šíření Církve hlavně v rozsáhlé tehdy državě římské za prvních 800 let. V druhém oddílu pokračuje se ve vypsání dějin Církve ve střední Evropě se zvláštním zřením k naší milé republice a k národu českému od století IX. až na naše časy.

Znalost dějin církevních utvrzuje katolíka ve víře v Boha a plní duši jeho obdivem a úctou k působení a trvání jeho svaté Církve, v níž poznává velkolepé dílo a důkaz lásky Boží k lidstvu.

*

Naučení. Cti a miluj svoji Církev jako matku svou, neboť nikdo nemůže míti Boha za otce, kdo nemá Církev za matku. (Sv. Cyprián.) Měj účast v jejích radostech i utrpeních a plň svědomitě její příkázání a nařízení. Miluj svatého Otce, cti biskupy i kněze a jednej vždy v životě veřejném i soukromém podle zásad svého náboženství! Studuj pilně dějiny Církve, abys dovedl jí hájiti proti útokům nepravdy, a budeš katolíkem podle přání Srdce Ježíšova, v jehož službu se radostně zsvěcuješ!

I.

DĚJINY KATOLICKÉ CÍRKVE

V DOBĚ PRVNÍCH OSMI STOLETÍ.*)

3. O působení svatých apoštolů vůbec.

1. První hlasatelé víry Ježíše Krista a šířitelé jeho Církve byli svatí apoštolové, kteří po nanebevstoupení Páně na místo zrádného Jidáše volbou povolali sv. Matěje; později přibrali sv. Pavla a sv. Barnabáše. Jména ostatních jsou: dva Šimonové, Šimon Petr a Šimon Horlivec; dva Jakubové, Jakub starší a Jakub mladší; dva evangelistové, Matouš a Jan; pak Juda, Filip, Ondřej, Bartoloměj a Tomáš.

Působení svatých apoštolů počíná ihned, jakmile Duch svatý na ně sestoupil a k úřadu jejich schopnými je učinil. Zprvu pracovali v Jerusalemě, pak na různých místech země židovské; do zemí pohanických rozešli se teprve po několika letech.

Aby se víra Kristova rychleji šířila, zašli apoštolové na svých misionářských cestách obyčejně do hlavních měst. Tam kázali v modlitebnách židovských nebo ve shromáždění pohanův a přijímali křtem svatým do Církve ty, kteří jim uvěřili. Tak povstaly ve velkých městech společnosti křesťanů, které dle města se nazývaly Církev jerusalemská, Církev římská a pod. V nich vykonávali apoštolové pod vrchní správou sv. Petra trojí úřad Kristův.

2. Ale svatí apoštolové měli poslání pro celý svět a proto nemohli v témž místě trvale zůstat. Odcházejíce na nové působiště ustanovili v každé jimi založené Církvi nástupce, jimž vzkládáním rukou a modlitbou odevzdali duchovní moc, kterou sami od Pána Ježíše obdrželi. Ti nástupcové apoštolů, kteří obdrželi veškeru moc apoštolskou, nazývali se **biskupové**. Byli ustanoveni pro každou Církev trvale a měli ve svém kraji — *diocési* — evangelium rozšiřovati a utvrzovati.

---

*) Křesťanský starověk sahá do Karla Velikého, středověk do Luthera, jeho vystoupením začíná se novověk.

Apoštolové a biskupové volili za pomocníky v práci apoštolské starší a moudré muže, odevzdali jim svěcením část své moci duchovní a ti se nazývali **starší** (nyní **kněží**); k péči o chudé a k posluze při službách Božích byli svěceni **jáhnové** a později ještě pomocníci jáhnů, zvaní **podjáhnové**.

Z hlavního města šířila se víra do jiných měst a po celé zemi (provincii). Bylo třeba zříditi nová biskupství. Biskup hlavního města (metropole) nazýval se pak **arcibiskup** neboli **metropolita**. Ostatní biskupové byli jeho **sufragáni** a jejich diecése s arcidiecézí metropolitou tvořily **církevní provincii**. Metropolita potvrzoval volbu svých sufragánů, světil je na biskupy a dozíral na ně. Metropolitové některých znamenitých měst, zvláště kde svatý Petr založil sídlo biskupské, nazývali se **patriarchové** a měli dozor nad několika církevními provinciemi.

Hlavou celé Církve dle ustanovení Pána Ježíše byl a jest nástupce svatého Petra, **patriarcha římský**, který od VI. století přijal jméno **papež**, to jest otec všech věřících; z úcty k jeho posvátnému úřadu jako náměstka Kristova nazývají věřící papeže **svatým Otcem**.

Svatý Otec Pius XI. jest 261. papežem.

Církev katolická má nyní asi 1600 biskupů,¹⁾ z nichž jest 15 patriarchů a 230 arcibiskupů; kněží na světě jest asi 350.000, z těch v Evropě 252.000. Všech katolíků na světě jest asi 352 miliony, v naší republice 11,420.000.

3. Kromě sv. Petra a Pavla dochovalo se nám o působení svatých apoštolů málo zpráv. Život jejich byl plný misionářské námahy a horlivosti, smrtí mučednickou pak zpečetili pravdu Kristovu, kterou hlásali v různých zemích říše římské. Jedině sv. Jan, miláček Páně, zemřel dle předpovědi Pána Ježíše jako stoletý stařec smrtí přirozenou v městě Efesu. Ale pro viru trpěl také; byl vhozen do vařícího oleje, zázrakem však byl zachráněn. Byl pak vypověděn na ostrov Patmos,²⁾ kdež kolem roku 96 napsal svá »**Zjevení**« o budoucích osudech katolické Církve. Po návratu do Efesu napsal tři **epistololy a evangelium**, ve kterém dokazoval, že Pán Ježíš jest nejen člověk, nýbrž i pravý Bůh, a zaznamenal z jeho života ty zprávy, které druzí evangelisté mlčením pominuli.

4. Víra Kristova **rozšířila se** působením sv. apoštolů a jejich nástupců v prvních třech stoletích do všech provincií říše římské a měla vyznavače ve všech třídách lidstva, nevyjímajíc ani dvořany císařské družiny, jak svědčí mučedníci z těch kruhů; měla přívržence i mezi vzdělanci, jak dosvědčují knihy křesťanských spisovatelů; nejčtetněji přijímali evangelium chudí a otroci. Kolébka křesťanství Asie, zvláště Malá Asie, v Africe pak Egypt, v Evropě

¹⁾ V počtu tom jsou také světicí biskupové (asi 700).

²⁾ V moři Egejském.

zvláště Itálie, Francie a Řecko měly již v prvních stoletích kvetoucí obce křesťanské.

5. *Příčiny* tak rychlého rozšíření náboženství Kristova, za stálých pronásledování jeho vyznavačů, byly vedle milosti Ducha svatého tyto:

a) Božský původ a vznešenost pravdy křesťanské, která podávala správnou odpověď na všechny důležité otázky o Bohu a poměru člověka k Němu, která přinášela utlačovaným třídám útěchu a vysvobození.

b) Svatý život a ctnosti prvních křesťanů, jejich péče o chudé, sirotky a vdovy, láska k nepřítelům, jejich stálost, když víru svoji krví potvrzovali.

c) Dar zázraků, jímž obdařil Bůh svaté apoštoly, jejich nástupce a mnohé křesťany, aby jimi pravdu evangelia dokazovali; ještě ve III. století se tento dar v plné síle ukazoval.

d) Každý křesťan považoval se za misionáře. Vojíní, řemeslníci, otroci (jsouce vychovateli), ano i ženy přičinily se neméně o obrácení pohanů než kupci, úředníci a učenci. I zajatci, poznavše učení Kristovo, rozšiřovali je po návratu do vlasti mezi rodáky.

6. Někteří apoštolové a dva jejich žáci něco z učení Pána Ježíše napsali pro určité osoby a obce. Tyto spisy byly s počátku známy jen v některých obcích křesťanských, ale opisováním a předčítáním při službách Božích rozšířila se jejich známost. Ve III. století bylo spojeno všech 27 spisů apoštolských v jednu pevně uzavřenou sbírku, o které se věřilo, že jest napsána z vnuknutí a pod vlivem Ducha svatého a obsahuje pravé slovo Boží. Církev všeobecná toto přesvědčení křesťanů schválila a spisy apoštolů pod jménem **Písmo svaté Nového zákona** připojila k Písmu svatému Starého zákona učíc, že oběma přísluší stejná božská hodnověrnost a vážnost, a vyhrazujíc sobě správný jeho výklad. Z knih Nového zákona jsou dějepravné: **č t y ř i e v a n g e l i a** o životě a působení Pána Ježíše podle sepsání **sv. Matouše, Marka, Lukáše a Jana**; pak **»S k u t k y a p o š t o l s k é«** podle sv. Lukáše. Poučných jest 21. Jsou to **e p i š t o l y** = **l i s t y a p o š t o l s k é**, z nichž 14 napsal sv. Pavel; prorocká kniha jest **»Z j e v e n í s v. J a n a«**.

První křesťané si Písma svatého velice vážili zvláště po smrti svatých apoštolů, kdy již živého slova jejich nebylo slyšeti. Proto Písmo svaté pilně opisovali a měli přísný dozor, aby opisy byly přesné. Jenom ten opis byl uznán za pravý, který byl pověřen od představených té Církve, jež měla prvopis, psaný rukou apoštola. Porušených opisů nepřijali a kladli tuhý odpor, chtěli-li kdo k Písmu svatému jiný spis žáků apoštolů připojiti. Znali přesně počet knih Písma sv., znali podrobně i obsah jejich a raději dali život, nežli by byli Písmo svaté vydali pohanům k zneuctění. Prvopisy apoštolů se časem rozpadly, mnoho knih bylo spáleno od pohanů za pronásledování, ale přece zachovalo se dodnes 12.000 překladů a opisů, které svědčí, že se na obsahu jeho nic nezměnilo.

Když byl r. 1450 vynalezen tisk, byla první kniha tiskem vydaná Písmo svaté. Jest přeloženo do více než 300 různých řečí. První český překlad celé bible tištěn byl roku 1488; v novém schváleném překladu českém vydalo Písmo svaté **»Dědictví svatojanské«** v Praze.

4. O působení svatého Petra.

1. Sv. Petra povolal Pán Ježíš od sítě rybářské k práci apoštolské. Jeho jméno Šimon změnil na jméno Petr a ustanovil jej za náměstka svého a za hlavu Církve.

Sv. Petr hned po nanebevstoupení Páně vystupuje jako hlava apoštolů a ti jeho p r v e n s t v í — primát — uznávají. Řídil volbu apoštola sv. Matěje; v den seslání Ducha svatého první lidu kázal a nové údy do Církve přijímal. První učinil zázrak, uzdraviv chromého; první vykonal soud nad Ananiášem a jeho manželkou a Bůh potvrdil jeho výrok zázrakem. Poučen byv viděním od Boha, rozhodl Petr otázku o přijímání pohanů do Církve a prvního z nich, Kornelia, pokřtil. Zastával se Církve před veleradou, a protože byl její hlavou, byl vržen od Heroda do žaláře. K Petrovi spěchal sv. Pavel, nežli počal kázati. Petr na sněmu apoštolském (roku 50) rozhodl, že závaznost obřadních předpisů starozákonních pro křesťany pominula; Petr v seznamech apoštolů v Písmě svatém uvádí se vždy na místě prvním, ač nebyl z nich ani nejstarší, ani nebyl první na úřad apoštola povolán.

2. Jako hlava Církve s í d l i l sv. Petr v Jerusalemě, potom 7 let v Antiochii syrské, konečně 25 let v Římě. Z těchto sídel vycházel na apoštolské cesty po Palestině, Syrii, Malé Asii a krajích Řecka a Italie.

Z á z r a k y, jimiž Bůh potvrzoval pravdu jeho kázání, byly tak četné, že v Jerusalemě i na ulice vynášeli nemocné a tam je kladli na ložích a na nosítkách, aby, až půjde sv. Petr kolem, alespoň stín jeho padl na ně a tak zbaveni byli nemoci. V městě Joppe vzkřísil ženu, jinde uzdravil ochrnutého. Ze žaláře a moci krále Heroda, který chtěl r. 42 vydati Petra na smrt, byl na prosby Církve andělem zázračně vysvobozen.

Také přísně vystupoval proti křesťanům, kteří učení Pána Ježíše převraceli a pohoršení dávali; kouzelníka a bludaře Šimona vyloučil z Církve, že chtěl za peníze od něho dostati duchovní moc. (Odtud simonie = svatokupectví.)

3. Po roce 42 založil sv. Petr Církev a sídlo biskupské v nádherném městě císařův a středisku pohanství, v Ř í m ě. Odtud jako nejvyšší pastýř řídil celou Církev až do své smrti; odtud konal různé apoštolské cesty. Z Říma rozeslal na 40 kněží a biskupů do rozličných krajův Italie, Gallie a Germanie hlásat evangelium.

V Římě byl u svatého Petra nějaký čas tajemníkem sv. Marek, který na žádost věřících římských napsal e v a n g e l i u m podle kázání Petrova, aby přispěl jejich paměti a dokázal, že Ježíš byl Synem Božím. V Římě napsal také sv. Petr d v a l i s t y křesťanům v Malé Asii, aby je v utrpení potěšil a ve víře utvrdil. V Římě konečně dostalo se sv. Petru koruny mučednické; byl z rozkazu císaře Ne-

rona devět měsíců vězněn a pak odsouzen k smrti na kříži. Vyžádal si, aby byl ukřižován hlavou dolů, pokládaje se za nehodna zemřít na kříži týmž způsobem, kterým zemřel Pán Ježíš.

Stalo se tak 29. června roku 67.

Nad hrobem a místem umučení tohoto knížete apoštolského stojí b a s i - l i k a s v. P e t r a v M ě s t ě V a t i k á n ě, největší to chrám světa¹⁾ a nejpřednější památka slohu renesančního; hlavním stavitelem byl Michelangelo († 1564).

Chrám svatého Petra v Městě Vatikáně.

Pověst vypravuje, že sv. Petr v pronásledování poslechl proseb věřících a odcházel z města Říma, by zachránil život ve prospěch Církve. Avšak v bráně města potkal Krista Pána. V úžasu tázal se sv. Petr: »Pane, kam jdeš?« (Quo vadis?) A Pán Ježíš odpověděl: »Jdu do Říma znova se dát ukřižovat.« Porozuměl sv. Petr slovům těm a vrátiv se ochotně podstoupil smrt.

Sv. Marek, pomocník sv. Petra a evangelista, založil Církev v Alexandrii a tam dle podání zemřel smrtí mučednickou. Když Egypt upadl v ruce moslemů, převezli kupci benátští ostatky sv. Marka do Benátek, a zvolivše jej patronem města i republiky, postavili tam nádherný chrám svatého Marka, do něhož snesli umělecké poklady ze svých podrobených provincií.

¹⁾ Jest 187 m dlouhý, 137 m široký, 117 m vysoký a pojme 54.000 lidí.

5. O působení svatého Pavla.

1. Sv. Pavel, jinak Šavel zvaný, narodil se v městě Tarsu¹⁾ z hebrejské rodiny, která požívala práv občana římského.²⁾ V rodišti nabyl prvního vzdělání. V Jerusalemě ve škole slavného Gama-liela vynikl jako učený a horlivý farizeus, který křesťany považoval za bludaře víry židovské a pronásledoval je. Byl při kamenování sv. Štěpána; mnohé křesťany v domech zajal a do žaláře a před soud uváděl. Po útěku křesťanů z Jerusalema vydal se s doporučením velerady do Damašku, aby tam křesťany vypátral a v poutech do Jerusalema přivedl. Ale před branou Damašku zjevil se mu Kristus a po jeho slovech: »Šavle, Šavle, proč mne pronásleduješ?« stal se z nepřítele křesťanů nejhorlivějším apoštolem pravé víry.

Přijal křest a tři léta v samotě pouště arabské připravoval se k dílu apoštolskému zvláště mezi pohany. Jsa učený, láskou k Bohu nadšený, vykonal a vytrpěl pro víru Kristovu ze všech apoštolů nejvíce. Ač sebe sama nazývá »nejmenším z apoštolů«, protože pronásledoval Církev, klade jej tato po sv. Petru prvním a oběma společně dává čestné jméno »knížat apoštolských«.

2. Z Jerusalema, kamž Pavel přišel představit se hlavě Církvě, Petrovi, a kdež nebyl životem jist pro nepřátelství Židů, odebral se do Antiochie a byl tam s Barnabášem posvěcen na biskupa. Od té doby začíná jeho neúnavná činnost mezi pohany, takže jest nazýván »apoštolem národů«. Z Antiochie vykonal v letech 45—58 tři velké cesty misionářské do krajín Malé Asie, Macedonie a Řecka, maje průvodcem sv. Barnabáše a sv. Lukáše; tento podle kázání sv. Pavla napsal evangelium.

Pavel na svých cestách založil přemnohé obce křesťanské, z nichž přední byly v Galacii, Efesu, Kolosách, Filiprech, Soluni a Korintě. Těmto Církvím, jakož i křesťanům v Římě a křesťanům ze židovství posílal své listy, ve kterých skoro celé učení Kristovo vyložil a s důrazem vytknul pravdu, že Pán Ježíš jest Syn Boží a Vykupitel všeho lidstva.

3. Také nemalé divy činil Bůh skrze ruce sv. apoštola Pavla, takže v Efesu i šátky a pásky s jeho těla kladli na nemocné a ti uzdraveni byli. Pavel uzdravil chromého od narození, vzkřísil chlapce, který se zabil pádem s třetího patra, zbavil ženu zlého ducha, ztrestal zázračně slepotou čaroděje a odpůrce víry. Pavlovi neuškodil jed zmije, dvěře žaláře jeho samy se otevřely a okovy s něho spadly; k smrti kamenovaný vstává, aby hned pokračoval v cestě misionářské.

1) V Malé Asii mezi pohořím Taurem a mořem.

2) Občan římský nesměl být odsouzen k bičování, ke křižování, měl právo odvolati se na soud k císaři.

4. Vrátiv se z třetí cesty apoštolské do Jerusalema, byl tam od Židů z Asie ve chrámě poznán; ti pobouřivše proti němu lid, chtěli ho usmrtiti. Ztěží zachránil jej setník s římskou posádkou a, pro bezpečnost Pavlova, dopravil jej k římskému vladaři do C e - s a r e e. Ten jej věznil dvě léta, očekávaje od Pavla výkupné; když pak jej chtěl poslati na soud zpět do Jerusalema, odvolal se Pavel, jako římský občan, k soudu císařovu do Ř í m a. V Římě byl chován dvě léta ve volné vazbě, takže mohl učit a listy psáti. Propuštěn byv z vězení, zašel až do Španěl; pak ještě jednou navštívil Církev v Malé Asii a v Řecku. Za pronásledování Neronova byl zajat, dopraven do Říma, tam 9 měsíců vězňen a pak mečem sťat téhož dne, kterého sv. Petr byl ukřižován, totiž 29. června roku 67.

Vnitřek basiliky sv. Pavla v Římě.

Sv. Pavel jevil činnost tak obsáhlou a velkolepou, že žádný z lidí jemu nemůže býti přirovnán. V jeho životě plnilo se stále slovo, které Bůh pravil před jeho křtem: »On jest mi nádobou vyvolenou, aby nesl jméno mé před pohany a krále i syny israelské; já mu ukáži, kolik musí trpěti pro jméno mé.«

5. **Sv. Lukáš** byl lékař z Antiochie a průvodce sv. Pavla. Dle kázání jeho i jiných apoštolů a učedníků Páně napsal e v a n g e l i u m pro přítele Theofila a křesťany, aby jim na paměť přiváděl pravdy, které slyšeli ústně kázati. Pokračováním jeho evangelia jsou »S k u t - k y a p o š t o l s k é«, ve kterých Lukáš vypisuje dějiny první Církev, zvláště působení sv. Petra a Pavla. Po jejich smrti působil v Itálii, Gallii a Dalmácii.

6. Pronásledování Církve v Jerusalemě a jeho zkáza.

1. Pán Ježíš předpověděl apoštolům a vyznavačům svým, že budou pro jméno jeho pronásledováni a usmrcováni. Tak jim činili nejprve Židé, potom pohané.

Židé svoji nenávist s Mistra přenesli i na jeho učedníky a chtěli hlásání víry křesťanské násilím zameziti a vyznavače její vyhubiti. Po prvním kázání sv. Petra na den seslání Ducha svatého a po zázračném uzdravení chromého od narození měla Církev na pět tisíc věřících. Tento neobyčejný úspěch a další rychlý vzrůst mladé Církve v Jerusalemě, když se již i kněží židovští ke Kristu hlásili, vyvolal pronásledování a p o š t o l ů. Velerada je vrhala do žaláře a radila se, nebylo-li by nejlépe usmrtiti je, jako Mistra jejich. K moudré radě učitele Gamaliela nebyli apoštolové usmrceni, nýbrž jen zbičováni a přísně jim zapověděno o Ježíši Kristu kázati. »V í c e s l u š í p o s l o u c h a t i B o h a n e ž l i d í,« byla neohrožená odpověď sv. Petra jménem apoštolů, radujících se, že pro jméno Ježíš směli trpěti.

2. O b e c n é pronásledování křesťanů v Jerusalemě propuklo asi roku 35 a první obětí jeho byl jáhen sv. **Štěpán**. Tento muž, plný moudrosti a výmluvnosti, veřejně kázal, že Starý zákon je zrušen a nastal Nový zákon Ježíše Krista. Byl proto na smrt odsouzen a ukamenován. P r v n í m u č e d n í k Kristův umíral modle se: »Pane, nepokládej jim toho za hřích.« Ještě jiní křesťané byli za tohoto pronásledování uvězněni a popraveni. Mnozí věřící (vyjma apoštoly) opustili Jerusalem a rozptýlivše se po Judsku a Samaří, hlásali tam víru. Tehda jáhen F i l i p pokřtil mnohé v Samaří, v Gáze (u moře) pokřtil komorníka královny ethiopské;¹⁾ jiní pak odešli až do Fencie a Syrie a všude šířili víru.

3. Nové pronásledování křesťanů v Jerusalemě vyvolal r. 42 král Herodes Agrippa I. Chtěje se zalíbiti Židům, dal stíti sv. apoštola **Jakuba staršího**. Sv. Petr unikl tehdy témuž osudu jen zázračným vyvedením ze žaláře.

Tato doba, plná útisků pro křesťany obrácené ze židovství, plná nebezpečí, že budou svedeni, aby čekali mesiáše pozemského, který by je vysvobodil z moci nenáviděných Římanů, pohnula sv. apoštola **Matouše**, aby napsal své e v a n g e l i u m a dokázal v něm, že Ježíš Kristus jest zaslíbený Mesiáš, na němž se naplnilo, co Starý zákon předpovídal a předobrazoval.

R. 62 byl ještě s jinými křesťany usmrcen biskup jerusalemský, apoštol sv. **Jakub mladší**. Od seslání Ducha svatého byl Jakub stále v Palestině; požíval i mezi Židy veliké vážnosti a byl nazýván vše-

¹⁾ Habeš na horním Nilu.

obecně »Spravedlivým«. Směl vcházeti i do svatyně chrámu židovského a mnoho Židů přivedl ke Kristu; z popudu velekněze byl svržen s cimbuří chrámového a sochorem dotlučen. Svatý Jakub napsal e p i š t o l u, ve které klade důraz na konání dobrých skutkův. — V tomto pronásledování Církve jerusalemské povzbuzoval i sv. P a v e l křesťany ze židovstva ke stálosti ve víře e p i š t o l o u k Ž i d ů m.

4. Zkáza Jerusalema. Bůh zvolil si národ israelský, aby zjevené náboženství až do Ježíše Krista zachoval, na jeho příchod připravoval a do jeho Církve vstoupil. Ale vrchnost židovská Krista zaslíbeným Mesiášem nejen neuznala a jej ukřižovala, nýbrž i šíření jeho Církve překážela a vyznavače jeho usmrcovala. Proto přišel na nevěrný národ trest, který Kristus předpověděl¹⁾ a který na sebe Židé svolávali, vydávající svého Vykupitele na smrt: »Krev jeho na nás i na naše syny!« Za 37 let od tohoto výkřiku přišla zkáza na Jerusalema a na židovský stát. Trestající metlou v rukou Božích byli Římané.

Národ vyvolený těžce nesl vládu pohanského Říma; připravoval povstání a čekal jen na mesiáše, který by se v čelo postavil a říši Davidovu obnovil. Krutí a nespravedliví vladařové římské v Palestině hněv Židů ještě množili. Vzpouza vypukla r. 66 a zachvátila celou zemi. Na potlačení odboje vyslal císař Nero vojsko, které pokořivši menší města, oblehlo Jerusalema, kamž se veliké množství Židů z celé země uteklo, by v městě hrazeném zachránili své životy a majetek. Křesťané však, dbající napomenutí Pána Ježíše, ještě včas uchýlili se do horského městečka Pelly za Jordánem.

5. Vojevůdce římský T i t u s, chtěje krásné město a zvláště nádherný chrám zachovati, nutil obhájce jeho ke vzdání tím, že je sevrhel náspem, aby zásobování potravinami zamezil. Tu nastal v městě, vojskem a uprchlíky přeplněném, hlad a mor; tisíce nepohřbených mrtvol šířilo nákazu. Kdo se chtěli spasiti útekem z města, padli do rukou Římanů, a ti je křižovali. Jako les stály kříže proti hradbám a konečně se ani dříví na nové nedostávalo. Ale ani toto množství křížů, ani soužení ve městě nezlomily odpor Židů, ano ti každého, kdo ke smíru s Římany byl nakloněn, usmrtili.

Titus přikročil k ráznému dobývání města. Vojsko jeho zteklo hradby a město zapálilo; proti rozkazu Tita byl zapálen i chrám a celý zničen plameny. Dne 10. srpna roku 70 dokonán byl hrozný soud Boží nad národem i jeho chrámem pro trestuhodné zavržení poslaného Mesiáše. Největší část lidu padla morem a mečem; zajatí prodáni za otroky anebo rozptýleni do všech zemí, kde žijí mezi národy jako stálý důkaz pravdy křesťanské, a jako svědek památného proroctví Pána Ježíše o zničení a trvalém zpusťování chrámu jerusalemského, o rozptýlení, ale zachování Židů.

¹⁾ Luk. 19, 41; 21, 6; Mat. 24, 2; Mar. 13, 2. — Daniel 9, 27.

Chrám jerusalemský nebyl podnes obnoven, ač pokusy toho se staly. Také nemají Židé starozákonných obětí, ani kněžstva, neboť z vůle Boží zanikly pozbyvše předobrazného významu. — V přítomné době jest celkem 16 milionů Židů na celém světě, rozdělených ve více samostatných sekt; z těch 11 milionů jest v Evropě, 356.800 v Československu. V Čechách 76.348, na Moravě a ve Slezsku 41.278, na Slovensku 136.668, na Podkarpatsku 102.400.

7. Pronásledování Církve od pohanů.

1. Pohané považovali křesťany za sektu židovskou, pohrdali jimi a nevšimli si jich, takže Církev mohla v té době zapustiti pevné kořeny. Když však do Církve vstupovaly i vznešené a bohaté osoby, a tím učení Kristovo přišlo v širší známost, počali pohané křesťany nenáviděti a pronásledovali je z těchto příčin:

Křesťané byli považováni v říši římské

a) z a r o u h a č e b o h ů, protože bohů pohanských nectili a modlářství zavrhovali;

b) z a v e l e z r á d c e, protože císaři a jeho obrazům odpírali božskou poctu a vyhýbali se státem předepsaným náboženským slavnostem spojeným s modloslužbou. Vina z každé pohromy státu svalována na křesťany, jako prý pomsta uražených bohů;

c) z a z l o č i n c e pro pomluvy o křesťanech: že ve svých shromážděních vraždí děti, aby tělo a krev jejich požívali, že páchají nepravosti a čarodějství.

d) Náboženství Kristovo nenáviděla bohatá společnost římských p r o s t o p á š n í k ů, protože jejich nemravnosti zavrhovalo a žádalo čistotu, pokoru a sebezápor.

Z těchto příčin po 250 let s přestávkami vydávali císařové římsští a jejich státní úřady křesťany katům. K z á š t í proti křesťanům podnikovali ti, kterým z trvání modloslužby plynula výživa a zisk (kněží pohanští, řemeslníci a p.). U d a v a č i křesťanů byli ti, kteří se jejich jménem chtěli obohatiti. Z deseti velikých pronásledování zvláště krutá byla za císaře Nerona, Decia a Diokleciána.

2. Nero způsobil první pronásledování křesťanů v Římě. Když roku 64 vyhořela veliká část Říma a byla pověst, že císař sám dal město zapáliti, svaloval Nero vinu požáru na křesťany a počal je krutě pronásledovati; měli buď víru v Ježíše Krista zapřít, anebo podstoupit ukrutnou smrt. Mnozí byli do koží divokých zvířat zašiti a psům předhozeni; jiní v řece topeni anebo smolou obaleni a v noci jako pochodně na sloupech zapáleni. Veliké množství nevinného lidu dal Nero takto zmučit a usmrtit, také sv. P e t r a a P a v l a. Ale proti císaři vzniklo povstání vojska. Nero byl prohlášen za zrádce vlasti a odsouzen k smrti. Sám se dykou usmrtil.

3. **Decius** chtěl povznést říši římskou, která zřejmě upadala, k bývalé velikosti a slávě obnovením pohanství. Proto chtěl křesťany vyhubiti a vystupoval proti nim s krutostí, že jeho pronásledování všecka dosavadní převýšilo. Vydal roku 250 rozkaz, aby se křesťané v celé říši náboženství svého zřekli a uctívali státní bohy; kdož by neposlechl, aby mukami byl donucen; biskupové ať jsou hned usmrceni. Hrozil také trestem státním úředníkům, kteří by nedbale prováděli jeho nařízení.

I rozpoutalo se za Decia pronásledování křesťanů po celé říši římské. Celé obce musely se v jisté dni dostaviti k obětování bohům; kdo uprchl, ztratil majetek; kdo se zpěchoval obětovati modlám, byl mučen. Muky obyčejné již nedostačovaly a vymýšleny nové, bolestnější. Ač doba vlády Deciovy byla krátká, byl veliký počet mučedníků; mezi nimi byl také papež sv. **F a b i á n a** sv. **A g a t a**.

Koloseum v Římě, posvěcené krví křesťanských mučedníků.

Nescházelo však tenkrát ani těch, kteří ze strachu před mukami víru zapřeli, anebo podplativše úředníky, obětování modlám se vyhuli; tito byli považováni za **o d p a d l í k y** a jenom po přísném pokání byli opět přijímáni do Církve. Mnozí se skryli v pustých krajinách a žili tam jako poustevníci, i když pronásledování ustalo.

4. Poslední a nejkrutější pronásledování křesťanů bylo za **Dioleciána**. Skoro 20 let za vlády tohoto císaře měli křesťané volnost; i císařovna a její dcera vzývaly Krista. Křesťané byli v úřadech dvoru císařského i v úřadech státních. V novém sídelním městě císařském, v Nikodemii, měli nádherný chrám a služby Boží konali veřejně. Biskupům byly prokazovány různé počty a přístupování pohanů do Církve dělo se v takovém množství, že musely býti budovány nové chrámy. I napínali pohané všechny síly, aby se křesťanům nedostalo vrchu, až pohnuli Diokleciána k jejich vyhubení.

Roku 303 vypuklo pronásledování sbořením křesťanského chrámu v Nikodemii. Následovalo poboření chrámů jiných, pálení knih křesťanských, pak mučení a usmrcování všech, kdož nechtěli obětovati modlám. Po celé říši římské tekly tehdy proudy krve křesťanské, vyjma území, kde byl vladařem Konstancius Chlorus (Gallie a Britanie).

V zástupech docházeli křesťané koruny mučednické a byly jim připravovány muky nebývalé. V jediném měsíci umučeno 10.000 křesťanů. Současní dějepisci píší, že v pronásledování tom meče katanův otupěly a se lámaly, katané sami umdlěli a střídati se musili. Křesťané však zůstali věrni své víře, i v mukách pěli chvály Bohu svému. Odpadlých bylo málo; nejvíce těch, kteří vydali pohanům Písma sv. Po celých deset let tohoto pronásledování vítězila stálost křesťanů.

Čelnější svatí mučedníci z této doby jsou: papež **M a r c e l i n**, **Š e b e s t i á n**, **J i ř í**, **V í t**, **K o s m a s** a **D a m i á n**, **A n e ž k a** římská, **L u c i e**, **K a t e ř i n a** a j.

Současný spisovatel (Laktancius) napsal: »Kdybych měl sto jazyků, sto řečí a železný hlas, nevypočítal bych všeliké zločiny, jména všech trestů, které soudcové po provinciích vynesli nad spravedlivými a nevinými.«

Svatým m u č e d n í k e m jest, kdo pro víru Kristovu nebo pro vykonávání některé ctnosti křesťanské podstupuje smrt, anebo trpí životu nebezpečné zranění neb zkrácení života. Mučednictví jest nejvyšší stupeň lásky k Bohu, jest dokonalým vítězstvím; odznak jeho jest palma. Kdo umírá za blud, není mučedníkem, neboť nemá pravé lásky k Bohu.

Svatým v y z n a v a č e m byl, kdo pro víru obětoval majetek nebo svobodu; v době po pronásledování jest jím každý světec, který nebyl umučen.

8. Užitek pronásledování.

1. Krutá pronásledování křesťanů trvala s přestávkami přes 250 let. Vícekrát za té doby jásalí pohané, že jest křesťanství vyhubeno nadobro. Stal se však opak: Církev nebyla zničena, »brány pekelné jí nepřemohly«; naopak pronásledování Církev upevnila a rozšířila a jako nezrušitelné dílo Boží všude ji ve známost uvedla.

To způsobila zvláště stálost mučedníkův a zázraky, jimiž je Bůh oslavoval. Proto často i katané odhazovali meče, volajíce: »I my jsme křesťané, usmrťte nás!« a zástupci pohanů vyznávali: »Veliký a mocný jest Bůh křesťanů,« a přijímali radostně křest. Pronásledováním Církev tolik vzrůstala a se utvrzovala, že právem mohl napsati učený kněz Tertulián: »Krev mučedníkův jest sítě křesťanů.« Za pronásledování Církev nejkrásněji kvetla; křesťané žili svatým a vzorným životem, obohatili Církev Boží několika miliony svatých mučedníkův a vyznavačů. Doba pronásledování stala se všem křesťanským věkům příkladem pravé horlivosti ve víře.

Stálost křesťanů v pronásledování byla obdivuhodná. Nejen mužové, ale i ženy a děti ochotně vydávali se k mučení pro víru a snášeli bolesti bez nářku a hněvu, často s netajenou radostí, že trpí pro Krista. Až do kostí bylo jim tělo rozedráno, diváci pohnutím plakali, mučedníci však nevzdychali. Pán byl s nimi, dával jim sílu a útěchu, někdy snad i necitelnost k mukám.

Také zázraky ukazoval Bůh, že mučedník trpí pro jeho pravdu. Tu ozářilo světlo vězení mučedníka, tu oheň, voda vypověděly u mučedníka svoji službu, hladem zuřící šelma uléhá k jeho nohám, tu přes noc zahojily se rány zmučeného, tu jiný, jemuž byl vytržen jazyk, opět mluví, tu nespravedlivé soudce stihá náhlá smrt. Při výslechu hájí se často prostý křesťan s takovou moudrostí, podává důkaz o falešných bozích a pravdě křesťanské s takovou jasností, že posluchače ohromil a obrátil, soudce pohanské umlčel.

Sv. Ignác, biskup v Antiochii a žák svatého Jana, se bál, aby ho křesťané v Římě nějak nepřipravili o korunu mučednickou, když tam byl poslán, aby byl v divadle předhozen šelmě. Psal jim vroucně: »Dopřejte mi býti pokrmem šelem! Jsem pšenici Boží, ať zuby zvíře ji smelou a já shledán budu čistým chlebem. Přeji si naléztí je zuřivé; a nebudou-li se mne chtítí dotknouti jako jiných, donutím je.« († 107.)

Sv. jáhen Vavřinec, vida v Římě svého biskupa Sixta jíti na smrt, volal za ním v slzách: »Kam jdeš, kněže svatý, bez jáhna svého? Nikdy jsi k oltáři nepřistoupil beze sluhy svého a nyní chceš obět' svou dokonati beze mne?« Sixtus jej potěšil: »Neopouštím tě, po třech dnech budeš mne následovati. Tebe čeká krutější boj, ale i vítězství slavnější.« Vavřinec byl na rošti upálen. († 258.)

Sv. Vit, chlapec ještě, pravil otci svému, pohanu na Sicilii, když měl strach o veliké jmění své a bál se hněvu vladařova, až vyjde najevo, že syn jest křesťanem: »Udej mne vladaři sám a budeš před ním ospravedlněn.« Otec tak učinil. Vit se před soudci neohroženě bránil, statečně vytrpěl bičování, takže i vojíní vzdali čest jeho udatnosti. Protože nepřestal víru vyznávat a hlásati, ponořen do kotle se vřelou smolou a olovem, ale Bůh ho chránil; poštván na něho v divadle lev, ale ten ulehl k jeho nohám; v žaláři pak mučen na skřipci, až dokonal. († 303.)

Sv. Anežka římská odpověděla soudci, když jí trestem hrozil, nezřekne-li se víry v Ježíše Krista: »Nehleď na mladost mou, neboť víra nepřebývá v letech, nýbrž v nesmrtelné duši.« Když pak kat maje stíti útlou dívku se zachvěl a váhal, dodávala mu zmužilosti: »Nač prodléváš? Nenechávej přece Pána Ježíše čekati na mne.« († 304.)

3. Pronásledování měla pro Církev i ten užitek, že povstali učení mužové, aby ve spisech obhajovali a vysvětlovali učení křesťanské a vyvraceli v nich pomluvy o křesťanech šířené. Tito spisovatelé slují **obhájeví víry — a **pologeté**. Jsou to zvláště: *s. v. Justin*, *s. v. Cyprián*, *Origenes* a *j.***

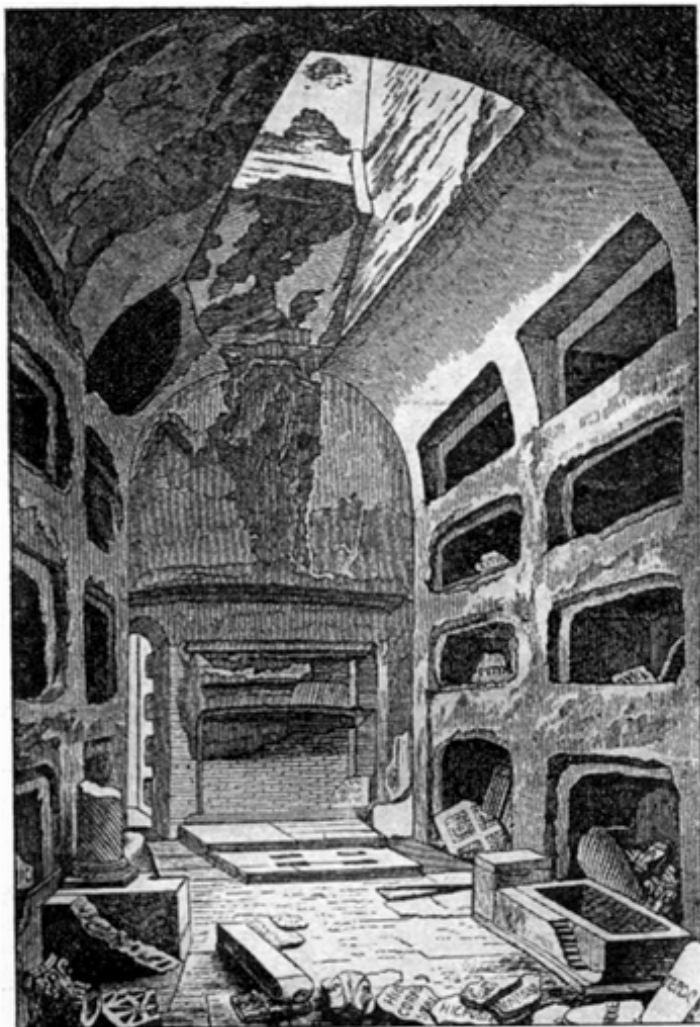
Sv. Justin, zprvu filosof pohanský, hledal od mládí odpověď na otázku: »Co je má duše a co bude se mnou po smrti?« Hledal ji ve školách učenců pohanských, ale nespokojen odcházel od jedněch k druhým. Napomenutí jistého starce, aby hledal pravdu u proroků, a statečná smrt křesťanských mučedníků přivedla jej ke Kristu. Víru hájil slovem i spisy, z nichž dva podal císařům. V Římě zřídil svoji školu a byl tam umučen. († 167.)

Sv. Cyprián, rodem bohatý a vznešený pohan, stal se křesťanem a biskupem; četnými listy a spisy obhajoval víru. O odpadlících napsal, že mohou býti

zpět do Církve přijímání jen po náležitém pokání. Od něho jest výrok: »*Nemůže mít Boha otcem, kdo nemá Církev matkou.*« Odsouzení k smrti mečem přijal slovy: »*Díky Bohu,*« a dal svému popravci vyplatiti 25 zlatáků za to, že mu přinesl korunu slávy věčné. († 258.)

Origenes byl učenec křesťanský a představený katechetické školy v Alexandrii, kdež podávalo se vyšší vzdělání v bohosloví a tehdejších vědách. Napsal velký počet učených knih ze všech oborů křesťanské vědy. Za pronásledování Deciova byl vězněn a mučen tak, že následkem utrpení zemřel (r. 254).

3. Pronásledování vedla křesťany ke zřizování podzemních pohřebišť, zvaných **katakomy**, které se staly spolu útulnami křesťanů před stihateli a podporou jejich stálosti u víře. Aby mrtvoly mučedníkův a křesťanů vůbec podle obyčeje pohanského nezůstaly pohozeny anebo nebyly spáleny, ustanovila Církev římská zvláštní osoby, kterým bylo pečovati o uctivé pochování mrtvých do země. Proto byly vykopány v podzemí chodby o více patrech nad sebou se vchody jen křesťanům známými. Ve stěnách chodeb byly vytesány výklenky pro mrtvoly; výklenek se uzavřel deskou s nápisem; mučedníkům dala se do výklenku obyčejná nádobka s krví a na desku vtesala se palma. Těla předních mučedníků byla uložena ve zvláštní podzemní kapli; nad hrobem byl postaven oltář a na něm byla obětí mše svaté slavena výroční památka světce.

Katakomy sv. Kalista v Řimě.

V dobách pronásledování skrývali se v katakombách z křesťanů ti, kdo nebyli na povrchu země jisti životem; tam konaly se i služby Boží a byly udělovány svaté svátosti. V katakombách se připravovali křesťané také k hrdinskému boji za svoji víru, modlíce se na hrobech svých bratří, korunou slávy již ozdobených, a posilující se k stálosti slovem Božím a zvláště přijímáním Těla Páně, bez něhož se právem domnívali, že zvítěziti nemohou.

Katakomby povstaly kolem větších měst; kolem Říma bylo jich asi 30 a jméno měly po hlavním mučedníku, který tam odpočíval. Tam bydlel a byl pochován sv. Petr a veliký počet jeho nástupců na trůně i na popravišti. Poblíž svatých mučedníků žádali si odpočívati vznešení i prostí křesťané. Proto ještě dlouho po pronásledováních byly katakomby v Římě jediným pohřebištěm křesťanů a cílem poutníků z krajin blízkých i zemí vzdálených. Za stěhování národů byly římské katakomby drancováním zničeny. Když pak ve století IX. ostatky svatých z katakomb byly přeneseny do chrámů a přestaly návštěvy jejich, upadly v zapomenutí a staly se nepřístupnými. Objeveny byly opět ve stol. XVI. a obecně přístupnými staly se ve století XIX. Katakomby svými nápisy a obrazy podávají nyní znamenitý důkaz, že naše víra je táž, jakou měli první křesťané.

9. Náboženský život prvních křesťanů.

1. **Služby Boží.** Hlavní bohoslužbou byla prvním křesťanům mše svatá, která byla nazývána lámání chleba, večeře Páně, Eucharistie a byla konána zprvu v domech soukromých i v katakombách. V kostele byl jeden oltář a jen jedna mše svatá se na něm sloužila, buď denně aneb jen v neděli; ostatní kněží neobětovali, ale přijímali. Od V. století jest více oltářů v kostelích a koná se i více mší svatých denně.

K oběti přinášeli věřící dary, z nichž část byla pro kněze a část pro chudé. Všichni pak přijímali pod obojí způsobou; nemocným a uvězněným donášel jáhen Eucharistii pod způsobou chleba. Poustevníci, a v době pronásledování i jiní křesťané, směli nejsvětější Svátost doma chovati a sami si ji podávati.

Tajemství víry, zvláště Eucharistie, byla před pohany tajena a tím před možným zneuctěním chráněna. Proto i katechumeni směli býti pouze na poučné části mše sv. a po kázání k vyzvání jáhna: »Ite missa est« kostel opouštěli.

2. **Křest svatý** uděloval dospělým katechumenům slavně biskup ve zvláštních kaplích (baptisteriích) trojím pohroužením v křestní vodě.¹⁾ Těžce nemocní byli křtěni trojím litím nebo pokropením; křest dítek stal se všeobecným od III. století. Příprava katechumenů ke křtu svatému trvala dvě až tři léta. Byli rozděleni ve tři skupiny: slyšící, klečící a vyvolení. Křtilo se ve svatvečery velikonoc a letnic, na východě i ve svatvečer Zjevení Páně; po křtu svatém udělovalo se jim svaté biřmování a podávala se nejsvětější Svátost oltářní.

Ve svátosti pokání vyznávali se věřící ze všech hříchů; za hříchy veřejné, jimiž dali pohoršení, ukládal zpovědník ještě veřejné vyznání a veřejné pokání. Veřejné vyznání bylo později odstraněno, ale veřejné pokání ukládalo se stále a trvalo za těžké hříchy několik let, ano i celý život. Kajícníci oblékali zvláštní šat, stáli

¹⁾ Ještě za Arnošta z Pardubic používalo se v Čechách při křtu svatém trojího ponoření do vody.

v předsíni chrámové, postili se a konali jiné kající skutky. Při zvláštní horlivosti kajících, nebo na přímluvu mučedníků a vyznavačů, bývala část nebo celá zbývající pokuta odpuštěna (odpustky).

I ostatní svaté svátosti byly v první Církvi udělovány podle ustanovení Ježíše Krista, jak dodnes se udělují, a přijímány byly s pevnou věrou, že působí milost, kterou Pán Ježíš s každou svátostí spojil.

3. D n e m P á n ě byla prvním křesťanům od časů apoštolských neděle. Hlavními slavnostmi byly velikonoce, letnice a Zjevení Páně, pak úmrtní dny slavných mučedníků, které nazývali »dnem narozenin« (k životu věčnému).

M r t v o l y ukládali do země na hřbitovech nebo v katakombách; za zemřelé se modliti a za ně obětovati, k ř í ž e m sebe i jiné žehnati, p o s t y zachovávatí bylo již u prvních křesťanů ustáleným zvykem.

4. Ctnostný život prvních křesťanů byl ovocem živé jejich víry. Zevnějškem se od jinověrců nelišili. Vyhýbali se pouze zaměstnáním a zábavám, které byly spojeny s modloslužbou pohanskou anebo byly hříšné. Ale ve ctnostech povznesli se křesťané nad schátralé pohanstvo tolik, že budili obdiv. Vrchnostem poddávali se křesťané ochotně, daně platili, věrnost zachovávali, za panovníky se modlili; kde však bylo na nich žádáno něco proti náboženství, poslouchali více Boha nežli lidí a podstupovali raději smrt, nežli by byli Boha zapřeli. Církev dbala o mravní bezúhonnost věřících tím, že provinilce přísně trestala (Ananiáš a manželka) a zatvrzelé z Církve vylučovala.

Mnozí křesťané snažili se dojítí nejvyššího stupně možné dokonalosti. Zvolili si dobrovolně ustavičné panictví, mnoho se modlili, postili a mrtvili, nosili jednoduchý šat a nazývali se a s k e t é; žili zpravidla uprostřed příbuzných a spoluobčanů, někde i ve společném domě. Ženy od časů apoštolských skládaly v ruce biskupů slib stálého panenství a přijímaly z rukou jejich závoj a jednoduchý šat, aby v modlitbě, práci a posluze nemocným pečovaly o spásu duše a prospěch bližního. Jakmile pak dostalo se Církvi svobody, seřadují se asketé a panny Bohu zasvěcené v mocné voje řeholníků a řeholnic.

5. Láska k bližnímu a milosrdenství k ubohým bylo nejkrásnějším důkazem živé víry prvních křesťanů. Sami pohané, kteří soucit s bližním považovali za pošestilost, říkali o křesťanech: »Hle, jak se milují, že jeden za druhého hotov jest i život položiti.« O c h u d é pečovali zprvu sami apoštolové, rozdělujíce jim dary, které věřící pro chudé přinášeli; když pak počet věřících rostl, ustanovili svatí apoštolové jáhny, aby netoliko kázali a křtili, ale také o chudé a opuštěné pečovali. Pro chudé plynuly také dary, které věřící na oltář kladli. Když Církev nabyla svobody, měli chudí podíl i na odkazech a na-

dáních při zřizování klášterů, biskupství a far. Pro chudé a nemocné vydržovala Církev různé dobročinné ústavy.

Vlivem učení Kristova, že všichni lidé jsou si před Bohem rovni, že práce tělesná jest úkolem člověka, začalo v zemích křesťanských mizeti člověka nedůstojné o t r o c t v í. U všech národů pohanských, vyjma Židy, byla práce tělesná v opovržení a konána jenom otroky. Církev práci i otroka povznesla, dělník docházel zasloužené cti, otrokům vymáhala Církev svobodu.

Miliardové jmění darovala Církvi a chudým dcera konsula Valeria Proba a sama žila v askesi.

V katakombách dává se pohřbíti křesťanská paní vedle své otrokyně, na oltář jest postaven otrok-mučedník a Církev se k němu modlí jako k mocnému orodovníku u Boha; bývalý otrok stává se biskupem, ano i papežem.¹⁾

Prefekt římský Hermes, jako křesťan, propustil 10.000 otroků na svobodu; prefekt Chromacius 14.000 otroků a hojně je obdaroval.

Náboženství Kristovo osvobodilo i ž e n u pohanskou z nedůstojného jejího postavení a vrátilo jí práva v rodině a na dítky.

10. Císař Konstantin Veliký a jeho nástupci.

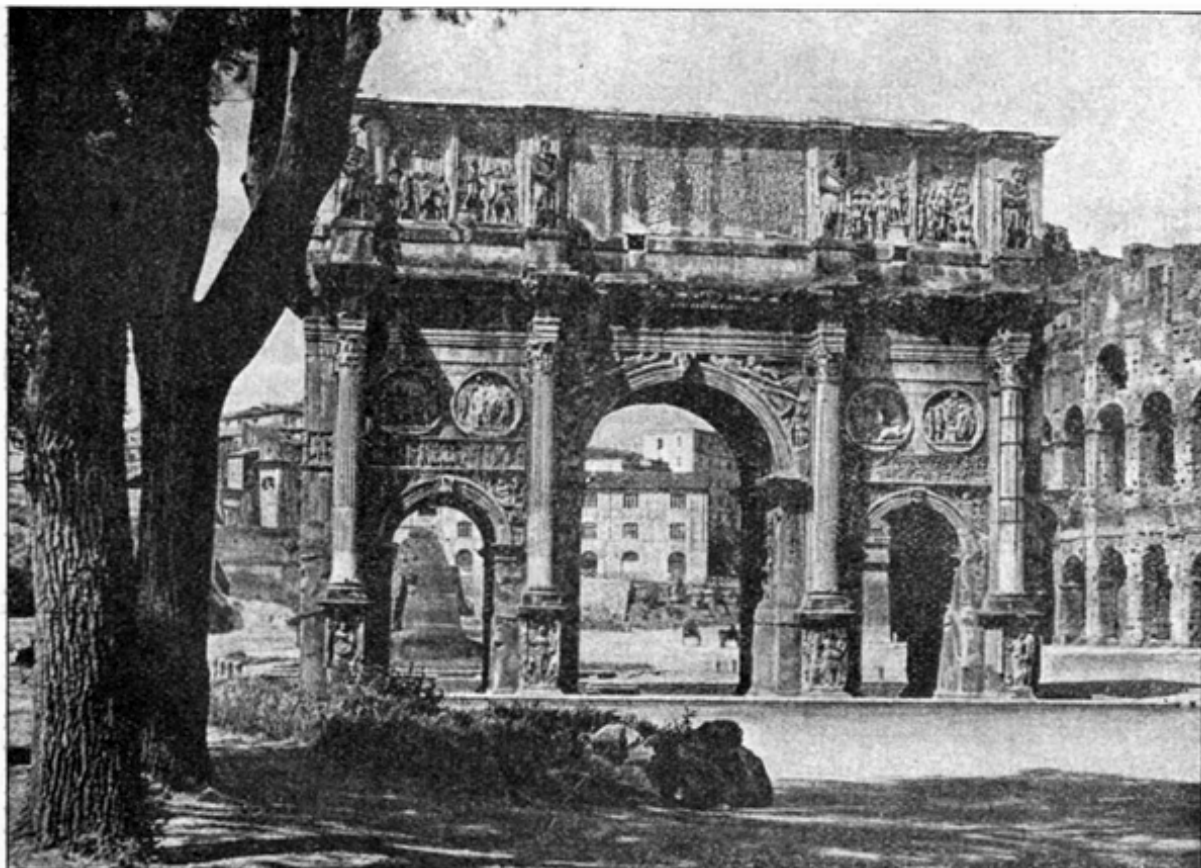
1. Císař římský Konstantin Veliký dal Církvi katolické roku 313 svobodu a mír.

Dioklecián rozdělil celou říši na východní a západní. V západní části říše spravoval provincie Gallii a Britanii vladař Konstancius Chlorus; po jeho smrti byl prohlášen syn jeho Konstantin za císaře celého západu. Otec i syn, ač pohané, byli křesťanům nakloněni a nepronásledovali jich. V Římě povstal proti Konstantinovi soupeř Maxencius a došlo mezi oběma k boji. Na pochodu vojska proti Římu spatřil prý Konstantin a jeho průvod ohnivý kříž nad zapadajícím sluncem s nápisem: »V t o m t o z v í t ě z í š!« V noci pak dal mu Kristus Pán rozkaz, aby s tímto znamením, vztyčeným na praporech, táhl do boje. V důvěře v zaslíbení Kristovo pustil se Konstantin u Říma s mocnějším soupeřem v boj a slavně zvítězil. Z vděčnosti a z přesvědčení, že pohanství se přežilo, vydal Konstantin v M i l á n ě e d i k t (zákon) roku 313, jímž bylo dovoleno křesťanům víru svobodně vyznávat i vráceny jim statky a chrámy, jež byly v době pronásledování odňaty. Tento edikt vešel v platnost i ve východní části římské říše, neboť Konstantin (r. 324) spojil opět obě části pod svým žezlem.

2. Konstantin byl o pravdě křesťanského náboženství přesvědčen; proto hleděl svými z á k o n y Církev upevniti a rozšířiti. Hleděl, aby duchem křesťanským provanuto bylo i zákonodárství světské a tím chtěl svoji říši povznésti. Biskupům dal jistá práva i v soudnictví

¹⁾ Snad papež Kalixt († 222).

občanském, kněze osvobodil od služby veřejné a daní, na státní přední úřady povolával křesťany, chrámům křesťanským dal právo asylu¹⁾ a dovolil, aby mohly přijímati odkazy. Sám vystavěl více chrámů, zvláště nad hroby sv. Petra a Pavla, a pro den Páně křesťanů přikázal nedělní klid. Konstantin zakázal trest smrti na kříži; zakázal vpalovati otrokům na čelo potupné znamení, dítky prodávati a pohazovati, zakázal pohanské slavnosti spojené s nemravnostmi.

Vítězná brána Konstantinova.

Pro zásluhy, jichž si zjednal Konstantin o říši a Církev, přísluší mu přímí »Veliký«; Řekové a Rusové uctívají jej jako světce.

Roku 330 přeložil Konstantin sídlo svého dvoru z Říma do města Byzance, které se po něm nazývá Konstantinopol a slovansky Cařihrad. Konstantin se dal pokřtiti den před svou smrtí r. 337.

Sv. Helena, matka Konstantinova, starala se o stavbu křesťanských chrámů. V Jerusalemě dala místo smrti Páně očistiti od pohanských soch, dala hledati hrob Páně, který pohané zemi zasypali; objevila jeskyni hrobu a našla v zemi ještě i kříž Páně, hřeby a nápis. Jedna část svatého kříže uložena byla v Jerusalemě, ve chrámě nad hrobem Páně vystavěném, druhá část byla dána do

¹⁾ Podle práva asylu (útočiště) chránila posvátná místa vinníka před násilným zajetím a trestem.

chrámu Svatého kříže v Římě, třetí část přišla do Cařihradu. Částička svatého kříže byla péčí Karla IV. zasazena i do korunovačního kříže českých králů.

3. **P o s l e d n í v e l i k ý b o j** proti křesťanství podstoupilo pohanství za císaře **J u l i á n a**, který, jako synovec Konstantinův, nastoupil na trůn po smrti jeho synů. Julián byl sice křesťansky vychován, ale četbou pohanských spisů pozbyl víry. Po nastoupení císařství odpadl od víry — proto má přímí »Odpadlík« — a snažil se obnoviti staré pohanství. Krve křesťanů sice mnoho neprolil, neboť byl přesvědčen o marnosti tohoto prostředku, ale potlačoval Církev tím, že z úřadů státních odstranil »Galilejské« (tak nazýval křesťany), zrušil jejich práva a výsady a zakázal jim vyučovati. Také vyzval Židy, aby chrám jerusalemský znovu stavěli a podporoval je; ale plameny ze země vyšlehuující překazily jejich úmysl. Když v bitvě s Peršany padl smrtelně zraněn, zvolal prý umíraje: »Zvítězil jsi, Galilejský!« († 363). To byl také poslední výkřik umírajícího pohanství v říši římské, které se již vzkřísiti nedalo.

Všickni následující císařové římské byli již křesťany a císař **Theodosius I.** († 395) pohanství zakázal. Modloslužba pohanská zanikla, ale pohanské mravy a zvyky trvaly dále u těch, kteří bez vnitřního přesvědčení do Církve vstupovali.

11. Řehole. Benediktini. Kanovníci.

1. Slova Pána Ježíše k jinochovi, tážícímu se po prostředku k dokonalosti: »Jdi, prodej, co máš, a dej chudým a budeš míti poklad v nebi, a pojď a následuj mne,« nalezla mezi křesťany mnoho následovníkův. Opustili majetek a přátele, odebrali se do pustin, aby v samotě, v modlitbě a práci, v postech a rozjímáních pečovali o duši. Tak se zalidnily pouště egyptské zvláště od času pronásledování Deciova. Když pak nebezpečí minula, nevrátili se již v domovy, ale zůstali stále v pustině buď jako **p o u s t e v n í c i**, anebo ve **s p o l e č n ý c h o s a d á c h**, každý ve své chyši.

Jako poustevník proslul **s v. P a v e l** († 340), který na poušti žil přes 90 let. **S v. Š i m o n** žil u Antiochie na vysokém sloupu 37 let († 420), těše se vážnosti jako kazatel a rádce lidu. Poustevníci později z lesů a pustin většinou zmizeli, dávajíce přednost životu společnému v řeholích.

Vůdcem těch, kteří žili na poušti v osadách zvaných **l a u r y**, byl **s v. A n t o n í n V e l i k ý** († 356). Kolem jeho jeskyně povstala řada chatk na způsob tábora; obyvatelé jejich cvičili se v dokonalosti slovem i příkladem svého vůdce, ale závazných pravidel neměli. Toto dílo **sv. Antonína** rozšířilo se po Egyptě, Palestině a Syrii.

V Čechách žili poustevníci: Za knížete Bořivoje *sv. Ivan*, za knížete Oldřicha *sv. Prokop*, za knížete Břetislava I. *sv. Vintíř*.

Vintíř, benediktin, žil v lesích na Šumavě. Byl z rodiny knížecí v Durinsku, udržoval přátelské styky se členy panujících rodů a nejednou urovnal jejich spory. Kníže Břetislav dal jeho mrtvolu pohřbiti v Břevnově (r. 1045); proto podezření, jakoby byl Vintíř knížete Břetislava v bojích s Jindřichem III. zrazoval, zdá se býti pomluvou.

V Čechách povstala družina *Ivanitů* (poustevníků), jejíž členové skládali jednoduché sliby a poustevničili u osamělých kaplí jako kostelníci a zvoníci. Byli zrušeni Josefem II. r. 1782.

2. **Život řeholní** založil současník Antonínův *sv. Pachomius* tím, že sestavil pro své žáky *řeholi*, t. j. pravidla společného života a zavázal je slibem k jich zachování. Podle těchto pravidel bydleli *řeholníci* — *mnichové* — ve společném domě — v *klášteře* — (dům oddělený od světa). Poslouchali zvoleného představeného — *opata* — (otce), zachovávali tři evangelické rady, konali modlitby, rozjímání a práce a oblékali zvláštní šat; z výtěžku práce podporovali chudinu. Kněží bylo mezi nimi jenom tolik, kolik bylo třeba ke konání bohoslužby. Podobně byla zřízena řehole pro ženy; jejich představená *slula* a *batyše*.

Kláštery rozšiřoval na východě *sv. Basil* († 379), dle něhož se nazývají *mnichové basiliani*,¹⁾ na západě *sv. biskupové Ambrož* († 397) a *Martin*,²⁾ pak tvůrce nové řehole *sv. Benedikt*.

3. **Sv. Benedikt** († 543) byl opat a zakladatel řádu benediktinského. Pocházel z Nursie v Itálii a zářil od mladosti zbožností a čistotou. Hříšný život spolužáků v Římě zprotivil se mu tak, že utekl do hor a tři léta oddával se v nepřístupné jeskyni životu askety, podporován jsa jistým mnichem. Později přidružilo se k Benediktovi více stejně smýšlejících mužů; pro svoji družinu založil klášter na hoře Kasino,³⁾ který se stal kolébkou řádu benediktinského. Benedikt sestavil tak důmyslná pravidla života řeholního, že byla přijata od všech klášterů západních a zůstala jediná na západě od století VI. do XIII. Sestra jeho *sv. Školastika* byla abatyší kláštera ženského.

4. Z mateřského kláštera hory Kasino rozšířili se benediktini do všech zemí evropských a všude pracovali k duchovnímu i tělesnému prospěchu národů; byli dobrodinci krajů a zakladateli četných nynějších měst a dědin.

Kláštery benediktinské byly štěpnice *pravé víry* a *zbožnosti*; řeholníci pečovali o své posvěcení i o věčnou spásu bližních. Obohatili Církev více než 5.000 svatých a blahoslavených, dali jí mnoho papežů a kardinálů, přemnoho biskupů. Jako misionáři *pravé víry* vnikli i do odlehlých pustin, kde sotva pastýři a lovci sídlili, aby jim přinesli spásu a křesťanskou vzdělanost.

1) »Vasiliáni« jsou v Podkarpatské Rusi, mají tu 4 kláštery a poutní místa.

2) Na pohřbu *sv. Martina* v Toursu r. 397 bylo 2.000 mnichů a poustevníků.

3) Monte Cassino u Neapole.

Kláštéry sv. Benedikta byly školami vzdělání a umění. Tam byly školy pro vzdělání kněží a mnichů, pak vnější školy pro lid; tam se pěstovalo při budování chrámů a klášterů stavitelství, malířství a sochařství. Mezi mnichy byli vynikající spisovatelé, lékaři a znalci posvátného zpěvu. V bohatých klášteřích zakládaly se knihovny, opisovala se pilně díla starých spisovatelů a svatých Otců, a tak se nám zachovaly vzácné památky starověké literatury pohanské i křesťanské.

Řeholníci sv. Benedikta byli učitelé zemědělství a řemesel. Mýtili lesy a proměňovali je v úrodné nivy, zavodňovali vyprahlé planiny, vysušovali močály, stavěli cesty, mosty, zakládali vinice, štěpnice, mlýny, rybníky, dolovali a provozovali řemesla.

Kláštéry benediktinské byly útočištěm chudých a opuštěných. Sytily lačné, přijímaly pocestné, zřizovaly útulny, nemocnice a chudobince. Jen Bohu jest známo, co synové sv. Benedikta vykonali ke cti a slávě Boží, ve prospěch Církve, k věčnému a časnému blahu lidstva.

5. Také biskupové zavazovali duchovní při katedrálním kostele k společnému životu podle zvláštních pravidel, k á n o n zvaných. Měli společný dům, modlitby a stůl, a každý vykonával práce, které jeho svěcení příslušely. Od mnichů se lišili, že neskládali slibů a mohli mít vlastní majetek. Tito duchovní se nazývali **kanovníci**; celý sbor měl jméno **kapitola**, protože se denně při shromáždění všech čítala kapitola (článek) z jejich pravidel. Skoro u všech kostelů biskupských povstaly kapitoly **katedrální**; které pak povstaly u jiných kostelů, nazývaly se **kolegiální**. Při každé kapitole byla zřízena i škola, na níž vyučovali kanovníci a podávali vyšší vzdělání.

Nyní jsou kanovníci řeholní se sliby, jako jsou členové řádu augustiniánů a premonstrátů, pak ze světského duchovenstva kanovníci beze slibů buď kolegiální nebo katedrální a metropolitní; kapitoly obou posledních tvoří sbory rádčů biskupa nebo metropolitů. Kolegiální kapitoly¹⁾ jsou na Vyšehradě a při chrámu Všetech svatých v Praze, ve Staré Boleslavi, v Kroměříži a v Mikulově. V čele kapitoly je probošt s děkanem.

12. Péče Církve o neporušenost víry.

Pán Ježíš svěřil své božské učení katolické Církvi, aby je čisté a neporušené po všechny věky zachovala, hlásala a vykládala, a k tomu úkolu propůjčil jí dar neomylnosti; věřící pak napomínal, aby Církve poslouchali a falešných proroků, kteří mezi pšenici pravdy budou rozsévati koukol bludu, se varovali. Mezi křesťany povstali skutečně nepraví učitelé, kteří z nedostatku pokory a oddanosti k Církvi počali své bludné domněnky vydávati za pravdu Kristovu, je rozšiřovali a tvrdošíjně zastávali; byli nazýváni **bludaři** neboli **kacíři**.

¹⁾ Koncem XII. století bylo v Čechách devět kolegiálních kapitol.

Bludně učili o nejsv. Trojici, o důstojnosti Pána Ježíše, o Duchu sv., o hříchu dědičném a j.

Největší škody a utrpení způsobil Církvi **blud ariánský**. Ctižádostivý kněz v Alexandrii, jménem Arius († 336), počal bludně učit, že Syn Boží není Otci roven a s ním věčný, nýbrž že byl z něčeho před ostatními tvory od Otce stvořen a za Syna přijat. Ariův blud se velmi rozšířil. I císař Konstancius, syn Konstantina Velikého, jej mocí a násilím zastával; ale Církev, jako strážkyně pravdy Kristovy, jej zavrhl a blud vymizel. U Gotů, Vandalů a Longobardů udržovalo se ariánství až do VII. století, kdy zaniklo úplně.

2. Ve všech dobách potírala Církev kacířstva neomylnými výroky, jimiž bludy zavrhl a zjevenou pravdu dle Písma svatého a ústního podání (tradice) přesně stanovila a vymezila. Tyto neomylné výroky za přispění Ducha svatého pronáší papež spolu s biskupy, anebo papež sám, když jako nejvyšší učitel a pastýř o víře a mravech činí rozhodnutí pro celou Církev.

Shromáždění biskupů celé Církve s papežem jmenuje se **Církevní sněm obecný** (koncil). Papež jej svolává, sám neb svým zplnomocněným zástupcem jemu předsedá a usnesení jeho potvrzuje; tím se usnesení sněmu stávají závazným zákonem pro každého křesťana.

Obecných sněmů bylo 20. První byl v **Nicei** r. 325 za přítomnosti 318 biskupů, z nichž mnozí vynikali darem zázraků a na mnohých byly známky přestálých utrpení za posledního pronásledování. (Sv. Mikuláš.) Sněm rozhodl proti ariánům, že Syn Boží jest s Otcem jedné podstaty a rozhodl spory o slavení velikonoc. Arius stížen klatbou, poslán do vyhnanství a spisy jeho spáleny. Druhý obecný sněm byl v **Cařihradě** r. 381. Proti bludu o Duchu svatém stanovil, že Duch sv. jest s Otcem i Synem stejné podstaty. Články víry na těchto sněmech vymezené vloženy jsou do **Vyznání víry niceo-cařihradského** (Kredo), které se říká při mši svaté. Předposlední sněm byl v **Tridentě** (1546--1563); odsoudil bludy protestantské. Poslední byl v sídle papežově, ve **Vatikáně** (1869--1870); prohlásil neomylnost papežovu.

Částečné sněmy (synody diecéšní a provinciální) svolává biskup nebo metropolita; dávají nařízení kázeňská pro křesťany jejich pravomoci podřízené.

3. V bojích s bludy používala Církev také učenosti svatých spisovatelů, zvaných **svatými** neboli **církevními Otci a učiteli**. Čestným názvem **doكتورů** (učitelů) církevních počtila Církev i v novější době některé spisovatele vynikající svatostí i učeností. Spisy svatých Otců církevních z prvních dob mají pro víru velikou důležitost, neboť jest v nich obsažena i tradice a popis náboženského života prvních křesťanů, čímž bludaři jsou usvědčováni z nepravdy a věřící poznávají, že mají touž víru, jaká byla v prvních stoletích Církve.

Dle počtu evangelií dává Církev jméno svatých Otců ve starověku křesťanském čtyřem svatým učencům na západě: **A m b r o ž**, **A u g u s t i n**, **J e r o n y m**, **Ř e h o ř V e l i k ý**, a čtyřem na východě: **A t a n á š**, **B a s i l**, **Ř e h o ř N a z i á n s k ý** a **J a n Z l a t o ú s t ý**.

4. **Sv. Ambrož** († 397), zprvu místodržitel, pak biskup v Miláně, hájil víru proti ariánům. Císaře Theodosia přiměl k veřejnému pokání za to, že v prchlosti dal v Soluni pobíti 7.000 lidí. Výtečnými kázáními dokonil obrácení sv. Augustina a povzbudil na sta žen k panenskému životu. Dům jeho byl otevřen všem lidem potřebným; na vysvobození zajatých obětoval i posvátné nádoby. Zanechal četné spisy a hymny, ale chvalozpěv »Te Deum« se mu neprávem připisuje.

Sv. Augustin († 430), profesor řečnictví v Miláně, pak biskup v Hippo.¹⁾ V mládí přidržel se bludařů a hříšných rozkoší. Ale modlitbou své matky sv. Moniky, četbou Písma sv., kázáním sv. Ambrože poznal pravdu Kristovu a dal se pokřtiti. Pracoval pak pro Církev slovem i perem. Byl nejučenější mezi západními Otcí a kladivem na bludaře. Celé učení křesťanské jasně vyjádřil, vědecky sestavil a důkladně odůvodnil. Z jeho spisů nej památnější jsou: »O městě Božím« a »Vyznání«.²) Od něho jest výrok: »Pro Sebe stvořil jsi nás, Bože, a nepokojné jest srdce naše, dokud nespočívá v Tobě.« Se svými kněžími žil dle společných pravidel, která se stala později základem řehole augustinianů a j.

Sv. Jeroným († 420), rodem z Dalmácie, pro učenost byl ustanoven tajemníkem papežovým. Potom se trvale usídlil v Betlemě a překládal asi po 15 let Písmo sv. Starého zákona na jazyk latinský; starší latinský překlad Nového zákona přehlédl a opravil. Toho překladu Písma sv. bylo pak všeobecně užíváno a dostalo se mu jména »Vulgata«, t. j. překlad obecně rozšířený a Církví schválený.

Sv. Řehoř Veliký († 604), papež, proslavil se velikou dobročinností a pěstěním zpěvu při bohoslužbě (gregoriánský čili řehořský chorál); nynější misál jest v hlavních částech od něho upraven.

5. **Sv. Atanáš** († 373), patriarcha v Alexandrii, byl duší sněmu nicejského a ohnivou výmluvností hájil víru. Proto byl ariány nenáviděn a pětkrát vypověděn; několik měsíců se musil skrývati před jejich úklady v hrobce otcově.

Sv. Basil († 379), přijmím »Veliký« pro neohrožené hájení víry a učenost. Byl metropolitou v Caesarei.³⁾ Sv. Basil zaváděl řeholní život na východě dle pravidel jím sestavených.

Sv. Řehoř Naziánský († 390), patriarcha v Cařihradě a Basiliův důvěrný přítel a spolubojovník za neporušenost víry.

Sv. Jan Zlatoústý (Chrysostom, † 407), zvaný tak pro výmluvnost; jako patriarcha v Cařihradě vystupoval neohroženě proti zlořádům a proto byl stižen vyhnanstvím, ve kterém zemřel.

1) Nyní Bona v Severní Africe. — 2) Přeloženy jsou do českého jazyka. —

3) V Kapadocii (Malá Asie).

13. Stěhování národů. Pokřtění Germánů.

1. V národech Evropy povstalo ve IV. a V. století neobyčejné hnutí, které děsilo křesťany hrůzou a vyvolalo převraty tak mocné, že mnozí očekávali konec světa. Národové opouštěli svá sídla a stěhovali se do jiných zemí, jejich obyvatele si podmaňující a vytiskující a bývalou svoji vlast opět jiným ponechávající.

G e r m á n i (němečtí národové) obývali země od Rýna a Dunaje k Baltskému moři, majíce na západ za Rýnem a na jih za Dunajem sousedem říši římskou, na východ národy slovanské. Různí kmenové Germánů vyvrátili roku 476 říši římskou a na jejich troskách založili ve všech zemích západu království nová. V severní Gallii založili Frankové říši franckou, největší ze všech říší germánských. Ve Velké Britanii založili Anglové a Sasové říši anglosaskou. V Itálii byla říše ostrogotská a pak longobardská, v jižní Gallii a Hispanii říše visigotská.¹⁾ Vražděním a loupeží pověstní Vandalové založili svoji říši v severní Africe. Řím sám byl při řádění Hunů a Vandalů jen papežem **Lvem Velikým** od zkázy zachráněn.

A t i l a, král divokých Hunů, zvaný »bič Boží«, položil se táborem u řeky Pádu. K Římu měl cestu otevřenou, neboť císař se uzavřel v Raveně. Na prosby ustrašených Římanů chopil se papež Lev berly a provázen duchovenstvem odebral se roku 452 do ležení Atily a bez bázně předstoupil před krále. Velebný zjev papežův, mocná jeho slova zastrašila Atilu; spatřil prý za papežem postavy sv. Petra a Pavla. Atila odtáhl se slibem míru; Itálie jásala a velebila papeže, neboť záhuba její byla odvrácena a Řím zachráněn. — Za málo let opět král Vandalů **G e n s e r i c h**, »nový vlk severu«, zuří pomstou, aby Řím proměnil ve zříceniny. Ale ku prosbám papeže Lva slibuje, že bude života Římanů šetřeno, město nebude spáleno, zajatci nebudou mučeni.

2. Stěhování národů pohanských²⁾ a nevzdělaných utrpěla Církev v některých zemích veliké škody; blahodárná činnost její byla přerušena, místy i zcela potlačena. Ale i prospěch z něho byl, že oněm národům dostalo se příležitosti dříve se s věrou křesťanskou seznámiti. Jakoby na zavolání Boží proudili tu národové k světlu Kristovu. V zemích, kde náboženství bylo již rozšířeno, přijali přistěhovalci víru od kněžstva a lidu domácího; do ostatních zemí germánských vysílala Církev misionáře, obyčejně benediktiny, kteří tyto národy k víře a vzdělanosti křesťanské přivedli a jejich apoštoly se stali.

3. Přední apoštolové národů germánských jsou:

Sv. Bonifác († 754) kázal v VIII. století s četnými benediktiny z Anglie v zemích nynějšího Německa s takovým požehnáním Božím, že z jeho působení povstala metropole v Mohuči a 13 biskupství.

¹⁾ V některých těchto říších smísili se Germáni s původním obyvatelstvem tak, že se přiučili i jejich latinskému jazyku a smísili jej se svojí řečí. Tím splynutím národů a jazyků vznikli noví národové, kteří slují společně národové románští; jsou to: Francouzové, Španělé a Italiáni, neboli Vlachové.

²⁾ Vyjímajíc Goty, kteří poznali křesťanství na východě od zajatců.

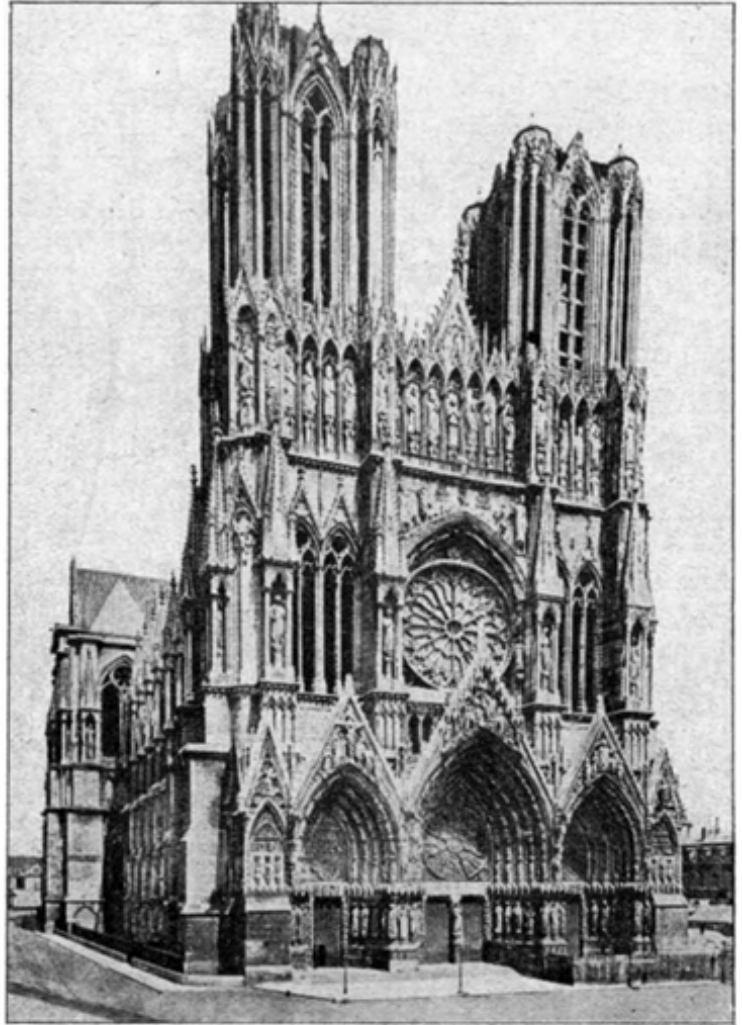
Z četných benediktinských klášterů, jím založených, nejznamenitější byl ve Fuldě, neboť se stal kolébkou věd a umění pro celý národ německý. Metropolita Bonifác došel koruny mučednické, když biřmoval na víru obrácené Frisy (Nizozemí).

Sv. Severin († 482) působil za stěhování národů v krajích rakouských Alp. Zastával se utiskovaného lidu proti krutosti přistěhovalců, tyto pak získával Kristu. Darem prorokování zachránil mnoho měst od záhuby, obyvatele od smrti. Jeho rady vyhledávali králové, jeho domluvy báli se náčelníci divokých hord.

Sv. Havel († 646) působil u Bodamského jezera a založil znamenitý klášter Svatohavelský, který se stal kolébkou křesťanství okolních krajů a již. Německa.

4. Sv. Patrik († 461) jest apoštol Irska. Na sklonku života viděl skoro celou zemi křesťanskou, posetou kláštery, kostely a školami, řízenou několika biskupy. Počet osob, které v Irsku jako svaté prosluly a jsou uctívány, dostoupil hned v prvních dobách několika set, takže Irsko bylo nazýváno »ostrovem svatých«.

5. Sv. opat Augustin († 604) se 40 benediktiny byl apoštol Anglie. Do konce VII. stol. byla celá země křesťanskou. Náboženskou horlivost pokřtěných ukazuje, že v VII. a VIII. stol. 30 osob královského rodu v odloučenosti od světa pečovalo o spásu duše. Anglie a Irsko staly se semenišťem horlivých misionářů pro pevninu.

Dóm v Remeši.

6. Frankové, kteří se do římské Gallie přistěhovali, poznali víru Kristovu od usedlých tam křesťanů. Mocným příkladem na ně působil křesťan vúdce a krále jejich *Chlodvík*, který měl za manželku *s v. Klotildu*. Když ve válce s *Aleman*y obrátil se o pomoc k *Bohu* křesťanů a zvítězil, dal se dle slibu i s družinou pokřtít v Remeši od biskupa *sv. Remigiar* r. 496. *Chlodvík* sídlil v *Paříži*, z říše jeho povstal mocný katolický stát,¹⁾ který byl oporou Církve.

¹⁾ Za nástupců krále *Chlodvíka* sahal od *Pyrenejí* až k *Šumavě*.

Do Hispanie římské přistěhovali se Gotové, kteří sice již křesťany byli, ale zastávali se bludu ariánského. Po mnohých sporech s katolíky odřekli se bludu v Toledě r. 589 přičiněním sv. Leandra, arcibiskupa sevillského, a vstoupili do jednoty s Církví.

V Itálii přistěhovalci Gotové a pak Longobardové byli také z většiny oddáni ariánství a katolíci mnoho od nich trpěli až do VII. stol., kdy blud vymizel.

Apoštolem národů severních v Dánsku a Skandinávii byl benediktin Ansgar, od roku 834 arcibiskup v Hamburku.

14. Mohamed a rozšíření islamu.

1. Země východní byly hlavní působiště sv. apoštolů. Přední Asie měla četná biskupská sídla, která založili sv. apoštolové nebo jejich žáci. Podobnou horlivostí pracovali tam i jejich nástupci, vynikající učeností a svatostí. Egypt s hlavním městem Alexandrií byl perlou katolické Církve; tam bylo mnoho kostelů a slavná škola katechetická. Patriarchovi bylo podřízeno 100 biskupů; tam bylo nejvíce asketů a poustevníků, tam byla také kolébka života podle řehole. Severní Afrika v V. století měla 570 biskupů a dala Církvi největšího učence, sv. Augustina. Arabie byla z valné části křesťanská; i někteří náčelníci tamních kmenů vzývali Krista.

Veliké nebezpečí vzešlo v zemích východních katolické Církvi z bludů tam hojně šířených; záhubu Církve na celé věky připravil tam Mohamed a jeho nauka.

2. Mohamed byl kupcem v arabském městě Mekce. Sňatkem se stal boháčem; mnoho cestoval a poznal tím křesťanství a židovství. Modloslužba jeho krajanů se mu zošklivila; i umínil si dáti jim náboženství lepší. Dle poznaných náboženství a svých výmyslů sestavil nauku a vystoupil s ní jako prorok od Boha prý poslaný. Ale v Mekce jeho poslání nevěřili a proto se Mohamed uchýlil r. 622 do Mediny (= Město prorokovo). Tento útěk sluje hedžra a jest počátkem letopočtu mohamedánského. V Medině nalezl mnohé přívržence, s jejichž pomocí si celou krajinu podrobil a ku přijetí své nauky přinutil.

Nauka Mohamedova sluje islam, vyznavač její moslem, nejvyšší představený (duchovní i světský) jest kalif.

Islam jest napsán v knize, zvané korán; pobožnosti koná imám v modlitebně, zvané mešita, opatřené štíhlou věží, minaretem. V klášteřích jsou dervišové, dnem Páně jest pátek, znakem půlměsíc.

3. Islam ukládá věřiti, že jest jeden Bůh (Alláh) a Mohamed jeho nejvyšší a poslední prorok; Adam, Noe, Abraham, Mojžíš a Ježíš jsou proroci menší. Každý člověk jest podroben nezměnitelnému osudu, který mu předem jest určen. Po vzkříšení těla a soudu bude věřící moslem v ráji, plném smyslných požitků a rozkoší, bude obsluhován rajskými bytostmi, které mu budou podávati nejlepší pokrmy a nápoje; ráj má osm oddělení nebo zahrad a v každé dostane se bohabojným odměny podle velikosti jejich zásluh. Peklo má sedm oddělení

a jest pro jinověrce a bezbožné moslemy; tito však budou po tisíciletích na přímluvu Mohameda z pekla vysvobozeni a do ráje uvedeni.

Islam ukládá konati modlitbu pětkrát denně, půst v měsíci ramadanu, almužnu, obřadné umývání (před modlitbou), pout do Mekky aspoň jednou v životě a boj s nevěřícími.

Islam zakazuje požívání vína a vepřového masa, uctívání obrazů a soch, lichvu a vraždu souvěrce; dovoluje mnohoženství,¹⁾ otroctví, krevní pomstu a všeliké ukrutnosti proti jinověrcům, kteří mají býti vyhubeni.

4. Učení islamu bez lásky k bližnímu, plné nenávisti, krutosti a smyslných rozkoší, nemůže býti pravým náboženstvím; ale surovému lidu v Arabii se líbilo, přijímal je a rozšiřoval násilím a mečem. »Uvěř nebo zemři!« bylo Arabům heslem v bojích zvláště s křesťany. Tím se stalo, že se islam tolik rozšířil v Asii a v Africe. Kde se setkal s křesťany, podmanil si je; stálé ve víře povraždil a Církev obyčejně zničil. V Egyptě bylo ve dvou letech (1012—1014) tisíc kostelů a klášterů zbořeno. Tím skoro docela zaniklo křesťanské náboženství v Přední Asii, Arabii, Egyptě a severní Africe. Teprve po staletích byl přístup katolickým misionářům do zemí těch opět dovolen a Církev tam nanovo počala vykonávati své božské poslání.

I do Evropy tlačil se islam a panství Arabů. V VIII. stol. vyvrátili Arabové ve Španělech říši Visigotů, založili tam říši maurskou a zamýšleli podmaniti si Evropu. Tomu zabránil vladař říše francké Karel Martel, poraziv je roku 732. Ze Španěl byli Maurové vypuzeni dobytím Granady roku 1492. Církev ve Španělech za vlády Maurů zničena nebyla, ale mnoho trpěla. Po pádu Granady se Maurové jednak vystěhovali do Afriky, jednak přijali křest.

Později chtěl islam proniknouti do Evropy přes Balkán, kde se křesťanští národové r. 1053 od katolické Církve odštěpili a patriarchu cařihradského za hlavu církve na východě uznávali. Mohamedánští Turci podmanili si slovanská království na Balkáně; r. 1453 dobyli Cařihradu a učinili konec císařství východořímskému čili byzantskému. Nádherný chrám Sofie a jiné chrámy proměnili v mešity a zaváděli islam. Pak z velké části opanovali Uhry; dvakrát bez úspěchu obléhali Vídeň a po dvě stě let byli postrachem Evropy. Statečností vojsk rakouských a polských (král Jan Sobieski) byla síla jejich u Vídně r. 1683 zlomena a byli nuceni vydati Uhry; v XIX. století po mnohých bojích a po válce světové vrátili i národům balkánským svobodu.

Moslemů jest asi 250 milionů.

V bojích s Turky vzývali křesťané zvláště Pannu Marii jako »Pomocnici křesťanů«. Z vděčnosti za vítězství nad Turky zavedena památka Jména Panny Marie a Růžencové Panny Marie.

15. Církevní stát. Karel Veliký.

1. Církevní stát bylo území, ve kterém papež byl králem. K církevnímu státu náležely kraje Italie kolem Říma, odtud k moři Adrijskému a k řece Pádu.²⁾ Církevní stát povstal takto:

¹⁾ Podle koránu žena není rovna muži; jest nižší tvor, jest určena k službě muže, svého pána, a jest jeho majetkem; vzdělání není pro ženy.

²⁾ Byl to zbytek území byzantských císařů.

Od času Konstantina Velikého nabývala Církev darováním a odkazy v Římě a v Itálii četných statků, ze kterých se hradila stále rostoucí vydání na potřeby náboženské. Kolem r. 600 byl majetek Církvě tak veliký, že byla Církev největším statkářem Itálie. Správcem jeho byl papež a majetek nazýván **dědictvím sv. Petra**.

Vedle majetku nabýval papež stále většího vlivu. Císař sídlil v Cařihradě a nebyl oblíben, protože se o poddané v Itálii nestaral. Papež však ujímal se utiskovaných, staral se o všecky, za stěhování národů zachránil Řím od zkázy. Proto lid v papeži uznával nejen svého duchovního pastýře a dobrodince, nýbrž i svého pána a vladaře. Přání lidu, aby byl papež prohlášen i za panovníka, stalo se skutkem, když král longobardský Aistulf, zmocniv se území císařova, ohrožoval Řím a majetek i svobodu papeže. Když byl papež marně volal o pomoc císaře byzantského, obrátil se s prosbou ke králi franckému **P i p i n u K r á t k é m u**. Ten Aistulfa porazil a krajiny jemu odňaté daroval ve vlastnictví papeži Štěpánu III. a jeho nástupcům pod jménem dědictví sv. Petra r. 755. To potvrdil a rozmnožil syn a nástupce Pipinův král **K a r e l V e l i k ý**, když Longobardy opět porazil a tím učinil konec vládě jejich v Itálii. Císař byzantský po čase církevní stát uznal.

Tak se stal papež nezávislým vladařem a mohl svůj pastýřský úřad zastávat s úplnou svobodou; slovo jeho nabylo u knížat větší váhy, kdykoli bylo třeba kárati jejich svévoli a nespravedlnosti.

Církevní stát byl papeži odňat roku 1870, kdy byl připojen ke spojené Itálii a Řím prohlášen jejím hlavním městem.

Církevní neboli papežský stát byl obnoven r. 1929 dohodou mezi Piem XI. a vládou italskou. Sídlo a majetek papežský v Římě prohlášen za »Město Vatikánské« se všemi právy samostatného státu, jehož panovníkem jest papež.

2. Karel Veliký, král mocné říše francké, byl upřímný syn katolické Církvě a věrný ochránce papežů. Horlivě pracoval ve své říši na dokončení díla sv. Bonifáce. Zakládal kostely a kláštery, zřizoval školy a povolával z Anglie a Itálie do země učené kněze a mnichy, aby se lidu dostalo potřebného vzdělání. U svého dvora zřídil zvláštní školu (palatina = dvorská) pro vyšší vzdělání svých dětí a jiných vůbec. Pečoval o zvelebení služeb Božích, pěstoval církevní zpěv, zaváděl varhany, zvony a kostelní malbu. Do zemí pohanských vysílal misionáře a sám byl příkladem zbožnosti.

Mezi Rýnem a Labem obýval germánský národ **S a s ů**, kteří říši franckou loupežnými vpády znepokojovali. Karel nabyt přesvědčení, že od Sasů nebude pokoje, leč úplným jejich podmaněním a pokřtěním. Bojoval s nimi 33 léta a podrobil si je; založil mezi nimi biskupství a tak je ke křtu přinutil. Tím ovšem porušil křesťanskou zásadu o dobrovolném přijetí křtu. Karel rozšířil svoji moc i nad Chorváty; podmanění Čechů a Moravanů se mu nepodařilo.

Karel byl zvláštní **o c h r á n c e p a p e ž e**. Dvakrát spěchal s vojskem papeži na pomoc: po první, aby chránil církevní stát proti Longobardům, po druhé, aby papeže vysvobodil z rukou vzbouřencův.

Aby tak vydatná pomoc říše francké byla Církvi trvale pojištěna, korunoval papež Lev III. r. 800 Karla Velikého na císaře římského. Císař římský měl býti první z křesťanských knížat na západě a hlavou jejich ve věcech světských, jako byl papež hlavou ve věcech duchovních. Zároveň měl býti císař ochráncem a podporovatelem Církve. Karel Veliký zemřel roku 814 a byl pochován v Cáchách.

Důstojnost císařů římských trvala 1006 let a byla hlavně v rodě králů německých a v rodě habsburském. Karel IV., král český, byl spolu císařem římským.

Říše Karlova byla roku 843 rozdělena na říši francouzskou, německou a italskou. Karel Veliký uctívá se v některých krajinách francouzských a německých (Cáchy) jako blahoslavený.

II.

DĚJINY KATOLICKÉ CÍRKVE OD STOLETÍ DEVÁTÉHO AŽ NA NAŠE ČASY.

16. Pokřtění Moravanů. Svatí Cyril a Metoděj.

1. Východní Evropa od moře Baltského až k Jaderskému byla po stěhování národů osídlena Slovaný. Z národů těch zajímají nás naši předkové Čechoslované, kteří obývali v zemích naší Československé republiky.

První hlasatelé víry křesťanské mezi Čechoslovany byli od doby Karla Velikého misionáři ze Solnohradu, Pasova a Řezna, kdež byla sídla metropolity a biskupů bavorských. Ale působení německých kněží potkalo se u Čechoslováků s malým zdarem, protože kázali jazykem cizím. Lid neměl k nim důvěry, neboť Němci s věrou snažili se šířiti své panství.

M o r a v a n é¹⁾ za knížete Mojžíra (do roku 846) měli křesťanské kostely na Velehradě a snad i v Olomouci a v Brně. Křesťanů byl tu značný počet, ale o Mojžírovi to není zjištěno. V Nitře byl posvěcen první kostelík asi roku 833. V P a n o n i i byly kolem roku 856 asi 32 kostely a četné ústavy duchovní. V těchto chrámech konaly se služby Boží obřadem a jazykem latinským. Z Č e c h ů dalo se pokřtiti čtrnácte lechů s družinami na dvoře krále Ludvíka v Řezně roku 845; v době té není zaznamenán v Čechách žádný křesťanský chrám, žádné jméno misionáře z Němec se neuvádí.

Čechy, Morava a Panonie byly tehda země misijní; proto nebyly připojeny k žádné diecési a každý sousední biskup měl právo posílat sem své misionáře.

Takový byl stav náboženství katolického u našich předků Čechoslovanů před příchodem vlastních apoštolů jejich, svatých bratrů ze Soluně.

---

¹⁾ Moravané, s nimiž, jak se zdá, tvořili Slované, sídlící na Slovensku a v Panonii, jeden národ, zabírali v V. a VI. století nynější Moravu, Slovensko a Dolní Rakousy až k Dunaji. Dolní Panonie byla na pravém břehu Dunaje.

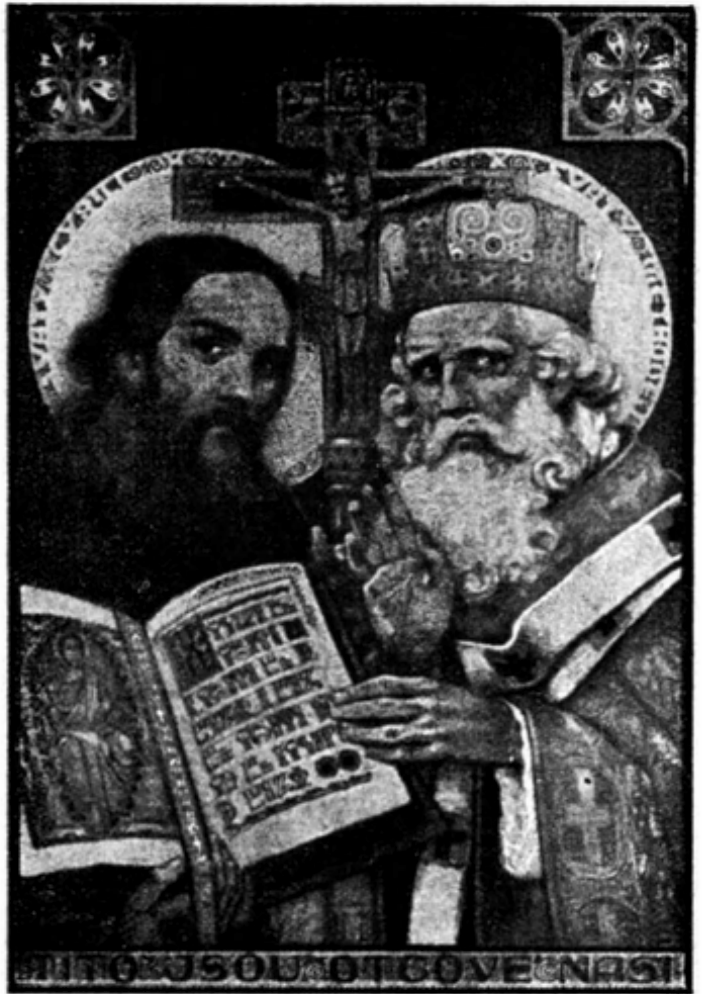
2. **Sv. Cyril a Metoděj** byli rodem Řekové ze Soluně. Otec byl velitelem vojska. Metoděj se stal císařským správcem jedné slovanské krajiny, Cyril (zprvu se jmenoval Konstantin) proslavil se učeností v Cařihradě. Oba však odebrali se do kláštera a stali se kněžími.

Z kláštera povolala je Prozřetelnost ku práci apoštolské mezi pohany. Nejprve kázaly Kozárům.¹⁾ Na Krimu našel sv. Cyril ostatky sv. papeže Klimenta, který tam byl kolem r. 100 umučen. Svaté ostatky pak s sebou nosil, ke cti sv. Klimenta chrámy a kaple zakládal a konečně je papeži v Římě odevzdal. Poslání sv. bratří se u Kozárů zdařilo; král i velmožové přijali křest. Zanechavše tam soudruhy, aby v díle jejich pokračovali, vrátili se do Cařihradu.

3. Od roku 863 kázali svatí Cyril a Metoděj na Moravě a v zemích okolních Slovanů.

Kníže velkomoravský Rostislav († r. 870), učiniv říši svoji nezávislou na králi Ludvíku, příjmím Němci, chtěl míti i Církev nezávislou na biskupech německých.

Proto žádal o misionáře znalé jazyka slovanského v Římě, kdež jich nebylo, pak v Cařihradě. Císař Michal III. uznal za nejschopnější k tomu dílu svaté bratry. Cyril vymyslel pro jazyk slovanský zvláštní písmo;²⁾ s bratrem přeložili některé části Písma svatého³⁾ a bohoslužebné knihy do jazyka slovanského a vydali se do sídla Rostislavova na Velehrad s několika mnichy pomocníky.

J. Köhler.

Sv. Cyril a Metoděj.

¹⁾ Chazaři, Kozáři, sídleli mezi mořem Černým a Kaspickým.

²⁾ Písmu tomu říká se písmo hlaholské (glagolice). Tímto písmem psány jsou bohoslužebné knihy katolických Jihoslovanů, kteří dosud užívají liturgie staroslovanské. Také dovoleno jest místo hlaholice užívati latinky. Srbové, Bulhaři a Rusové užívají cyrilice, která vznikla později.

³⁾ Počali s evangeliem sv. Jana: »Isperva bě slovo, i slovo bě u Boga i Bog bě slovo.«

Byvše od knížete i lidu s velikou ctí a jásotem přijati, započali hned spásonosné dílo po krajinách Moravy; zašli také do Panonie a snad i do Čech. Výsledek byl radostný, neboť v krátké době pěti let stala se Morava katolickou. Ke zdaru tomu vedle požehnání Božího přispěla slovanská řeč, ve které svatí bratři kázali a služby Boží konali. Také pilně vyučovali žáky, aby z nich vychovali domácí kněze a misionáře.

4. Práci jejich přerušilo pozvání sv. Otce, aby se dostavili do Říma. Rádi poslechli, neboť již dříve chystali se do Říma, aby tam donesli ostatky sv. Klimenta, aby podali papeži zprávu o svých pracích a požádali ho, by jim slovanské bohoslužby (liturgii) povolil, překlady posvátných knih schválil a žáky jejich na kněze a jáhny posvětil.

Papež **H a d r i á n II.** přijal naše apoštoly s největšími poctami, vyšel jim vstříc s kněžstvem ve slavném průvodu. Přesvědčiv se o jejich horlivém působení a upřímné oddanosti k Církvi římské, splnil všecka jejich přání. Oba bratři byli posvěceni na biskupy pro Moravu a Panonii. Liturgie slovanská byla schválena; ihned byly slouženy mše svaté v kostelích římských jazykem staroslovanským a obřadem římským. Tím dostalo se řeči slovanské vzácné výsady, které neměl žádný jiný národ na západě.

Radost z tolikého úspěchu byla zkalena smrtí sv. Cyrila r. 869. Umíraje, zapřisahal svého bratra, aby Moravanů neopouštěl; byl pohřben v Římě a hned uctíván jako světec, protože i Bůh jej zázraky oslavil. Sv. Metoděj byl nyní ustanoven za **arcibiskupa** moravsko-panonského se sídlem na Velehradě. Morava a Panonie tvořily samostatnou církevní provincii; všichni duchovní tam působící (i Němci) podléhali nyní pravomoci metropolitě Metoděje.

Vedle toho byl Metoděj pověřen úřadem a důstojností **legáta a latere** — plnomocníkem stolice apoštolské — pro všechny národy slovanské, i mimo říši Svatoplukovu. Tím nabyl pravomoci posílati kněze a biskupy kterémukoli slovanskému národu a dozírati na ně.

5. Rozsáhlá misijní činnost a národní úspěchy sv. Metoděje vyvolaly u Němců závist a nepřátelství až do té míry, že jej tři léta věznili, pomlouvali u knížete a velmožů, že slovanskou liturgií zakrývá bludy,¹⁾ ano obžalovali jej z bludařství u papeže.

Roku 880 skládal Metoděj v Římě vyznání své pravověrnosti a poslušnosti k stolici papežské v ruce **J a n a VIII.**, který dosavadní činnost Metodějovu schválil, výsady jemu potvrdil, ano zákon dal, aby všechny bohoslužby v zemích Slovanů obydlých, zvláště pak v říši Svatoplukově, konaly se jazykem slovanským. Ustanovil též zříditi v provincii Metodějově dva sufragány, aby arcibiskup za jejich přísluhy mohl světiti biskupy a nebyl odkázán na výpomoc Němců. Nové biskupství bylo však zřízeno jen v Nitře. K žádosti

¹⁾ O bludech cařihradského patriarchy Focia viz článek 21.

Svatoplukově byl na biskupa posvěcen německý mnich Viching, který se brzy ukázal jako odpůrce liturgie slovanské a s kněžími německými pracoval k jejímu zmaření. Spoléhal na přízeň knížete, jenž si s velmoži vyžádal od papeže výsadu, by jim mše svatá byla sloužena latinsky, neboť liturgii slovanskou neměli v lásce. Poslední léta apoštolské práce sv. Metoděje — hlavně na Moravě a v Čechách — byla ztrpčena vášnivými spory o liturgii, v nichž byl arcibiskup od Svato-pluka opuštěn. — Sv. Metoděj zemřel a byl pochován na Velehradě roku 885.

Velehrad.

6. Po smrti sv. Metoděje byli jeho žáci z Moravy vypuzeni a slovanská liturgie vlivem nepravdivých žalob Vichingových byla z Říma Moravanům zakázána. Od r. 906 vládli na Moravě Maďaři a tu zanikla i metropole Metodějova i říše Svato-plukova. Od r. 973 náležela Morava k diecési pražské; biskupství v Olomouci bylo založeno r. 1063 králem českým Vratislavem II. Od r. 1126 byl tu výtečný biskup Jindřich Zdík. R. 1777 povýšena Olomouc za sídlo arcibiskupa.

Vypuzením kněží Metodějových z Moravy (počtem asi 200) nezankla liturgie slovanská. Kněží slovanští uchýlili se k jiným okolním Slovanům, nejvíce k Charvátům a Bulharům, kdež služby Boží bez překážky slovansky konali. Liturgie slovanská v Čechách a na Moravě udržovala se aspoň na některých místech. Římsko-slovanská liturgie Metodějova koná se dodnes v četných kostelích Slovinců a Charvátů při moři Jaderském; církevního schválení dostalo se jí nově r. 1900. Bohoslužebné knihy, tištěné hlaholicí a latinkou, byly vydány v Římě roku 1893 nákladem velikého přítele Slovanů, papeže Lva XIII. Roku 1920 obnovil papež Benedikt XV dovolu, aby na území Československé republiky

směla se zpívati v určitých kostelích mše sv. jazykem slovanským o svátcích některých českých patronů.

Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje jest spolek rozšířený mezi všemi Slovany s ústředím na Velehradě. Účelem jeho jest pracovati v duchu sv. apoštolů na rozšíření a utvrzení víry mezi Slovany a sjednocení jich v katolické Církvi. Na Velehradě jest papežská kolej sv. Cyrila a Metoděje k výchově misionářů mezi Slovany. S kolejí jest spojeno vyšší gymnasium s právem veřejnosti.

Působení svatých bratří dílem přímo, dílem žáky a knihami proniklo ke všem národům slovanským a proto je všichni Slované (i rozkolní) za své apoštoly považují a uctívají; památka jejich oslavuje se 5. července v celé katolické Církvi.

Sv. apoštolům našim náleží vděk národů slovanských i proto, že položili základ k jejich písemnictví a vzdělanosti. Od nich jsou tři verše a nápěv písně »Gospodi, pomiluj ny.«

Milostný obraz Panny Marie, uctíváný ve Staré Boleslavi, přinesl pryč sv. Metoděj darem sv. Lidmile. Obraz ten měl (dle pověsti ze XVII. stol.) pryč u sebe sv. Václav, když tam r. 929 klesl pod mečem vražedným.

Pod jménem »Dědictví sv. Cyrila a Metoděje« jest v Brně spolek na vydávání českých knih.

17. Pokřtění Čechů. Svatá Lidmila.

1. Čechové byli do katolické Církve uvedeni sv. Metodějem a jeho žáky. Jednotlivci, dříve v Čechách pokřtění, neměli na rozšíření víry valného vlivu. Teprve pokřtěním hlavního knížete Bořivoje a manželky jeho Lidmily stal se rozhodný krok k obrácení celého národa.

Bořivoj přijal křest sv. z rukou Metoděje asi r. 874 na Velehradě spolu se svojí družinou. Do Čech přivedl kněze **Pavla** s pomocníky jeho, kteří pak po různých krajích víru hlásali a pomocí knížete kostely¹⁾ zakládali. I Metoděj zavítal do Čech, aby kněžnu Lidmilu s její družinou pokřtil a první křesťanský chrám sv. Klimenta na Levém Hradci posvětil. Přišel také, aby jako legát papežský z úřední povinnosti o postupu víry v zemi se přesvědčil, a kde bylo třeba, liturgii slovanskou zavedl. Jeho pravomoci podléhali i ti kněží, kteří z jiných zemí sem přišli. Četné kostely, zasvěcené sv. Klimentu,²⁾ svědčí o působení sv. Metoděje a jeho žáků v zemi české.

2. Po smrti Bořivoje vládl jeho syn **Spytihněv**, po něm **Vratislav**. Oba byli věrní synové Církve a pečovali o upevnění víry. **Spytihněv** vystavěl kostel Panny Marie na hradě pražském³⁾ a kostel sv. Petra a Pavla na hradě Budči. **Vratislav** postavil chrám sv. **Jiří** na hradě pražském, který, jsa nově vybudován, jest vzácnou památkou románského slohu z poloviny XII. století.

Vratislav měl za manželku **Drahomíru**, kněžnu ze slovanského

¹⁾ Kostely byly zakládány hlavně na hradech (kastella), odtud odvozeno slovo kostel. — ²⁾ Na hradě Litomyšli, Hradci nad Labem, Vyšehradě, Mirovích, Práchni a j. — ³⁾ T. j. na Hradčanech; Budeč ve vikariátě slánském.

kmene Luticů.¹⁾ Když Vratislav zemřel, vládla kněžna Drahomíra až do zletilosti syna Václava a poručila zavraždit kněžnu Lidmilu.

3. **Sv. Lidmila** přilnula celým srdcem k víře křesťanské; byla vzorem všech ctností a ozdobou mladé Církve v Čechách. Jejím vlivem lid český ochotně přijímal víru Kristovu, hláсанou jazykem mateřským. Pro její péči o blaho poddaných a také proto, že k moudrosti a svatosti vychovala vnuka svého sv. Václava, nazvali ji předkové »Matkou české země a českého národa«.

Prchlivá a ctižádostivá Drahomíra záviděla Lidmile lásku lidu, nenáviděla ji pro její zbožnost a skromnost a zvláště proto, že jí Vratislav odevzdal Václava k výchování, na něhož, jako následníka trůnu, chtěla si Drahomíra zajistiti trvalý vliv. Návist její podněcovali z dvořanů ti, kteří těžce nesli, že Lidmila je u dvora knížecího hlavní podporou nové víry.

Lidmila postřehla návist snachy a nechtějíc překážeti, uchýlila se na svůj vdovský hrádek Tetín,²⁾ aby tam v pokoji sloužila Bohu. Ale i tam pronásledovala ji Drahomíra a vrahy na ni poslala. Majíc o úkladech vědomí, vyzpovídala se Lidmila knězi Pavlovi a přijavši tělo Páně, připravila se na smrt. Vrahové ji zardousili dne 15. září r. 921. Ostatky první mučednice a patronky českého národa dal sv. Václav přenést do chrámu sv. Jiří v Praze,³⁾ kdež podnes odpočívají. Tam pohřben byl i kníže Bořivoj a zakladatel chrámu kníže Vratislav.

Jos. Hellich.

Svatá Lidmila a sv. Václav.

Za času knížete Bořivoje žil u potoka Lodenice (Beroun) první poustevník sv. Ivan (Jan). Dějiny o něm byly považovány za výmysl. Nové výzkumy však tvrdí, že byl syn krále Obodritů v zemi sev. Slovanů, který r. 844 padl v bitvě. Syn vstoupil do kláštera benediktinů v Korveji; potom žil v Čechách, kde jej nalezl Bořivoj.

¹⁾ Byli usedlí v nynějším Braniborsku.   ²⁾ U Berouna.   ³⁾ Přenesení těla do chrámu mělo tehda povahu blahorečení.

18. Svatý Václav.

Prozřetelnost božská dala českému národu při vstupu jeho v řadu křesťanských národů slavného knížete, apoštola a mučedníka — sv. Václava.

1. Svatý Václav byl statečný a moudrý kníže.

Když se Václav ujal samostatně vlády, byly Čechy na kraji záhuby. Jednotu a sílu národa ohrožovali někteří vojvodové v zemi, kteří toužili po samostatnosti, vypovídali poslušnost knížeti pražskému.

Neodvislost země české ohrožoval král Jindřich Ptáčník, který založiv mocnou říši německou a podmaniv si Slovary polabské, chtěl i Čechy připojiti k svému panství.

V této vážné době nastoupil Václav, a statečností a moudrostí zachránil celistvost i neodvislost české země.

Václavovi vypověděl poslušnost a s Němci se spojoval nejbohatší z vojvod českých R a d s l a v Z l i c k ý.¹⁾ Došlo mezi oběma k boji. Když vojska jejich u Žitoměře²⁾ stála již proti sobě, Václav chtěje zameziti prolévání krve, vyzval Radslava na rytířský souboj. Ten z nich měl býti hlavním knížetem v Čechách, kdo by v zápase zvítězil. Souboj, sotva zahájený, skončil vítězstvím Václava, kterýž pravil pokořenému: »Vrať se v pokoji a měj dosti na svém, já tvého nežádám.« Touto statečností a velkomyslností zjednal si Václav poslušnost a úctu i ostatních dosud nepoddajných vojvod.

Veliké nebezpečí hrozilo zemi české, když Jindřich Ptáčník s mocným vojskem vpadl do země a po nejedné bitvě s vojskem Václavovým blížil se již ku Praze. Václav poznal, že jediná záchrana jest v rychlé dohodě s Jindřichem. Moudrosti a opatrnosti

R. Müller

Prvé svaté přijímání sv. Václava.

¹⁾ Sídlem na Libici při vtoku Cidliny do Labe. — ²⁾ Stolmíř u Čes. Brodu.

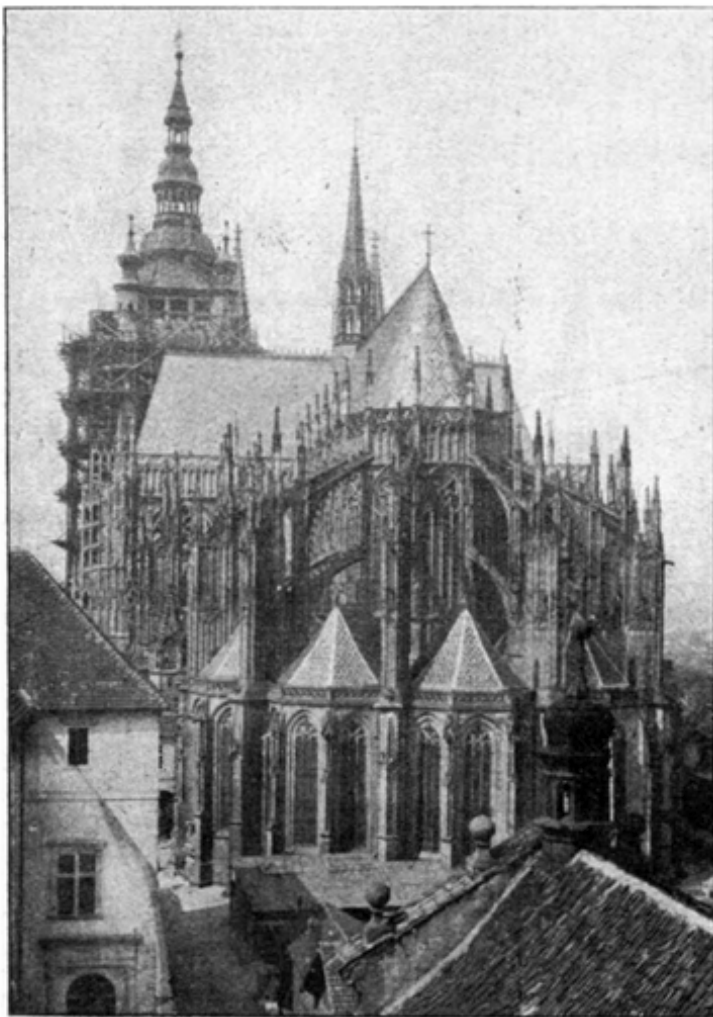
Václavově se podařilo, že se s Jindřichem bez boje vyrovnal. Tento se spokojil, když Václav jemu a kmenu Sasů přiznal svrchovanost a právo vedení říše německé, kterážto přednost příslušela dosud Bavorsku. Odtud sv. Václav a Jindřich spojeni byli trvalým přátelstvím, které vedlo našeho knížete, aby nový chrám na hradě pražském zasvětil saskému světcí Vítu.¹⁾

Tak zachránil Václav národ český před osudem Slovanů polabských a zaslouží, aby byl ctěn jako přední vlastenec.

2. Sv. Václav byl apoštol křesťanské víry a vzdělanosti.

K této snaze vedlo jej přesvědčení, že víra Kristova jest jediná pravá cesta k věčné blaženosti, a že jen víra křesťanská povznese jeho lid v řadu vzdělaných národů a zachrání jeho národnost i svobodu. Proto volal do Čech kněze z okolních zemí, dal stavěti chrámy a bohatě je nadal, aby se služby Boží mohly slavně konati. V Praze položil základ ke stavbě chrámu sv. Víta, když obdržel rámě světcovo darem od Jindřicha. Zřizoval školy, soudy a vše, co národ vzdělává, v dobrém utvrzuje a povznáší. Slovanští kněží, vypuzení z Moravy, tvořili

Václavovu slovanskou radu. Tenkrát zapustila víra křesťanská kořeny v srdci lidu českého tak hluboko, že přetrvala všecky pozdější bouře; tenkrát byly položeny základy, na kterých mohl Boleslav II. vybudovati českou říši takových rozměrů, jakých nikdy neměla.

Pohled na presbytář dómu sv. Víta s věncem kaplí.

¹⁾ Profesor J. Pekař ve spise »Svatý Václav« r. 1929, str. 33., napsal: »Rozhodně třeba zavrhnouti omyl v dějinách, že se sv. Václav zavázal k poplatku 500 hřiven stříbra a 120 volů. Žádný pramen, ani náš, ani cizí nepraví nic takového. Česká knížata svrchovanost říše německé dávno uznávala před sv. Václavem, pochybno však je, zdali se k zmíněnému poplatku zavázala a jej co rok platila.«

I vzděláním byl Václav příkladem, neboť kromě spisovné slovanštiny znal latinu a snad i řečtinu.

3. Václav byl v životě světec, ve smrti mučedník.

Světice Lidmila vychovala svätce. Ctnost si zamiloval tolik, že již za jeho života mluvilo se daleko za hranicemi o zbožnosti, dobro-

Petr Parlér.

Socha sv. Václava v kapli svatorváclavské.

činnosti a čistotě českého knížete. Zvláště horlivě uctíval nejsvětější Svátost; navštěvoval ji i v noci provázen panošem *P o d i v e n e m*. Z jeho víry prýstila láska k ubohým a potřebným, které nejraději tajně podporoval a z poroby vykupoval.

Ale ani tento svätý kníže nelíbil se všem. Neradi se vládě jeho podrobovali někteří velmožové, toužící po svobodě a nevázaném životě; nepřáteli jeho byli také pohané a povrchní křesťané, kterým se nelíbila jeho apoštolská činnost a jeho zbožnost. Pomlouvali Václava a ujednali jeho zavraždění. I bratr *B o l e s l a v*, údělný kníže pšov-

ský,¹⁾ přidal se k spiklencům z touhy po trůně. Z Prahy, ze středu jeho věrných, vylákali Václava na hrad Starou Boleslav. Tam bratr Boleslav napadl mečem Václava, když se ráno ubíral na mši svatou. Ale silnější Václav jej odzbrojil a pravil: »To ti Bůh odpust', bratře!« Před ostatními spiklenci hledal Václav ochranu ve chrámě; byl však u dveří jeho proboden dne 28. září 929. Po třech letech dal kající Boleslav ostatky sv. Václava přenést do chrámu sv. Víta v Praze, kdež se i památky po něm uchovávají.

4. Na hrobě sv. Václava staly se četné zázraky a pověst o nich roznesla se do dalekých zemí. Proto byl Václav považován za svatého mučedníka a úcta jeho byla schválena papeži. Den smrti jeho stal se dnem svátečním již ve stol. X. a první chrám ke cti jeho byl postaven r. 1040 na Brůdce²⁾ na památku vítězství Břetislava I. nad císařem německým Jindřichem III. Sv. Václav byl uctíván i za hranicemi země české; v Olomouci a v Krakově byly vybudovány k jeho cti katedrály. Ke hrobu sv. Václava putovali Čechové ve všech vážných dobách. Sv. Václava nazývali »Dědicem (t. j. pánem) země české« a vše, co jim bylo drahé a milé (řeč, země a pod.), jmenovali »svatováclavským«. Obraz jeho byl erbem zemským a byl dáván na peníze, pečeti a válečné korouhve. — K jeho cti jsou v Čechách a na Moravě zasvěceny 324 kostely.

Ostatky sv. Václava jsou uloženy nyní v nádherné kapli Svatováclavské (při chrámě sv. Víta) na oltáři ve skvostné schránce. Tam uloženy jsou i památky po sv. Václavu: přilba, drátěná košile a meč,³⁾ kterým čeští králové pasovali na rytíře svatováclavské. Kopí sv. Václava s korouhví svatovojtěšskou, jež bylo nošeno do boje, se ztratilo. Jest tam i kruh, jehož prý se mučedník zachytil, když pod ranami vrahů klesal.

Panoš sv. Václava, rytíř Podiven, byl nedlouho po smrti pána svého oběšen. Sestra sv. Václava Přibyslava byla manželkou vojvody Charvátů⁴⁾ a proslula svatostí a dobročinností. Ostatky těchto osob, sv. Václavu drahých, dal Karel IV. přenést do chrámu sv. Víta, a lid český je uctívá jako blahoslavené, ač tato pocta nebyla papežem potvrzena.

19. Biskupství v Čechách. Svatý Vojtěch. Svatý Prokop.

1. Křesťané v Čechách náleželi zprvu pod vrchní správu arcibiskupa moravského a služby Boží konali jazykem slovanským. Po smrti Svatopluka odtrhli se Čechové od říše velkomoravské a kníže Sptyhnhěv se všemi vojvody českými dali se r. 895 v Řezně pod ochranu říše německé. Tím byly Čechy i církevně odděleny od Moravy a podřízeny biskupu řezenskému. Ten světil v Čechách

1) Mělník — Stará i Mladá Boleslav.

2) U Kdyně na Šumavě.

3) Tento meč pochází podle úsudků znalců z doby Karla IV.

4) Na horní Jizeře.

kostely a posílal sem kněze, kteří konali služby Boží jazykem latinským.

První kostel obřadu latinského byl kostel sv. Petra na hradě Budči; tam byla také latinská škola, ve které se i sv. Václav vzdělával. Když pak zánikem metropole moravské nebylo slovanských biskupů, ubývalo i v Čechách slovanských kněží; liturgie slovanská přestávala a látina zavládla ve všech kostelích.

Pro vzdálenost Řezna a jiný jazyk tamních biskupův uznávala pražská knížata potřebu samostatného biskupství v zemi; také bylo touženo po zachování liturgie slovanské. Proto již Vratislav zamýšlel obnoviti v Čechách metropoli Metodějovu. Když pak Boleslavové založili velkou říši českou, stala se potřeba biskupství v Praze neodkladnou. I vyhověl papež Jan XIII. žádosti Boleslava II., kterou v Římě zastupovala sestra jeho Mlada (Milada), a za souhlasu biskupa řezenského sv. Wolfganga, oddělil Čechy od jeho diecése a zřídil pro celou říši českou¹⁾ při chrámě sv. Víta v Praze nové biskupství, které podřídil arcibiskupu v Mohuči. Vlivem císaře Otty I. předeepsána však byla pražské diecési liturgie latinská.

Pražské biskupství vešlo v život r. 973 a s ním i kapitola Svatovítská. Prvním biskupem byl učený a zbožný benediktin Dětmar, rodem Sas, jenž v Čechách již delší dobu žil a jazyk český dokonale znal.

2. Kníže Boleslav II. kráčel ve šlépějích sv. Václava; horlivě utvrzoval víru, vystavěl asi 20 kostelů a byl proto nazván »Pobožný«. Pražské biskupství nadal několika statky; založil také a nadal klášter panen u sv. Jiří v Praze a první klášter v Břevnově pro řeholníky, které sv. Vojtěch z Říma do Čech přivedl. Oba kláštery byly dle řehole sv. Benedikta s liturgií a školami latinskými.

Mlada byla od papeže ustanovena za první abatyši kláštera svatojirského pod řeholním jménem Marie. Jest uctívána jako blahoslavená, ale Církev o tom rozhodnutí neučinila. — Abatyšemi u sv. Jiří bývaly kněžny panujícího rodu. Karel IV. jim propůjčil právo korunovati české královny. Škola klášterní pečovala o vzdělání dívek; řeholnice vynikaly zvláště ve vyšívání umělých bohoslužebných rouch. Klášter svatojirský byl zrušen r. 1782.

3. Sv. Vojtěch byl druhý biskup pražský. Byl synem Slavníka, mocného vojvody zlického, sídlem na Libici, jemuž náležela téměř polovina Čech. Vojtěch nabyt vzdělání v Děvině,²⁾ kdež byla metropole pro diecése obydlené polabskými Slovy. Tam studoval devět let; osvojil si veliké vědomosti a přísné mravy a k arcibiskupu sv. Adalbertu přilnul tak, že i jméno jeho přijal.

Po návratu do vlasti a po smrti Dětmara byl Vojtěch zvolen za biskupa k radosti lidu českého, že mají biskupem Čecha, okrášleného všemi ctnostmi a přednostmi ducha.

¹⁾ K diecési pražské náležely: Čechy, Morava, Slovensko, část Slezska a Polska. Počet tehdejšího obyvatelstva v Čechách odhaduje se nejméně na 400.000 duší.

²⁾ Magdeburg na Labi.

Avšak působení sv. Vojtěcha v Čechách bylo řadou zklamání. Sv. Vojtěch vystoupil totiž proti pohanským zvykům, kterým byli ještě oddáni křesťanští velmožové i lid. Byly to zvláště sňatky příbuzenstva, mnohoženství, krevní pomsta, trhy na otroky, pověry a pod. Čechové však nechtěli sv. Vojtěcha poslechnouti, když napomínal k pravému křesťanskému životu. Proto, boje se odpovědnosti před Bohem, odhodlal se vzdáti se úřadu biskupského. D v a k r á t opustil Čechy a odešel do Říma, kdež s dovolením papeže vstoupil do řádu benediktinského.

Přenesení ostatků sv. Vojtěcha do Prahy r. 1039.

Z Čech byli vysláni poslové k papeži, žádající, aby Vojtěcha poslal zpět, a slibující polepšení a poslušnost. Vojtěch se dvakrát vrátil, ale po každé se dočkal zklamání. Když pak při druhém návratu uslyšel, že celý jeho rod na Libici byl Vršovci povražděn,¹⁾ nešel již do Prahy, ale do Polska ke knížeti Boleslavu Chrabrému, maje papežské dovolení státi se misionářem a touze po koruně mučednické. Když kázal pohanským Prusům²⁾ a nevědomky vkročil

¹⁾ Tím zaniklo poslední podřízené knížectví v Čechách a celá země sjednocena pod vládou knížete pražského. — ²⁾ Prusové byli bojovný kmen litevský u Baltského moře; později byli poněmčeni.

v posvátný jim háj (pole Romové), byl jimi usmrcen dne 23. dubna r. 997. Boleslav Chrabrý koupil od Prusů jeho tělo a pochoval je ve Hnězdně. Břetislav I., dobyv Hnězda, přenesl r. 1039 ostatky jeho do chrámu sv. Víta v Praze, kdež se uchovává jeho mešní roucho i jiné jeho památky.

Sv. Vojtěch byl ctěn již za živa, zvláště však po smrti, když Bůh jeho hrob oslavil zázraky. Přítelem a ctitelem jeho byl císař Otto III., Vojtěchovi ve ctnosti a zbožnosti podobný. V průvodu dvou kardinálů putoval k jeho hrobu do Hnězda a učinil město na větší oslavu ostatků sv. Vojtěcha sídlem metropolitity. Prvním arcibiskupem ustanovil Radima, bratra a průvodce sv. Vojtěcha i svědka jeho mučednické smrti. Na podnět téhož císaře povstaly ke cti sv. Vojtěcha kostely v Cáchách a v Římě.

Sv. Štěpán, král uherský, postavil ke cti sv. Vojtěcha katedrálu v Ostřihomě, protože sv. mučedník, jako biskup český, i v Uhrách působil a jej na jméno Štěpán biřmoval. Proto Maďaři uctívají Vojtěcha jako svého apoštola a prvního světce.

K prvnímu návratu sv. Vojtěcha do Čech pojí se mnohé místní pověsti, kaple a studánky v krajinách západních Čech. Když stanul na vrchu u Nepomuka a požehnal vlasti, stíženou od jeho odchodu suchem, nastal hojný dešť; zazelenala se krajina i hora, která se od té doby nazývá »Zelená hora«.

4. Sv. Prokop byl zakladatel a opat slovanského kláštera v Čechách. Pocházel z rodiny zemanské v Chotouni,¹⁾ vzdělával se v písemnictví slovanském a stal se knězem. Prodlél pravděpodobně nějakou dobu v slovanském klášteře v Uhrách, aby se utvrdil v dokonalosti křesťanské i ve znalosti liturgie slovanské, jejíž byl nadšeným zastáncem. Později rozhodl se pro život poustevnický v lesích sázavských, kde se s ním setkal kníže Oldřich. Poznal jeho výtečné vlastnosti a učinil ho svým zpovědníkem a rádcem.

Hrob sv. Prokopa v kostele u Věch svatých na hradě pražském.

¹⁾ Vesnice u Českého Brodu.

Prokop s bolestí pozoroval zánik bohoslužby slovanské v Čechách, která bývala u lidu v oblibě. Proto chtěl založit klášter, kde by se konala liturgie slovanská a bylo vychovááno slovanské kněžstvo a řeholnictvo. Kníže Oldřich schválil jeho plány a slíbil podporu. I shromáždil Prokop kolem sebe zbytky slovanských kněží a jejich žáků, založil r. 1032 památný klášter sázavský a stal se jeho opatem.

Klášter sv. Prokopa stal se posledním útulkem díla sv. Metoděje v Čechách. Tam se konaly služby Boží jazykem slovanským, tam bylo pěstováno slovanské písemnictví a umění. Sv. Prokop byl ve všem učitelem a vzorem; byl příkladem zbožnosti a sebezáporu, pracovitosti i dobročinnosti. Mnichové přepisovali evangelia, obřadné knihy, zabývali se malířstvím, sochařstvím a stavitelstvím (opat Božetěch).

Sv. Prokop zemřel r. 1053 a byl pochován ve svém klášteře. Za svatého byl prohlášen r. 1204 od papeže Innocence III. a byl uctíván jako patron českého národa a ochránce jeho cti; zvláště horníci čeští bývali horlivými jeho ctiteli. Ostatky sv. Prokopa byly přeneseny (r. 1588) do chrámu Všech svatých v Praze.

Sláva kláštera sázavského trvala sotva století. Roku 1097 umkl tam hlahol slovanštiny v kostele i ve škole, neboť Břetislav II. tam uvedl benediktiny liturgie latinské z Břevnova. Knihy slovanské byly rozházeny a zničeny; má se za to, že evangelium, které se chová v remešském museu ve Francii a na které skládali přísahu francouzští králové při korunovaci, bylo napsáno sv. Prokopem. — Klášter, zrušený Josefem II., jest od r. 1932 obnovován benediktiny z Emaus.

Dějiny Církve a vlasti byly zapisovány v kapitolách a v klášteřích. První a nejstarší český kronikář a patriarcha českého dějepisectví byl děkan kapitoly pražské K o s m a s. Muž vzdělaný (studoval v Lutychu v Belgii), národ a vlast upřímně milující; svoji kroniku psal latinsky u vysokém stáří 80 let. († 1125.)

20. Křesťanství u ostatních Slovanů.

1. **Slováci.** V nejstarší době tvořilo Slovensko s Moravou jednu říši a zdá se, že Slováci s Moravany tvořili též jeden národ; proto dějiny prvního křesťanství u Slováků souvisí s dějinami Moravanů. Křesťanství hlásali Slovákům zprvu Němci, pak sv. Metoděj, za kterého bylo zřízeno biskupství v Nitře. Také sv. Vojtěch působil na Slovensku, protože bylo částí jeho diecése.

Po vpádu Maďarů do Uher byli sice Slováci uvedeni v jejich poddanství, ale sami jim dali i víru křesťanskou i liturgii slovanskou. Zvláště mnoho slovanských klášterů (prý 80) bylo v Uhrách. Střediskem náboženského života v Uhrách byl klášter na hoře sv. Martina,¹⁾ jehož opatem byl Anastas, rodem Čech, rádce a pomocník

¹⁾ Jižně od Rábu.

uherského krále sv. Štěpána († 1038). Od doby krále Štěpána začala se v Uhrách vlivem Němců šířit liturgie latinská, neboť král zakládal biskupství a školy latinské. Slováky připojil k metropoli v Ostrihomě, kde vystavěl katedrálu ke cti sv. Vojtěcha.

Křesťané obou liturgií požívali v Uhrách stejných práv a závodili mezi sebou o rozkvět víry a vzdělanosti křesťanské až do XVI. století, které jim přineslo mnoho běd válkami husitskými a převraty náboženskými. Tehda byla potlačena liturgie slovanská a bezohlednou maďarisací měla býti vyhubena i mateřština Slováků.

Ale Slováci ve své většině zachovali si i víru katolickou i řeč slovanskou. Světovou válkou byli zbaveni nadvlády Maďarů a stali se roku 1918 součástí Československé republiky.

Na Slovensku jsou uctíváni, jako před věky, zvláště národní patronové zemští: sv. Andrej Svorád a sv. Beňadik (Benedikt), mučedník. Přijali řeholi sv. Benedikta, a jako poustevníci působili blahodárně slovem i příkladem v kraji Trenčína a Nitry. Svorád, rodem Polák, zemřel ve své poustevně u Nitry; jeho žák a druh Beňadik, rodem Slovák, dosáhl koruny mučednické na Skalce u Trenčína. Lupiči jej uškrtili a hodili do Váhu, kdež po roce bylo jeho tělo nalezeno neporušené. Oba světci žili za krále sv. Štěpána a jsou pochováni v Nitře, ve chrámě sv. Emerana. Na Slovensku koná se památka jejich 17. července. — Skalka u Trenčína, posvěcená působením obou poustevníků, stala se poutním místem a usiluje se, aby se stala národní svatyní Slováků, jako bývala před věky.

Sídla římsko-katolických biskupů na Slovensku jsou: Nitra, Spiš, Košice, Rožňava, Báňská Bystrice; v Trnavě sídlí apoštolský administrátor. — Katolíků na Slovensku jest 2½ milionu, evangelíků 618.000, pravoslavných 9.000.

Spolek sv. Vojtěcha v Trnavě poděluje své členy za roční příspěvek knihami a má monopol na vydávání učebnic (30 druhů) pro katolické školy lidové.

2. Slovinci. Od řeky Dunaje a Enže k moři Adrijskému sídlili Slované korutanští, jejichž potomci jsou nynější Slovinci. Korutanům hlásali evangelium v krajinách alpských misionáři ze Solnohradu; v jižních krajinách kněží vlašští v VIII. století. Kam zasáhla misie solnohradská, byli Korutanci postupem času poněmčeni; v druhé části, na pravém břehu Drávy, národnost svoji zachovali. Vedle liturgie latinské byla u nich až do XI. století v rozkvětu i liturgie slovanská. Metropolita sídlil v Lublani, nyní (od r. 1830) jest v Gorici.

3. Charváté přijali víru křesťanskou v VII. století od misionářů z Říma vyslaných; metropoli měli ve Splitu, liturgie byla latinská. Také sv. Metoděj a jeho žáci, z Moravy vypuzení, působili u Charvátů a zaváděli liturgii slovanskou. Biskupství v Záhřebě založil asi r. 1093 král uherský sv. Ladislav; prvním biskupem ustanovil českého mnicha Ducha z kláštera sázavského. Záhřeb teprve r. 1852 byl povýšen na metropoli; tím byli Charváté vyproštěni z podřízenosti maďarských arcibiskupů v Koloči. Sídla metropolitů jsou nyní ještě v Zadru a v Sarajevě.

Slovinci a Charváté zůstali podnes věrni katolické Církvi a po celé tisíciletí zachovali si slovanskou liturgii v četných »hlaholských« kostelích Istrie, Charvátska, Bosny a zvláště Dalmácie a na ostrovech (Kerk, Lošinj).

4. Srbové poznali víru Kristovu koncem IX. století působením misionářů z Říma a z Bulharska. Slovanská liturgie sv. Metoděje našla i u Srbů pevné půdy. Ve XIV. stol. převedli Srby jejich carové k rozkolu východnímu a utvořili samostatnou, (nyní) jugoslávskou církev národní. Patriarcha sídlí v Bělehradě.

Přední světec jest **Štěpán Nemánja**, kníže, později řeholník, a syn jeho **Sáva** († 1236), první arcibiskup, který zřídil Srbům 12 biskupství.

Slovinci, Charváté a Srbové tvoří od roku 1918 samostatný Jihoslovanský stát s 5 miliony katolíků.

5. Bulhaři přijali křest v IX. stol. od kněží z Říma vyžádaných. Seznámili se i s působením sv. Metoděje; přátelsky přijali jeho žáky, z Moravy vypuzené, a oblíbili si liturgii slovanskou. Ve XIII. století odtrhli se Bulhaři od všeobecné Církve římské a přidali se k rozkolu církve řecké, která však slovanskou liturgii Bulharů potlačovala a řeckou zaváděla. Bulhaři mají nyní samostatnou církev národní.

První křesťanský jejich kníže **Boris** († 907) vzdal se trůnu, stal se mnichem a jest ve východní církvi uctíván jako světec.

6. Poláci děkují za pokřtění české kněžně **Doubravce** (dceři Boleslava I.), která se provdala (r. 965) za **Měška I.** (Mečislava) polského a přivedla s sebou české kněze. I působení sv. Metoděje a jeho slovanských kněží sahalo v kraje Krakovska. Také sv. Vojtěch kázal Polákům a velký počet jich ve Hnězdně pokřtil. Liturgie byla zprvu slovanská, později ustoupila latinské. Metropole byla zřízena r. 1000 ve Hnězdně; bratr sv. Vojtěcha **Radim** byl prvním polským arcibiskupem. V dalších stoletích bylo Polákům brániti katolickou víru proti různým sektám, které vnikly do Polska z okolních zemí, zvláště proti ruskému pravoslaví a německému protestantství. Ale Poláci zachovali si víru katolickou; přečkali kruté rozdělení svého národa mezi Rusko, Prusko a Rakousko a za světové války r. 1918 obnovili svůj staroslavný polský stát. Nová metropole byla zřízena ve Varšavě.

Přední světci národa polského jsou: sv. **Stanislav**, biskup krakovský a mučedník († 1079); sv. **Benedikt s Bratřimi**, řeholníci a mučedníci, jejichž ostatky s tělem sv. Vojtěcha byly přeneseny do Prahy; králevic sv. **Kazimír**, bratr českého krále Vladislava Jagellovce, proslul zbožností a čistotou mravů († 1448).

7. Rusové usedlí v Ukrajině přijali víru křesťanskou v XI. století od kněží řeckých a bulharských, které si vyžádal ruský kníže sv. **Vladimír Veliký**. V krajích za Karpaty poznali Rusové náboženství Kristovo působením žáků Metodějových. Velká Rus byla ještě ve XII. stol. pohanská. Střediskem víry a vzdělanosti křesťanské v Rusku byl Kyjev, sídlo metropolitů; služby Boží se konaly obřa-

dem řeckoslovanským. Rusové, jsouce ve stálém styku s Cařihradem, byli v některých krajích vtaženi do východního rozkolu.

V XV. stol. přerušili Rusové spojení s církví řeckou i s Církví římskou a prohlásili se za samostatnou národní církev ruskou. Sídlo patriarchy pravoslavných Rusů bylo v Moskvě.

Rusíni neboli Ukrajinci spojili se však opět s Církví katolickou. Proto byli od carů ještě v XIX. stol. krutě pronásledováni a několik (12) milionů Rusínů bylo násilím a podvodem k pravoslaví převedeno.

Sjednocení Rusíni zachovali se dosud v Haliči s byzantsko-katolickým metropolitou ve Lvově a biskupy v Přemyšlu a Stanislavově v počtu 4 milionů duší. — V naší republice jsou sjednocená biskupství obřadu byzantsko-katolického v Prešově a Užhorodě s ½ milionem věřících.

Mučedníkem za sjednocení Poláků a Rusů s katolickou Církví byl sv. J o s a f a t K u n c e v i č, arcibiskup v Polocku. Jeho působením vrátilo se tisíce rozkolníků do Církve pravé; proto byl od pravoslavných usmrčen († 1623).

8. Polabští Slované sídlili na obou březích řeky Labe při moři Baltském; byli to hlavně S r b o v é, L u t i c i a B o d r c i. O pokřtění těchto Slovanů usilovali králové němečtí, chtějíce i panství své na ně rozšířiti. Slované se nadvládě Němců podrobiti nechtěli a proto se vzpírali i víře křesťanské. Přece však tam byla zřízena metropole v Děvině a 6 biskupství. Po 230letém zoufalém zápase byli konečně polabští Slované od Němců podrobeni a pokřtění. Postupem času byli i poněmčeni a k protestantismu převedeni. Zbytek¹⁾ Srbů obývá L u ž i c i, kraj za severní hranicí Čech. Střediskem těchto Srbů, pokud jsou katolíci, jest město Budyšín.

Že smutný osud Slovanů polabských nestihl také Čechů a Moravanů, toho zásluhu mají sv. Cyril, Metoděj, Václav a j., kteří je k dobrovolnému přijetí víry křesťanské přivedli; tak byla Němcům odňata příležitost, aby pod pláštěm víry rozšiřovali panství své i na naši vlast.

Všech Slovanů na světě jest asi 180 milionů. Čechů a Slováků je v Československé republice 9 milionů; za hranicemi našeho státu žije 2¼ milionu Čechoslováků.

21. Rozkol východní.

R o z k o l e m (schisma) východním nazýváme odtržení Řeků a národů, kteří od nich křesťanství přijali, od všeobecné hlavy Církve, římského papeže.

1. Příčina rozkolu byla pýcha a žárlivost Cařihradu na Řím. Od doby, kdy se stal Cařihrad sídlem císařů římských, usilovali Řekové, aby tam měli patriarchu, pak patriarchu celého východu, konečně papeže. Z té příčiny přijali patriarchové cařihradští název »patriarcha všeobecný«. Říkalo se: Nyní jest Cařihrad »Novým Římem«, a kde jest císař, má být i papež.

¹⁾ Asi 150.000.

Hlavní podporou těchto snah byli císařové byzantští, kteří často do záležitostí církevních samozvaně zasahovali a o nich rozhodovali. Skoro celé VIII. stol. vyplnilo spory o úctu obrazů — obrazoborství. Císařové totiž rozhodli, že ctění obrazů a soch svatých jest modlářství; zakázali je, obrazy a sochy ničili, obhájce jejich pronásledovali a mučili. Nedbali hlasu papeže a Církve, která učí, že ctění obrazů jest viditelný projev úcty k Bohu a svatým, a proto dovoleno.

Vrcholu dostoupil hněv císařů východních, když byl založen církevní stát a když bylo obnoveno západní císařství římské korunováním Karla Velikého. Císař byzantský to považoval za poškození a snížení své svrchovanosti.

2. První rozkol způsobil učený, ale ctižádostivý patriarcha Focius, kterého prostopášný císař Michal III. proti právu dosadil na stolec patriarchy. Protože papež nemohl Focia potvrditi, odtrhl se Focius od hlavy Církve a tento nejvyšší úřad nad křesťanským východem sám vykonával. Tato Fociova roztržka byla na IV. cařihradském sněmu r. 869 odklizená a prvenství — primát — římského papeže nad celou Církví uznán.¹⁾

Druhou, podnes trvající roztržku provedl za 200 let potom hrdý patriarcha Michal Cerularius, když r. 1053 prohlásil se opět za hlavu církve východní. K rozkolu strhl i národy, kteří tehda byli v církevním svazku s Cařihradem, mezi nimi Bulhary, Srby a Rusy. Vedle všeobecné Církve římské, latinské neboli západní, povstala rozkonná, nesjednocená církev řecká — východní, také pravoslavná, — která se během času rozpadla v několik církví národních a samostatných.

Aby se odštěpení od všeobecné Církve před věřícími omluvilo, vytýkáno bylo v Cařihradě, že římská Církev bloudí ve víře učíc, že Duch svatý vychází od Otce i Syna zároveň; Řekové totiž od IX. století počali učiti, že Duch svatý vychází²⁾ pouze od Otce. Dále vytýkali, že západní Církev užívá při mši svaté chleba nekvašeného a j.

3. V následujících stoletích děly se pokusy, aby se církev řecká opět spojila s Církví obecnou. Pokusy tyto měly jen částečný úspěch. Kdo se spojili s katolickou Církví, nazývají se katolíci obřadu byzantsko-slovanského.³⁾

Po spojení byla sjednoceným — uniatům — ponechána řecká liturgie (s jazykem staroslovanským), přijímání pod obojí, manželství kněží a jiné zvyklosti, pokud se nedotýkají článků víry.

¹⁾ Nové názory o Fociovi podle studií Dr. Dvorníka v Praze nedošly dosud širšího potvrzení odborníků dějepisných.

²⁾ Ještě za času sv. Cyrila a Metoděje, kteří přišli z Cařihradu, učilo se tam o Duchu svatém správně po katolicku, jak toho důkaz podali oba bratři před papežem v Římě.

³⁾ Podle rozhodnutí svatého Otce z roku 1935.

Sjednocených je na světě asi 12½ milionů a jsou to: Rusíni (v Haliči a Podkarpatské Rusi¹⁾), Rumuni a Srbové; mají své diecése a biskupy.

V Cařihradě však spojení s Římem odmítli. Ač tam hrozilo nebezpečí od Turků a pomoc západních národů byla žádoucí, mluvili neústupně: »Raději půl-měsíc nežli tiaru.«

Roku 1453 bylo dobyto Cařihradu a poslední byzantský císař Konstantin XII. padl na troskách zničené říše východořímské.

Církev řecká stala se otrokyní islamu; patriarchové cařihradští byli potvrzováni od sultánů a podléhali jim.

4. Hlavní církve východní jsou: řecká, rozdělená ve více nezávislých církví (Cařihrad, Řecko, Cypr, Sinaj a j.); ruská na Rusi a v Ukrajině; jugoslávská, bulharská, rumunská, též v Besarabii, v Uhrách a Bukovině. V čele každé církve jest patriarcha nebo metropolita se sborem rádčů, zvaným synod. Úřad biskupský a vedení vyšších vzdělávacích ústavů je přístupno jen kněžím neženatým, tedy hlavně řeholníkům. — Veliké kláštery slují laury, jejich představený archimandrit. Všech pravoslavných jest asi 160 milionů, v naší republice 145.598.

Ruské pravoslaví zavrhuje z učení apoštolského články o primátu a neomylnosti papeže, o neposkvrněném početí Panny Marie a nesprávně učí o Duchu svatém. Ostatní jeho odchylky týkají se kázně církevní a obřadů. — Po světové válce vede ruské pravoslaví zoufalý boj o svá práva.

Řecké pravoslaví popírá kromě již uvedených článků i platnost katolického křtu a křtí znovu katolíky, přestupující do církve řecké.

Arménskou církev, odštěpenou od katolické se zvláštní liturgií, utvořili křesťané v Asii bludným učením o osobě Ježíše Krista. Arménové, usídlení mezi Slovany, sjednotili se s katolickou Církví, ale mají své diecése (Lvov) a ponechali si svoji arménskou liturgii; patriarcha sjednocených Arménů sídlí v Cařihradě.

*Arcibiskup
obřadu byzantsko-slovanského.*

¹⁾ V Podkarpatsku jsou i pravoslavní (112.000).

22. Boj o investituru. Svatý Řehoř VII. Volba papežů.

Církev má právo obsazovati své duchovní úřady. Boj o investituru byly spory duchovní vrchnosti se světskou, která si osvojovala právo dosazovati osoby duchovní na vysoké úřady církevní.

1. **Volba biskupa** po smrti svatých apoštolů dala se od biskupů té provincie; také lid byl dotazován o životě nastávajícího biskupa. Zvolený biskup byl metropolitou posvěcen a v úřad uveden. Časem domohli se panovníci při volbě biskupa rozhodujícího vlivu, zvláště když mu propůjčovali k užívání léno (obročí, panství, celá území). Panovník podle svého rozhodnutí dosadil biskupa podáním berly a prstenu,¹⁾ což se nazývalo *investitura*. Biskup složil panovníkovi přísahu věrnosti; pak se staral, aby byl na biskupa posvěcen.

Z takového dosazování biskupů povstávaly Církvi veliké škody, neboť:

a) práva Církve byla potlačována; berla a prsten jsou totiž odznaky moci duchovní a tím povstala domněnka, že i duchovní moc biskupova plyne od panovníka a že jest pouhým přídavkem držitele léna;

b) biskupy stávaly se často osoby nehodné a nezpůsobilé, nejčastěji ty, které panovníkovi za udělení toho úřadu zaplatily (simonie), aby pak podřízené sobě úřady duchovní rovněž za úplatek udělovaly osobám často opět nehodným;

c) biskupové panovníkem investovaní stali se na něm zcela závislí; v první řadě byli služebníky vladaře, musili se účastniti válečných výprav, pak teprve byli biskupy.

Podobně se dělo při volbě opatů bohatých klášterů. Tací »opaté« často ani řeholních slibů nesložili, o mnichy se nestarali, důchodů kláštera ke svým radovánkám užívali a úpadek jeho připravili.

Tolik zlořádů způsobila v Církvi investitura vladařů; uvalila na ni pouta otrocká a byla zkázou křesťanského života. Bylo voláno po odstranění těchto nepořádků; nastal boj o investituru, který dostoupil vrcholu za papeže Řehoře VII. a císaře Jindřicha IV.

2. **Sv. Řehoř VII.** vynikal učeností, zbožností a neohrožeností; byl Prozřetelností povolán, aby církevní život opravil a povznesl.

Hned po svém nastoupení r. 1073 obnovil zákony, zavazující osoby duchovní k mravní čistotě; zapověděl simonii a za neplatnou prohlásil investituru panovníků. Duchovní, kteří zákonů nedbali, sesadil z úřadů, věřícím pod trestem klatby poručil, aby od takových duchovních žádných úkonů nežádali ani nepřijímali; panovníkům, kteří by neposlechli, pohrozil vyloučením z Církve.

Papeže neposlechl císař J i n d ř i c h IV. a prováděl investituru

¹⁾ Odznakem odevzdání světské moci bývalo podání praporu, meče a žezla, čehož bylo užíváno u světských manů.

i simonii dále. Papež jej napomenul a pak nad ním vyřkl klatbu. Klatbou stíženému panovníku hrozila ztráta trůnu. I rozhodl se Jindřich ke smíru s papežem a vydal se do Itálie. Na hradě Kanosse setkal se s papežem; tam dobrovolně v kajícím šatě vykonal malé pokání, a když slíbil, že bude práv Církve dbáti, byl klatby zproštěn.¹⁾

Ale Jindřich slibům nedostál. Obnovil nepřátelství k sv. Řehoři, zvolil protipapeže a pomocí vojska českého knížete Vratislava II.²⁾ dobyl Říma. Papež unikl do Salerno, kdež r. 1085 zemřel. Poslední jeho slova byla: »Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl nepravost, proto umírám ve vyhnanství.« Jindřich zemřel v církevní klatbě.

Spory o investituru trvaly i za nástupců sv. Řehoře a ukončeny byly r. 1122 úmluvou ve Vormsu a vítězstvím Církve. Podle této úmluvy papeže s císařem volili biskupy katedrální kanovníci, opaty řeholníci. Leno a světská práva odevzdá zvolenému panovník podáním žezla.

V pozdějších stoletích udělili papežové panovníkům různé výsady k volbě biskupů; tak na př. v bývalém Rakousku jmenoval je panovník.

3. Volba papežů dála se od biskupů kraje, od duchovenstva a lidu římského. Ale i do volby papežů počaly zasahovati bohaté rodiny římské šlechty a také císařové němečtí osobovali si právo rozhodovati, kdo má býti papežem. Tím se stalo, že na stolec papežský vstřelo se několik osob z rodin mocné šlechty, které pro tento vznešený úřad neměly potřebných vlastností. Aby se k nejvyššímu úřadu v Církvi dostávali jenom mužové učené a ctnostní, aby vliv osob světských při volbě byl zamezen, ustanovil papež Mikuláš II. r. 1059, aby budoucně papeže volili kardinálové. Počet kardinálů může dostoupiti čísla 70 a jsou jimi biskupové a kněží z celé Církve, tvoříce radu papežovu. Volba papeže koná se v konkláve, t. j. místnosti od ostatního světa přísně odloučené, kterou volitelé před dokonáním volby opustiti nesmějí. Papežem se stane, kdo obdržel dvě třetiny hlasů všech přítomných. Není-li zvolený dosud biskupem, jest na biskupa posvěcen a pak na papeže tiarou korunován.

Dějiny X. a XI. století uvádějí jména tři neb čtyř nehodných papežů (Jan XII., Benedikt IX.), kteří nebyli příkladem ctnosti, ale byli věřícím na pohoršení a Církvi ke škodě. Takové ponížení stolice papežské nestalo se vinou Církve, která v těchto dobách podobala se spoutanému, který musí snášeti křivdu a škodu, pokud se pout nezbaví. Několik těchto nehodných papežů mizí v dlouhé řadě papežů učených a bezúhonných, z nichž bylo 9 mučedníků, 80 světců. Ale i z nehodných papežů žádný nezneužil svého postavení k tomu, aby učil, co by se protivilo víře a mravům.

Na potupu papežského stolce byla vymyšlena také směšná bajka o papežce, která prý v přestrojení pod jménem Jan VIII. nastoupila r. 855 po papeži Lvu IV.³⁾ Jest zjištěno, že současní dějepisci o papežce nic nezaznamenali, proto-

¹⁾ Jindřich nestál v Kanosse tři dni před hradem pod širým nebem, ale oděn v roucho kajcníků stanul před papežem a kleče prosil s pláčem za odpuštění.

²⁾ Za tuto pomoc udělil Jindřich IV. Vratislavovi titul krále toliko pro jeho osobu.

³⁾ Byla prý papežkou 2 roky a 5 měsíců a jmenovala se Anežka. Viz Dr. Sedlák: »Mistr Jan Hus«, str. 124* ve spisu Husově »O církvi«.

že jí nebylo; neboť po Lvu IV. nastoupil ihned Benedikt III. — O protipapeži Janu XXIII., kterého sněm v Kostnici sesadil, tvrdí se dodnes, že byl »pirátem«, t. j. námořním lupičem. Jan XXIII. byl totiž v mladých letech důstojníkem na válečné lodi. Námořnímu vojsku bylo však tehdy všeobecně spíláno »piráti«, i když nepříteli nic nezabírali. Z toho důvodu zůstala i papeži Janu XXIII. nádržka »pirát«.

23. Křižácké výpravy do Svaté země. Řády rytířské.

1. Křesťanští národové v západní Evropě podnikli koncem století XI. a ve století XII. a XIII. sedm vojenských výprav na osvobození Svaté země z moci mohamedánských Turků. Tyto velkolepé výpravy, jichž se účastnili králové a knížata a více než pět milionů lidí, byly podniknuty z nadšení pro Krista, aby totiž místa, na kterých naše vykoupení bylo vykonáno, byla vyrvána z rukou nevěřících. Protože bylo bojováno pro Ukřižovaného a vojáci zdobili pravé rameno červeným křížem, nazývají se výpravy ty k ř i ž á c k ý m i, bojovníci k ř i ž á k y. Třebas účelu výprav plně dosaženo nebylo, zůstanou přece památným důkazem živé víry a veliké obětavosti křesťanů ve středověku.

2. Na místa, krví Pána Ježíše posvěcená a péčí sv. Heleny chrámy opatřená, konali křesťané časté pouti. Za císařů byzantských byla přána křesťanům úplná svoboda; za panství mohamedánských Arabů byla svoboda křesťanů sice omezena, ale pouti byly trpěny. Když však r. 1073 opanovali mohamedánští Turci Přední Asii a Palestinu, bylo tamním křesťanům i poutníkům snášeti hrozná útisky. Chrámy křesťanské byly pustošeny, oltáře bořeny, duchovensvto týráno a po ulicích smýkáno; patriarcha Simeon byl vržen do žaláře a poutníci loupežně přepadáni a vražděni. I bylo voláno ke křesťanům na západě o pomoc.

K válečnému tažení proti uchvatitelům Svaté země dal podnět poustevník P e t r A m i e n s k ý. Navrátil se z pouti jerusalemské, kde na sobě zakusil ukrutností Turků, chodil po Francii, po Německu a po Itálii a všude výmluvnými slovy vybízel knížata i lid k osvobození Svaté země. Papež U r b a n II., svolav do města Klermontu sněm biskupů, knížat a lidu, nadšenou řečí pohnul všemi přítomnými, že volajíce: »Bůh tomu chce!« ujednali táhnouti mocí vojenskou na Turky.

3. Roku 1096 vydalo se vojsko křižácké vedeno vojvodou lotrinským **Bohumírem z Bouillonu**¹⁾ na východ. Výpravy se zúčastnili přední rytířové italští, francouzští a němečtí. Po nesmírných strastech i ztrátách, způsobených dalekou cestou a boji s Turky, dobyli

¹⁾ Vyslov: Bujonu.

křížáci r. 1099 Jerusalema a založili tam nové království jerusalemské. Vojvoda Bohumír byl zvolen za prvního krále; z pokory nepřijal titulu královského a nazýval se pouze »strážcem Božího hrobu«. Když po roce zemřel, následoval bratr jeho Balduin, který se psal »král jerusalemský«.

Království jerusalemské neudrželo se ani celých sto let. Mocné útoky Turků, nevěrnost Řeků, nesvornost knížat, veliká vzdálenost od zemí západních činily trvalé panství křesťanů nad Svatou zemí nemožným. Ač bylo podniknuto ještě šest výprav na východ, panství křesťanů nad Svatou zemí nebylo již obnoveno; poslední křesťanská pevnost Akkon padla r. 1291 do rukou moslemů.¹⁾

Největší účast na výpravách křížáckých byla z Francie, Itálie, Německa a Anglie. Král francouzský svatý Ludvík IX. zemřel na výpravě morem; německý císař Bedřich Rudovous utopil se v řece, kterou chtěl přeplavati. Český kníže Vladislav II., později také kněžic Děpolt, byli s velkým počtem českých křížáků ve vojště německém. — Přední hlasatel nadšení pro křížácké výpravy byl opat sv. Bernard, který putoval zeměmi a kázal, aby se Evropa vrhla na Asii, nemá-li zvítězit Mohamed nad Kristem, barbarství nad vzdělaností.

Nezdarem výprav vznikla nemoudrá myšlenka vypraviti proti Turkům nevinné děti, aby provedly, čeho nedokázali dospělí bojovníci, kterým prý Bůh pro jejich hříchy nedopřál vítězství. Bez dovolení papeže posláno do Palestiny 30.000 dětí francouzských a 20.000 dětí německých. Děti zahynuly z velké části cestou, ostatní prodány v Egyptě do otroctví, kdež se mezi moslemy proslavily svou stálostí ve víře.

Ačkoliv nebylo dosaženo vytčeného cíle křížáckých výprav, přece nezůstaly ve svých následcích bez velikého užitku. Síla mohamedánských národů byla oslabena a vítězný jejich postup do Evropy byl na 200 let zadržen. Náboženské vědomí v Evropě oživilo velice a vliv papeže na národy vzrostl. Poznáním nových národů a zemí povznesla se i umění a řemesla a nastal čilejší obchodní ruch. Nejvíce získalo rytířstvo, které se přetvořilo ve zvláštní řády duchovní.

4. Řády rytířské byly řeholní společnosti v Palestině, které měly za účel podporovati poutníky, ošetřovati je v nemoci a chrániti je mečem proti násilí nevěřících. Proto kromě obyčejných slibů řeholních²⁾ zavazovali se ještě slibem k boji proti nevěřícím — rytíři, anebo slibem sloužiti poutníkům a nemocným — bratří služební. Představený jejich slul v elmist r. V řádě byli také kněží k vykonávání služeb duchovních. Odznakem byl kříž v různé podobě a barvě. Když se Svaté země zmocnili Turci, odstěhovaly se řády rytířské do zemí evropských.

5. Ve Svaté zemi povstaly tři rytířské řády:

¹⁾ Palestina byla v moci moslemů až do světové války. Poté pod svrchovaností Velké Britanie byla učiněna národní domovinou židovstva, které se tu trvale usazovalo. Místa křesťanům posvátná jsou pod ochranou Anglie; všem jest zabezpečen svobodný přístup do nich a svobodné vykonávání obřadů. — Palestina má nyní 1,300.000 obyvatel, z nichž jest 106.000 křesťanů a z těch 18.000 římských katolíků. V Betlemě mezi 6.600 obyvateli je 800 moslemů, ostatní jsou křesťané. Počet židů dostoupil 400.000 a stále roste.

²⁾ Slib chudoby neznamená u nich nemajetnost, nýbrž, co člen vyzíská, nenáleží jemu, nýbrž celému řádu.

Johanité (řád vlašský) měli jméno po chrámu sv. Jana Křtitele v Jerusalemě, kdež měli své sídlo. Od XVI. století, kdy sídlili na ostrově Maltě, slují rytíři m a l t š t í neboli maltézští.

Ve farním kostele Johanitů P. Marie Vítězné v Praze uctívá se od r. 1628 milostná soška P r a ž s k é h o J e z u l á t k a, známá katolickému lidu i za oceány.

V Čechách měli rytíři maltští, komturové (šlechtici), několik velkostatků (komend) a v Praze mají klášter. Kněží toho řádu pracují v duchovní správě. Hlavní středisko řádu a sídlo představeného (velkopřevora) až do konce XVI. století byly S t r a k o n i c e; velkopřevorové »křižovníků strakonických« zastávali v Čechách nejvyšší zemské úřady a byli z přední české šlechty.

Templáři (řád francouzský) měli v Jerusalemě sídlo poblíže bývalého chrámu Šalamounova neboli templu. Největšího rozšíření a bohatství dosáhli ve Francii. Vlivem hrabivého krále Filipa IV. byli papežem na sněmu ve Vienně r. 1312 zrušení a jmění jejich pro krále zabaveno.¹⁾

Zrušení jejich nastalo pro žaloby, které vytýkaly templářům rozličné nepravosti; z rozkazu krále Filipa IV. byl poslední velmistr se 60 rytíři upálen. V Čechách také byli a část jejich jmění přešla na johanity.

Němečtí rytíři byli založeni pro ochranu poutníků z Německa. Ve XIII. století byli povoláni do Prus při Baltském moři, aby obrátili obyvatelstvo této země na křesťanskou víru. Za pomoci českého krále Přemysla Otakara II. byli Prusové po dlouhých bojích podrobeni, pokřtěni a od rytířů poněmčeni.

Změněný tento řád jest dosud v Opavsku. Také po Čechách měli svá sídla i majetek, který přešel na křižovníky s červenou hvězdou.

6. V Č e c h á c h povstal rytířský řád **křižovníků s červenou hvězdou**. Založila jej blah. A n e ž k a P ř e m y s l o v n a († 1282), aby měl péči o chudé, nemocné a poutníky ve špitále od ní v Praze zřízeném. Pod správou těchto křižovníků bylo pak více podobných špitálů v Čechách i v zemích okolních. Řád si zjednal o Církev v Čechách zvláštní zásluhu, že v době horlivé práce obnovy náboženské v zemi po celé století (do r. 1694) ze svých prostředků vydržoval pražské arcibiskupy, kteří jako velmistři řádu byli povoláni ke správě nejvyššího úřadu církevního, o své bývalé statky válkami ochuzeného. Řád má své ústředí v Praze; jest nyní kněžský a členové jeho pracují v duchovní správě.

Křižovník B e c k o v s k ý Jan Fr. († 1725) proslavil se jako spisovatel vlasteneckých dějin českých.

¹⁾ Slovník bohovědný IV., str. 205, dokazuje nespravedlivé jejich odsouzení.

24. Řehole ve středověku.

1. **Řád benediktinský** rozšířil se po dobu svého trvání do všech zemí křesťanských a měl nad 30.000 klášterů. Příčinlivostí řeholníků a dary knížat nabyly některé z těchto klášterů velikých statků; jměním rovnaly se velmožům a opatové dosáhli moci knížecí. Ale i v této době působil řád dle předpisů svého svatého zakladatele Benedikta k oslavě Boží a ku prospěchu bližního. Jmění bylo užíváno k rozšíření víry, podpoře chudých, pěstění vědy a umění, k zvelebení zemědělství a řemesla, k rozmnožení obecného vzdělání.¹⁾ Nesmrtelných zásluh o lidstvo zjednali si misíemi u pohanských národů. Když pak někde bohatství vedlo k nekázní řeholní a k úpadku zbožnosti i vědy tím, že knížata na bohatá opatství dosazovala osoby neschopné a nehodné, a mnichové jim podřízení pak kázně řeholní nedbali, vždy povstávali mužové svatí, kteří pořádek obnovovali (řeholi reformovali) anebo nové řehole zakládali.

V Čechách byl první klášter benediktinek u sv. Jiří v Praze (r. 973), benediktinů v Břevnově (r. 993), v Sázavě (r. 1032) a více jiných. Nyní jsou benediktini v Praze (v Emauzích), v Břevnově a Broumově, na Moravě v Rajhradě. — První klášter benediktinů v Americe, dosud jediný český ústav ke vzdělání Čechů a Slováků pro vyšší studia odborná, jest kolej sv. Prokopa v Lisle u Chicaga (od r. 1887). — K řádu sv. Benedikta náleželi: abatyše Mlada a její bratr Strachkvas (Křišťan²⁾), biskupové Dětmar, sv. Vojtěch a bratr jeho arcibiskup Radim a jiní. — Na Slovensku sv. poustevník Andrej Svorád a mučedník sv. Beňadik.

2. Ve XII. století povstaly tyto řády:

Cisterciáci odštěpili se od benediktinů a mocně s nimi závodili ve všech oborech jejich činnosti; zvláště horlivě šířili úctu k Panně Marii.

Spoluzakladatel a ozdoba řádu jest opat sv. **Bernard** († 1153), výmluvný řečník, nadšený hlasatel druhé křížácké výpravy; učenými spisy vydobyl si jména »církvní učitel«. Žil v přísném sebezáporu, pracoval dle předpisů řehole na poli i v lese.

Cisterciáci měli u nás více klášterů, z nichž slavný byl Sedlec v Čechách a Velehrad na Moravě. Nyní jsou ve Vyšším Brodě a v Oseku; klášter řeholnic v Tišnově byl znovu zřízen r. 1901.

Augustiniáni jsou řeholní sdružení kněží kanovníků podle pravidel sv. Augustina s působením jako u benediktinů.

Řeholi náležel **Tomáš Kempenský** († 1741), spisovatel všeobecně známé a oblíbené »Zlaté knihy o následování Krista«.³⁾

¹⁾ Z řádu toho bylo na 16.000 spisovatelů. Nyní (1937) má řád 35.700 členů.

²⁾ Kristian — Křišťan, jeho řeholní jméno. První spisovatel z Čech a z knížecí rodiny. Na popud sv. Vojtěcha napsal krásnou latinou »Život a umučení sv. Lidmily a sv. Václava«.

³⁾ V českém překladu vydalo »Dědictví svatojanské v Praze«.

Po Čechách a Moravě měli četné konventy (kláštery) a duchovní správy s hlavním sídlem na Malé straně a ve Starém Brně. — Člen řádu **P a v e l K ř í ž - k o v s k ý** v Brně († 1885) byl tvůrcem sborových zpěvů v duchu národním a oprávcem hudby chrámové.

Premonstráti jsou řehole mnichů kanovníků a působí v témž směru jako benediktini; podle bílé barvy hábitu jsou zváni řádem »bílých kněží«.

Zakladatel premonstrátů jest sv. **Norbert**, později arcibiskup v Děvině († 1134). Ostatky jeho byly (r. 1627) přeneseny na Strahov a sv. Norbert byl prohlášen patronem země české.

Chloubou tohoto řádu a šířitelem jeho v českých zemích byl výtečný biskup olomoucký **Jindřich Zdík**, který na svých dvou poutích do Jerusalema premonstráty poznal, do jejich řádu vstoupil a tento na horu Sion (Strahov) do kláštera, Vladislavem r. 1141 vybudovaného, uvedl.

Premonstráti jsou v Čechách v Praze (na Strahově), v Želivě a v Teplé, kde odpočívá zakladatel tohoto kláštera a mučedník, blahoslavený **H r o z n a t a** († 1217), český pán; na Moravě jsou v Nové Říši a na Sv. Kopečku, kde je též mateřinec řeholnic.

K řádu premonstrátů náležel vynálezce hromosvodu **Prokop Diviš** († 1765); buditel národa, básník a spisovatel **Jan Bohumír Dlabač** († 1820); český básník **Boleslav Jablonský** (vlastním jménem **Karel Tupý**, † 1881); **K. R. Ungar** († 1807) zachránil tisíce literárních památek při rušení klášterů za Josefa II. **Vojtěch Sedláček** († 1836) obrodil národně Plzeň.

Trinitáři vykupovali křesťany z otroctví moslemů; k tomu sbírali peněžité dary, a když se jim těchto nedostávalo, vykupovali je svou svobodou.

Řád vykoupil za dobu svého působení asi 900.000 lidí celkovým nákladem 5.400 milionů franků.

3. V XIII. století povstaly dva řády, které se od dosavadních lišily úplnou chudobou a proto slují řády **chudobnými** neb **ž e b r a v ý m i**.

Příčinou vzniku jejich byly bludy, které se tehda v jižní Evropě šířily, a pak přepych křesťanů a s ním spojené špatné mravy. Někteří chtěli nepravosti této doby odstraniti zaváděním dobrovolné chudoby, ale upadli při tom v záhubné bludy **v a l d s k ý c h**,¹⁾ které jako povodeň šířily se po Itálii a Francii na zkázu víry a mravnosti. Nebezpečné toto hnutí mohla Církev zastaviti jenom pravou křesťanskou chudobou a horlivým poučováním. I založil sv. **F r a n t i š e k** a sv. **D o m i n i k** řehole, aby tímto způsobem čelily bludům a usilovaly o nápravu života křesťanského; tyto řehole jmenují se po svých zakladatelích **františkáni** a **dominikáni**.

¹⁾ Původce bludů **P e t r V a l d o** (Valdus) přišel i do Čech a zde zemřel. Valdští rozšířili se také po jižních Čechách. Zavrhovali Svátost oltářní a manželství, křtili se po druhé, zpovídali se druh druhu. Bohaté lidi olupovali, aby tak apoštolskou chudobu rozšířili. V době přítomné jest valdských asi 25.000 v Piemontsku v severní Itálii.

Od františkánů oddělili se **minorité**, kteří přísnou chudobu zmírnili, a později ještě **kapucíni**. Dominikáni měli hlavním úkolem kázati a proto se též nazývali **bratří kazatelé**; přísnou chudobu řeholní zmírnili.

V čele řádu jest **generál**; představený kláštera jest **kvardián**, u dominikánů **převor**. Kromě klášterů pro mnichy a klášterů pro ženy mají **terciáře** — **třetí řád** pro osoby, které žijí ve světě.

Úplná chudoba těchto řeholí ukládala, aby klášter neměl ani společného jmění, aby se mnichové živili svou prací a dobrovolnými dary věřících, aby pro chudé a nemocné sbírali almužny. Poučováním přiváděli zbloudilé na cestu pravdy, stykem s lidmi dávali příklad pravého křesťanského života. Také vydatně působili na školách a v misiích. Františkáni jsou osvědčení strážcové posvátných míst v Palestině.

4. Sv. František z Assisi,¹⁾ též **Serafínský**, syn bohatého kupce, měl se z vůle otcovy věnovati obchodu; proto se učil francouzštině, z čehož povstalo jeho jméno **Francesco**. Mladý kupec byl ohnivý, veselý, při tom však zbožný a tak dobročinný, že jej otec pro jeho štědrost vydědil. Z dárků opravil starou kapli,²⁾ vedle si zřídil chaloupku a žil v ní jako asketa v chudobě a odříkání. Slovem i příkladem kázal pokání, pokoru, sebezápor a pohrdání bohatstvím. Rouchem byla mu pastýřská halena, kterou přepásal provazem, země mu byla lůžkem, postil se bez ustání. Ve dvou letech přihlásilo se 12 mužů, kteří se zavázali žíti podle řehole, kterou František sestavil a kterou papež r. 1223 potvrdil. Za padesát let měl řád sv. Františka 8.000 domů a 200.000 bratří.

František byl až do smrti povahy veselé a přívětivé a to chtěl učiniti odkazem i svému řádu; byl básníkem vřelého citu pro přírodu, konal zázraky, obdržel vtisknutí ran Kristových na svém těle. Zemřel r. 1226 a již po dvou letech byl prohlášen za svatého.

K řádu františkánskému náležel věhlasný učitel církevní a spisovatel sv. **Bonaventura**, generál řádu († 1274), a sv. **Antonín Paduánský**, divotvůrce a proslavený kazatel po Itálii a Francii († 1231).

5. Sv. Klára z Assisi († 1255) založila a řídila ženský řád sv. Františka. Po ní nazývá se tato větev františkánská **klarisky**.

Blahoslavená **Anežka Přemyslovna**, dcera Otakara I., uvedla oba řády sv. Františka do Prahy. Ze svého věna vystavěla kostel a klášter klarisek, který byl nazýván »klášterem svaté Anežky« a byl útočištěm chudiny. Anežka byla bratru svému, králi Václavu I., moudrou rádkyní, řeholnicím byla pokornou představenou pod jménem »Starší sestra«, lidu byla dobrotivou pomocnicí; k její přimluvě dostalo se mnohému vězni svobody, vypověděnému z vlasti povolen návrat. Zemřela r. 1282; klášter její byl husity rozbořen a hrob její zničen.

1) Vyslov: Asizi.

2) Nazval ji svým **podílkem** — **porciunkula**; slavnost Porciunkule koná se ve chrámech františkánských a jiných dne 2. srpna nebo v následující neděli.

6. Sv. Dominik byl španělský šlechtic a kanovník. S několika druhy začal pracovat na obrácení bludařů. Prohlásil sebe i své bratry za žebráky, zamítl nabízené statky, bos a v chudém šatě procházel městy i vesnicemi a horlivým kázáním, kajícím životem a láskou přivedl tisíce bludařů na pravou cestu. V práci své utíkal se k Panně Marii; šířil její úctu a zaváděl pobožnost *růžencovou*. Sv. Dominik zemřel r. 1221, pět let po papežském schválení svého řádu, který v době největšího rozkvětu měl na 150.000 členů.

Ozdobou řádu sv. Dominika byli: sv. **Tomáš Akvinský**, nazvaný pro neobyčejnou svatost a učenost »*Andělský učitel*« († 1274). Sv. **Albert**, pro znalost všech věd přijímán »*Veliký*«; v době, kdy byl biskupem v Řezně, hlásal po Čechách křížácké výpravy. **Angelico da Fiesole**, mistr malířství († 1455). Sv. **Kateřina Sienská**, v životě vzor trpělivosti, ve spisech plná moudrosti († 1380). **Blahoslavená Zdislava** z rodiny Berků z Dubé, třetího řádu sv. Dominika, manželka českého pána, pochovaná v Jablonném († 1252).

Řehole dominikánu, františkánů, minoritů a kapucínů mají i v našich zemích kláštery; terciáři jsou skoro na každé farnosti; spolky a bratrstva *růžencová* jsou připojena k řeholi dominikánů.

Do konce XIII. stol. bylo v Čechách asi 70 klášterů mužských a 14 ženských.

Blahoslavená Anžka Česká.

25. Péče Církve o vzdělanost a umění.

1. Se svým božským posláním, starati se o spásu duší, spojovala Církev katolická také péči o pozemské potřeby věřících, zvláště o jejich **vzdělání** z a k l á d á n í m š k o l. V dobách, kdy panovníci národů barbarických nedovedli ještě pochopiti cenu vzdělání a dávali přednost meči před knihou, jediná Církev poskytovala příležitost ku vzdělání duše všem lidem bez rozdílu povolání a rodu. Církevní sněm v Cáchách (r. 802) ukládal: *Každý posílej své děti do škol, aby se učily, a to tak dlouho, dokud nejsou dostatečně vzdělány.* Papež Innocenc III. (r. 1215) nařídil: *Při každém kostele budiž zřízena škola.*

V dobách pronásledování křesťanů a za stěhování národů musila se Církev spokojiti se školami katechumenů, ve kterých se připravovalo ke křtu svatému a nezřídka také se učilo čtení psaní a počtům, pak se školami katechetskými¹⁾ (v Přední Asii), v nichž poskytováno vyššího vzdělání ve vědách tehdejších a v bohosloví.

2. Rozkvět školství začal v dobách svobody Církve a míru založením řádu sv. Benedikta. Mnichové jeho byli hlasatelé víry a vzdělanosti; k národům barbarským přinesli s křížem i knihu, vedle kostela vystavěli i školu. S benediktiny stejně působily i řády jiné. V domech řeholních (klášteřích) byly školy klášterní. Vedle školy dětské měl klášter školu pro dorostlé jinochy k výchově pro stav řeholní a kněžský; pak měl ještě školu pro jinochy, kteří se stavu duchovnímu věnovati nechtěli. Ženské kláštery zřizovaly školy pro dívky, kde se učilo i ženským pracím.

Od VIII. století zřizovaly kapitoly kanovníků při svých kostelích školy kapitální; při sídlech biskupských byly vyšší školy katedrální pro vzdělání budoucích kněží. V čele těchto škol byl kanovník zvaný scholastikus.

Ve větších osadách povstaly školy farní, kde se mládež učila náboženství, čtení, psaní a počtům a učители byli kněží a chrámoví služebníci. V městech byly ve XII. století školy listovní, jež učily slohu a písemnostem, pak školy latinské, jež učily latině, řeči tehda úřední a vzdělanců; ředitelem (rektorem) školy býval kněz, učители osoby duchovní a jiné.

Školy katedrální a klášterní byly hlavní sídla vzdělanosti; vychovaly řadu učenců a opisováním starých a spisováním nových knih shromáždily ve svých knihovnách pravé poklady písemných památek.

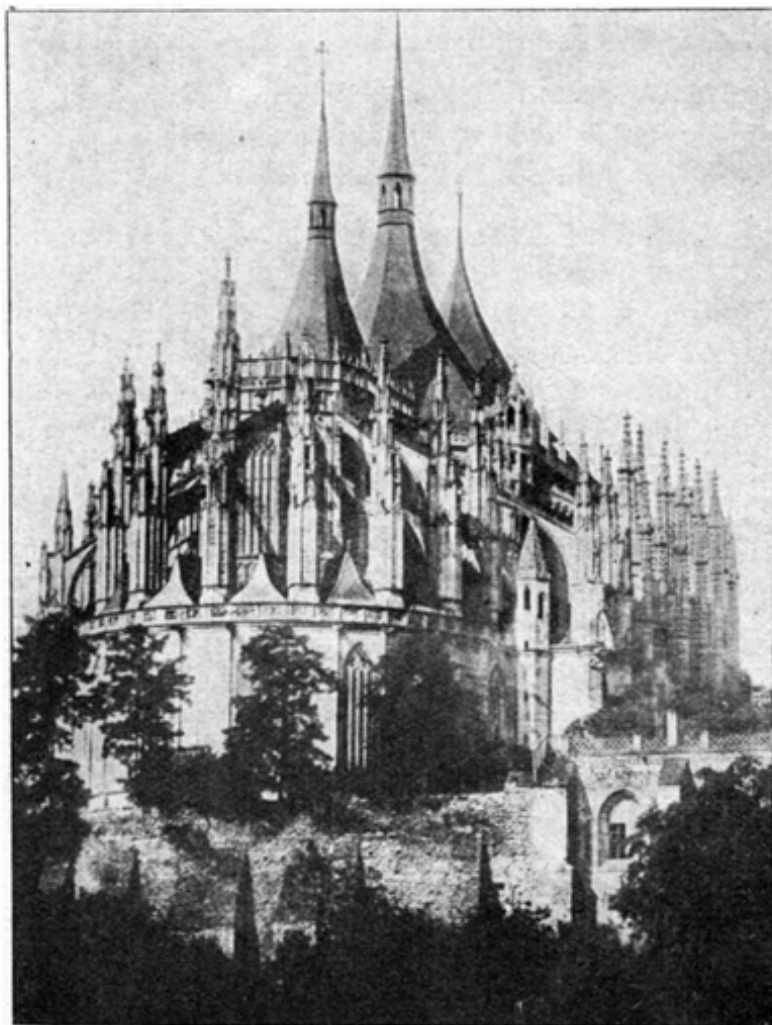
3. Ze škol katedrálních a klášterních některé vynikly tím, že na nich četní učitelé přednášeli všecku známou vědu; školy takové nazývaly se školy vysoké neb university. Zakládala je Církev a panovníci a všechny byly pod ochranou papežů, kteří svým kancléřem, jímž býval místní biskup, vykonávali nad nimi dozor.

Aby studie byly co nejvíce podporovány a věda se udržela na výši, opatřili papežové university mnohými výsadami. Na universitách pěstovaly se bohosloví, vědy právnické, lékařské a filosofie; každý tento obor vědy měl zvláštní fakultu. V čele university byl rektor; představený fakulty slul děkan; profesory (učiteli) byli kněží a řeholníci. Ozdobou universit byli slavní profesori a učenci: Albert Veliký, Tomáš Akvinský, Bonaventura a j. Student university stal se po přísných zkouškách bakalářem, po nových zkouškách mistrem nebo doktorem. Takové výše dostoupila věda a vzdělání ve středověku péčí Církve a podporou papežů, kteří sami, jako

¹⁾ Nejslavnější byla škola Alexandrinská v Africe, která povstala za doby sv. Marka, evangelisty Páně.

bývalí profesori universit, byli znamenití učenci. Evropští národové děkují za vzdělání Církvi, matce školy a vzdělanosti.

4. V našich zemích bylo středověké školství péčí Církve podobně zařízeno.

Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře.

První školy povstaly působením sv. Metoděje a byly jazyka slovanského. První škola latinská byla v Budči. Sv. Václav učil se za dětství na těchto školách knihám slovanským i latinským.

V Břevnově byla proslavená škola benediktinů, kde se děti vyučovaly v jazyku mateřském; další vzdělání bylo v latině, jazyku vzdělané Evropy. Odtud vycházeli učitelé na školy farní, odtud vyšli učenci, jichž jméno mělo slavný zvuk i za hranicemi

V klášteře sv. Prokopa na Sázavě byla opět škola jazyka slovanského a šířila znalost spisovné řeči i do vzdálených krajů českých žáky zde odchovanými.

Katedrální škola u sv. Víta měla tak výbornou pověst, že i z Rakous, Štýrska a Bavor dojížděli studující na učení do Prahy.

Universita Karlova r. 1348 učinila Prahu středem vzdělanosti pro střední Evropu a vynikala jak počtem věhlasných mistrův, tak i počtem studentů, kterých prý r. 1408 bylo na 36.000. Českým mistrům udělovány byly vysoké úřady v cizině. Pod správou university byly farní a městské školy; na nich byli ustanovováni za učitele vyučenci university. Tím a vzrůstem klášterů od doby Vladislava II. († 1173), z nichž každý byl zároveň ústavem vzdělávacím, postoupilo vzdělání všeobecné tak, že za Karla IV. bylo při počtu 2.000 far v arcidiecési nad 1.000 farních škol¹⁾ a český národ rovnal se vzdělaností svým nejpokročilejším sousedům.

5. Církev byla ve všech dobách přední pěstitelkou umění ve svých chrámech a klášteřích. Zvláště řeholníci byli výteční stavitelé, malíři, sochaři a znalci posvátného zpěvu. Ve století XI. a XII. prováděny byly stavby chrámů ve slohu románském, kde klenby tvoří polokruh. Vzrůstem zámožnosti postoupilo se v následujících stoletích k nádhernému a nákladnému slohu gotickému s lomenými oblouky. Doba Karlova dovedla v Čechách tento sloh k dokonalosti, doba Vladislava Jagellovce († 1516) vytvořila z něho samostatnou domácí školu, zvanou slohem vladislavským.

Ve slohu románském je vystavěn kostel sv. Václava ve St. Boleslavi, chrám sv. Jiří v Praze a na Řípu; ve slohu gotickém katedrála sv. Víta v Praze a chrám sv. Barbory v Kutné Hoře (slohu vladislavském).

Mistry slohu gotického byli Matyáš z Arrasu a Petr Parléř; slohu vladislavského Matěj Rejsek a »Beneš z Loun«.

6. K okrase chrámů sloužilo malířství a sochařství, k oslavě služeb Božích pěstování posvátný zpěv a církevní hudba zaváděním varhan.

Podporou papežů prosluli zvláště tito umělci: v malířství, sochařství a stavitelství Michelangelo († 1564); v malířství Rafael Santi († 1520), malíř Madon neskonalé krásy; Angelico da Fiesole († 1455); Leonardo da Vinci († 1519) — hlavní dílo »Večeře Páně«. Velkolepou báseň náboženskou vytvořil Dante († 1321) ve své »Božské komedii«,²⁾ ve které líčí duše v pekle, v očistci a v nebi a ukazuje tak cestu, kterou

Panna Maria s Ježíškem.
Staročeský obraz ze XIV stol. v chrámě sv. Víta v Praze.

¹⁾ Počet obyvatelstva v zemi kolem r. 1350 odhaduje se na 1 milion duší.

²⁾ Přeložena skoro do všech jazyků. Česky: František Doucha, Jaroslav Vrchlický a Dr. Karel Vrátný. Jeho odborný výklad této básně jest ve Slovníku bohovědném III., str. 404.

člověk musí vykonati z bídy hříchu k blaženosti věčné. Za úchvatné skladby posvátné hudby děkujeme Palestrinovi († 1594), papežskému kapelníku v Římě. Za dojemné zpěvy: »Dies irae«, »Pange lingua« a j. nadšeným řečovníkům.

V Čechách opat Božetěch na Sázavě, řádoví kronikáři (Zbraslav), písaři ve verších latinských i v próse, skladatelé a pěvci vzletných hymnů, četné obrazy a sochy Madony, uctívané ve chrámech, drobnomalby kancionálů, umělecká řemesla atd. jsou důkazem, že i tato umění byla u nás Církví s úspěchem pěstována a že český národ již v této době mocně zasahoval do vývoje domácí kultury.

Znalci dějin napsali: »Bez Církve byla by Evropa padla v lup despotům, byla by se stala dějištěm nesvornosti, ne-li dokonce pouští barbarskou.«¹⁾ — »Kláštery sloužily středověku za semeníště netoliko náboženství, ale i nauky a umění, osvěty a průmyslu; ba i hospodářství samo i řemesla všeliká jimi se více i více vzdělávala.« (Palacký.)

26. Náboženský život ve středověku.

1. Víra křesťanská pronikala ve středověku všechen soukromý i veřejný život národů evropských a přemnohé křesťany dovedla k vrcholu dokonalosti a svatosti života. Důkazem toho jest veliký počet svatých a světic z paláců, klášterů i chat, vznik přčetných řádů a bratrstev, obětujících se službě lásky k bližnímu v hojných špitálech, zvláště pak nadšení pro výpravy křížácké a pro stavbu velkolepých katedrál. Známkou středověku jest nábožnost, dobročinnost a oddanost k Církvi a papeži, jehož hlasu bylo všude posloucháno.

Papež byl nejen hlavou Církve, nýbrž i strážce veřejného blaha, ochránce utiskovaných a soudce, k němuž se o spravedlnost utíkali králové i poddaní. Papež učil panovníky křesťanské, aby vládli podle zákonů Božích, a napomínal poddané, aby se vrchnostem neprotivili. Papež ve středověku potvrzoval a korunoval císaře římského, knížatům uděloval titul krále, korunováním činil je posvátnými v očích národa; jemu bylo všeobecně přiznááno právo zprošťovati poddané poslušnosti k panovníkovi, byla-li na něho z důležité příčiny uvalena církevní klatba. To mělo za následek i ztrátu trůnu, neboť nemohl býti panovníkem křesťanů, kdo nebyl údem Církve. Tak pečoval náměstek Kristův o pořádek, svornost a pozemské blaho celé rodiny křesťanské v různých národech a zemích.

Podle vzoru hlavy Církve jednali i biskupové ve svých diecésích. Byli nejen učitelé věřících a obhájci Církve, nýbrž i ochránci ubohých a strážci spravedlnosti, požívající úcty a důvěry věřících. Bylo jen málo biskupů, kteří pro svoji knížecí slávu a moc zapomínali povinností biskupa a pastýře věřících. Duchovenstvo bylo nejvzdělanějším stavem; nepodléhalo soudům zemským, nýbrž duchovním.

Řada panovníků v Čechách s trvalým názvem »král« začíná od Přemysla Otakara I. Až po ten čas nedostalo se nikdy královskému důstojenství českých vládců uznání papežova a proto nebylo trvalé. Papež Inocenc III. r. 1204 pro-

¹⁾ Herder.

půjčil vladařům českým titul krále na všechny budoucí časy a česká říše byla přijata do počtu křesťanských království. Přemysla korunoval papežský legát a kardinál Kvido. Zároveň byla králi přiručena výsada investovati biskupa pražského a olomouckého. Od té doby měl český král v říši římské více práv než povinností.

2. Středověk má ovšem také své stinné stránky. Církví bylo mnoho zápasiti s nebezpečnými pohanskými zvyky, s pověrami a s četnými bludy. Mnozí duchovní dávali životem pohoršení a prohřešovali se simonií.

Proti takovým nepořádkům a zlořádům vystupovala Církev horlivým poučováním; starala se o vzrůst vzdělanosti, dávala zákony, zaváděla užitečná právní zřízení a neposlušné trestala klatbou a interdiktem.

Klatba (exkomunikace) bylo vyloučení z Církve a měla za účel polepšiti hříšníka. Klatbou stížený nesměl se účastniti služeb Božích ani přijímati svátosti; věřící s ním nesměli obcovati. Setrvání v klatbě přes rok bez polepšení mělo za následek ztrátu úřadu a důstojnosti, u knížat ztrátu trůnu.

Interdikt byla záповeď služeb Božích na určitém místě (vyjma křest a zaopatřování nemocných); byl uvalován na města i kraje, jež vinníka podporovaly.

3. Pohanským dědictvím mezi křesťany bylo mnohoženství, sňatky s příbuznými, trhy na otroky, pěstní právo, krevní pomsta, souboje, ordalie či soudy Boží a pověry.

Proti pěstnímu právu, kde si uražený hleděl sám mocí zadostiučinění zjednati, zavedla Církev mír Boží (treuga Dei), kterým každý pod tresty církevními byl zavázán zdržovati se v jistých dnech a dobách bojů a sporů.

Proti krevní mstě, jež ukládala příbuzným zavražděného povinnost na vrahu vykonati pomstu, zavedla Církev pro kostely a kláštery právo a sylu; tam se mohl stíhaný utéci, a dokud tam prodléval, nesmělo se mu ublížiti.

Ordalie — očisty, soudy Boží — spočívaly na domněnce, že Bůh nevinnost obžalovaného objeví třeba i zázrakem. Obvinění podrobovali se zkouškám vodou, ohněm, mečem, losem i přijímáním Svátosti oltářní. Ordalií užívalo se v soudnictví; teprve po dlouhých bojích podařilo se Církví zmírniti je a pak odstraniti zaváděním přísahy. V Čechách se tak stalo za Karla IV. (1355.)

4. Ze středověkých pověr nejčastější byly astrologie, alchymie a čarodějství. U nás věkem nejvyš pověrečným bylo XVI. století; zavinil to všeobecný úpadek vzdělanosti a sektářské blouznění.

Astrologie, čtení tajných a budoucích věcí z postavení hvězd, — **alchymie**, snaha z obyčejných kovů udělati zlato, byly s oblibou pěstovány na dvorech knížat a velmožů; dělo se při tom mnoho podvodů a kejklířství. V XVI. století byly u nás skoro na všech zámcích šlechty a v četných domech zámožných měšťanů v Praze alchymistické laboratoře. Proti podvodné alchymii vydala Církev již r. 1317 zákon; alchymisty, pokud nepracovali přesně vědecky, prohlašovala za bezectné a zavazovala je k náhradě škod; osoby duchovní, zabývající se alchymii, zbavovala Církev obročí.

Zkáznosná pověra středověku, sahající daleko v nový věk, bylo **čarodějství**, kde člověk pomocí zlého ducha chtěl vykonati věci podivné, podobné zázrakům. Církev pobloudilce poučovala, napomínala, ano i klatbou stíhala. Protože čarodějství vedlo i k zločinům, zřídily proti němu státy v XVI. a XVII. století soudy, které čaroděje odsuzovaly a upalovaly. Mnozí čarodějové zasloužili trestu toho pro spáchané zločiny; ale bylo upáleno i mnoho nevinných, kteří ani

ze zločinů, ani z čarodějství usvědčení nebyli. Kněz,¹⁾ který 200 odsouzených obětí této pověry připravoval na smrt upálením, vyznával nevinu všech. Proto Církev upalování čarodějnic zavrhovala. Sv. Panna Orleánská byla upálena jako čarodějnice, ač je dokázáno, že byla nástrojem Prozřetelnosti, aby zachránila svoji vlast († 1431). — U nás před polovicí XVI. století byla poprava čarodějnic řídká. Teprve později množilo se trestání smrtí, ale u provinilců za zločiny skutečné; pro pouhé čáry a kouzla býval tu v obyčeji trest šatlavy nebo vyhnanství.

5. Četní bludaři ve středověku vyvolali v mnohých zemích zmatky a války. Proto Církev hleděla bludy potlačit. Panovníci prohlašovali kacíře za zločince a trestali je vyhnanstvím; později podle zákona císaře Fridricha II. smrtí upálením. Zákon byl v platnosti od r. 1231—1555.²⁾

Proti bludařům založila Církev inkvisici. Byl to soud, který bděl nad čistotou víry, bludaře poučoval, zatvrzelé z Církve vylučoval a pečoval o to, aby se bludy nešířily. Inkvisici prováděli biskupové, pak dominikáni až do XVIII. století.

Před soudem inkvisičním stál také učený hvězdář Galileo Galilei († 1642), který učil, že se země otáčí kolem slunce, ale dokázati toho ještě nedovedl. Že slunce stojí a země obíhá, učilo se dávno před Galileem a Církev nic nenamítala; ano kanovníka Koperníka († 1543), který témuž učil, čemu Galilei, papež vyznamenal. Církev si při šíření tohoto učení přála, aby bylo považováno za domněnku potud, dokud se nepodaří vědě podati bezpečný toho důkaz. Církev měla zkušenost, že mnohé nauky, považované za pravdivé, ukázaly se býti později nepravdou, a mimo to celá řada současných hvězdářů učení Koperníkova a Galileova nepřijímala. Protože nedokázaného učení Galileova mnozí zneužívali k útokům na věrohodnost Písma sv., které po lidsku mluví o vycházení a zapadání slunce, a Galileo příkazu Církve, aby o nedokázaném názoru svém mluvil jako o domněnce, nevyhověl, ano i Písmo sv. libovolně vykládal ve prospěch této soustavy, byl Galileo postaven před inkvisiční soud a spis jeho »Dialog« zakázán. Když pak Newton († 1727), pohyb země nezvratně dokázal, zrušil papež výrok inkvisice nad spisem Galileovým. — Galileo nebyl ani mučen, ani ve skutečném žaláři vězněn; byl až do smrti věřícím katolíkem a plnil věrně povinnosti církevní; z pokladny papežské dostával 100 skudů ročního platu. Zemřel na svém statku u Florencie. Domnělý výrok, který prý Galileo pronesl po svém odsouzení: »A přece se točí,« jest pověst pozdější (z r. 1757). S neomylností papežskou neměl rozsudek soudu inkvisičního nic společného.

Inkvisice španělská byla založena králem Ferdinandem Aragonským (r. 1478) a byla papežem schválena na potírání nepřátel říše a víry, jimiž byli hlavně tajní Židé a Maurové (moslimové). Židé i Maurové dávali se křtít, aby se dostali snáze v přední úřady a mohli tím úspěšněji podkopávat blaho státu a podrývat vliv Církve. Proti nim zřídil král Ferdinand inkvisici, při níž sám rozhodoval. Král jmenoval soudce inkvisice; jménem krále byly vynášeny rozsudky a vykonávány popravy; pro královskou pokladnu zabavovalo se jmění a ukládaly se pokuty. Inkvisici přiděloval král také soudy zločinců, buřičů, lichvářů a vrahů. Církev není tudíž odpovědná za přehmaty, které se při soudech této inkvisice páchaly. Inkvisice španělská byla zrušena r. 1820.

¹⁾ Jesuita Fridrich Spee, německý básník a profesor ve Vircpurku, zahájil svým spisem boj proti upalování čarodějnic (1631). Poslední čarodějnice byla v Německu upálena r. 1775.

²⁾ Zákon tento zněl: »Ustanovujeme, aby zločin kacířství... počítán byl ke zločinům veřejným... Ustanovujeme, aby podle nařízení tohoto našeho zákona kacíři, ať se jmenují jakkoliv, k smrti odsouzení, byli za živa před tváří lidu spáleni, vydání jsouce soudu plamenů...«

27. Papežové v Avignoně. Rozkol západní.

Po době slávy a moci stolice apoštolské následovalo od r. 1305 sedmdesátileté její ponížení pod mocí králů francouzských, pak čtyřicetiletý zhoubný rozkol v hlavě Církve a s ním spojené zmatky v národech a úpadek života křesťanského až do církevního sněmu v Kostnici. Sněm trval od r. 1414—1417; jeho úlohou bylo provést nápravu Církve v hlavě i v údech.

1. Francouzští králové chtěli vládnouti papežem i Církví. Filipu IV. Sličnému se podařilo, že Francouz **K l e m e n t V.**, zvolený za papeže r. 1305, neusadil se jako všichni předchůdcové jeho v Římě, nýbrž zvolil za sídlo své **Avignon**,¹⁾ město v jižní Francii. Po něm ještě šest papežů zůstalo sídlem v Avignoně a tím pod vlivem francouzských králů, což u jiných národů, zvláště u těch, jež Francii nepřály, podkopávalo důvěru k společné hlavě Církve na velikou újmu vážnosti a moci papežské. Přebývání papežů ve Francii trvalo 70 let a Vlachové je právem nazývali »babylonským zajetím papežů«.

Řím za nepřítomnosti papežů klesl s královny měst na obyčejné město Itálie; chrámy hrozily sesutím, povstaly nepokoje a domácí války.

I usilovali upřímní katolíci, jako císař Karel IV., sv. Kateřina Sienská, sv. Brigita, aby se papež do Říma navrátil a tím svoboda papežů byla obnovena a nepořádky v Římě byly napraveny. Učinil tak teprve papež Řehoř XI. a byl za jáсотu lidu r. 1377 v Římě uvítán.

Avignon stal se za pobytu papežů sídlem učenosti a umění. Papežové avignonští byli mužové bezúhonní, snažili se napravit nepořádky, ale z pout francouzských králů nebylo vysvobození snadné. Učenému papeži **K l e m e n t u VI.** vděčí národ český za mnohá dobrodiní (zřízení arcibiskupství, university) a zvláště za to, že nám vychoval k pravé zbožnosti královici Karla.

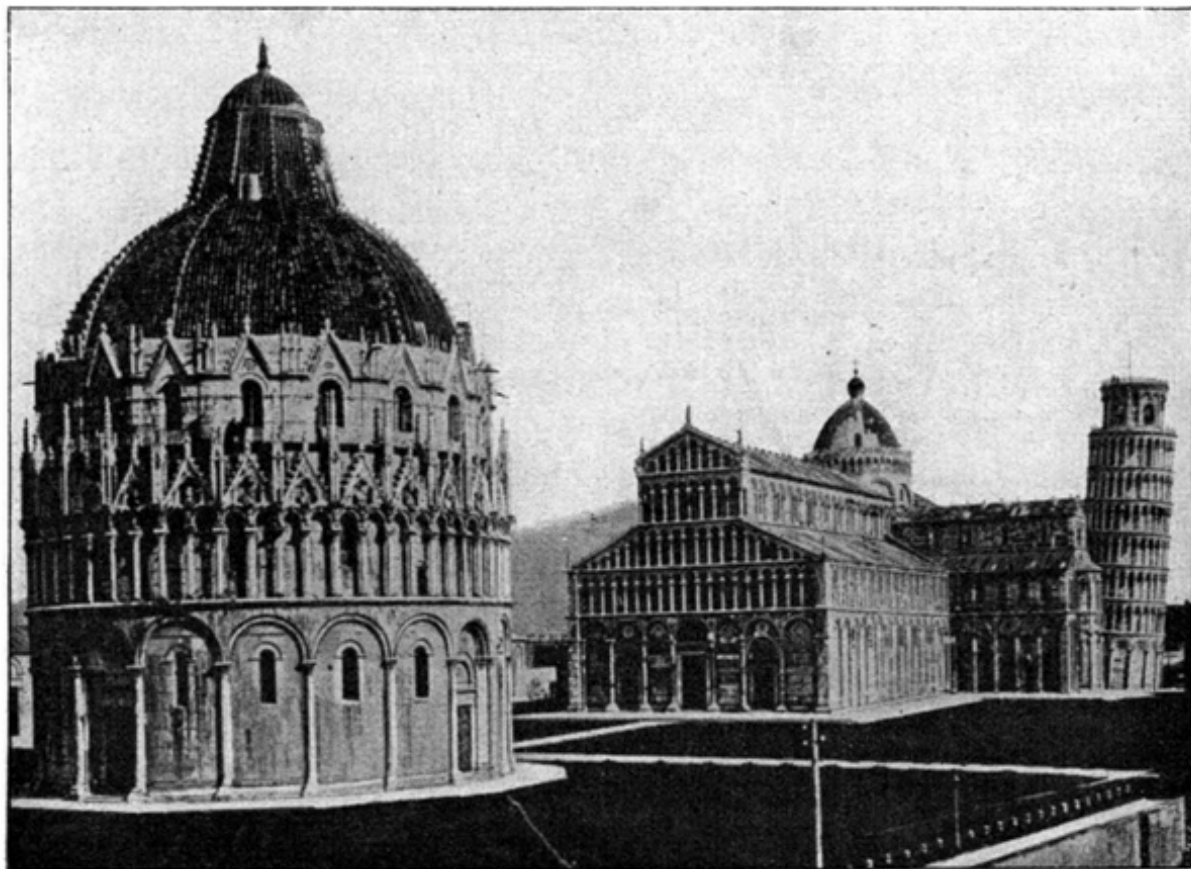
2. Vybavením papežů z nadvlády francouzské nebylo ponížení Církve ukončeno; naopak nastalo ještě větší neštěstí pro Církev **roz-kolem západním**, který záležel v tom, že po dobu 40 let proti řádnému papeži římskému voleni byli protipapežové.

Po smrti papeže Řehoře XI. byl řádným způsobem v Římě za jeho nástupce zvolen **U r b a n VI.** Ale francouzští kardinálové nebyli s volbou spokojeni a vlivem francouzského dvora zvolili protipapeže, který se usadil v Avignoně. Upřímní křesťané očekávali od císaře Karla IV., že roztržku napraví; ten však k žalosti všech věrných téhož roku zemřel. Tak r. 1378 nastal rozkol západní, který křesťanské národy v Evropě rozdělil na dva tábory: Francie poslouchala protipapeže v Avignoně, ostatní se drželi papeže v Římě. Když z toho vzniklé zmatky a boje, zkáza mravů a simonie dostoupily hrozivých rozměrů, sešli se kardinálové r. 1409 na sněm v **Pise**; tam prohlásili

¹⁾ Vyslov: Aviňon.

papeže i vzdoropapeže za sesazený a zvolili papežem Alexandra V., po němž za rok následoval Jan XXIII. Protože však neměli práva sesadit pravého římského papeže Řehoře XII. a vzdoropapež svého sesazení nedbal, byli nyní vedle papeže římského dva protipapežové: v Avignonu a v Pise. Zmatky vzrůstaly a zasahovaly i do jednotlivých diecézí a řádů, z nichž jedni toho, druzí onoho uznávali za hlavu

Dóm v Pise s baptisteriem (vlevo) a šikmou věží (vpravo).

Církve, ježto bývalo nesnadno zjistit, který z papežů je pravý. V Praze král Václav IV. a universita uznávali Alexandra V., arcibiskup Zbyněk poslouchal zprvu Řehoře XII.

Neblahému rozkolu Církve učiněn byl konec na **církevním sněmu v Kostnici** r. 1417, kde se Řehoř XII. poděkoval a protipapežové byli opuštěni a sesazení. Volbou papeže **Martina V.** byla jednota Církve zase obnovena a znenáhla zaveden i pořádek v Církvi.

Kdyby Církev nebyla dílem Božím, ale jen dílem lidí, byla by jistě v těchto smutných dobách zahynula. Ale v bouři největší zachránil ji ten, jenž řekl apoštolům: »Já jsem s vámi po všechny dny

28. Karel IV. Arnošt z Pardubic.

1. Císař **Karel IV.**, jako král český Karel I., jest nejslavnější český panovník, pravý »Otec vlasti« (1346—1378). Na jeho hlavě spočinulo pět korun, z nichž mu byla nejčestnější koruna císaře římského, nejmilejší koruna krále českého. Postavení svého — jako první vládce v Evropě — užil v první řadě ku prospěchu národa českého a Církve katolické, jejíž byl oddaným synem a ozdobou.

Jako králevic vymohl r. 1344 na svém bývalém učiteli papeži **Klementu VI.**, aby pražské biskupství bylo povýšeno na **arcibiskupství**.¹⁾ Tím přestala podřízenost Církve české arcibiskupu v Mohuči a právo korunovati krále českého bylo přeneseno na arcibiskupa pražského. Čechy a Morava tvořily církevní provincii a Praha stala se sídlem metropolitů, jemuž podřízeno bylo biskupství **olomoucké** (zřízené r. 1063) a pak biskupství nové české diecése (s částí moravskou), zřízené v **Litomyšli** z tamního kláštera premonstrátského.

Diecése dělily se v kraje zvané **arcijáhensství**, tato v okresey — **dekánáty**, a v těch byly **farostis** farářem (plebánem), děkanem, arcijáhнем v čele.²⁾

V den nastolení prvního arcibiskupa byl položen základní kámen k novému **metropolitnímu chrámu sv. Víta** v Praze. Mistr **Matyáš z Arrasu** měl dle přání Karlova postaviti katedrálu, která by se svou stavbou rovnala katedrálám jiných národů, byla pomníkem českého umění a hlásala slávu české země.

Nejnádherněji dal Karel vyzdobiti **kapli sv. Václava**, jehož byl ctitel a následovník. V kapli uložil jeho ostatky ve zlaté rakvi, stěny vyzdobil zlatem, drahými kameny a malbami ze života sv. Václava a utrpení Páně.

Karel dal zhotoviti novou českou korunu, postavil ji na hlavu sv. Václava pokrytou zlatem a nazval ji korunou »Svatováclavskou«. Také napsal legendu o sv. Václavu.

Karel IV. byl »světlem knížat« jako křesťan i jako panovník. Vychování dostalo se malému Václavovi na královském dvoře v Paříži, kdež mu bylo dáno při biřmování jméno Karel, které mu již zůstalo.

V Paříži výteční učitelé vstúpili Karlovi do srdce pevnou víru a upřímnou zbožnost, které pak byly vodítkem jeho slavného vladaření.

Ze zbožnosti oddával se každoročně v pašijovém týdnu kajícimu životu na hradě Týně; o Hodu Božím vánočním zpíval při mši svaté v císařském ornátě evangelium: »Vyšel rozkaz od císaře Augusta...« Arcibiskup Očko v pohřební

¹⁾ Protože při zřizování arcibiskupství šlo o čest koruny české, usilovali o ně již **Břetislav I.**, pak oba **Otakarové**; ale snaha jejich rozbila se o neochotu arcibiskupů mohučských a císařů německých.

²⁾ Arcidiecése měla 2.025 far a 142 kláštery. Litomyšlská diecése měla 160 far a 10 klášterů. Praha samotná měla 44 fary, 18 klášterů mužských a 7 ženských.

Metropolitní chrám sv. Víta v Praze.

řeči nazval jej ne bez důvodu »svatým«. Karel byl i nejučenější panovník své doby; mluvil a psal pěti jazyky.

Zemřel r. 1378 a byl pochován v hrobce chrámu sv. Víta.

2. Arnošt z Pardubic¹⁾ byl prvním arcibiskupem v Praze. Od sv. Vojtěcha nebylo na stolci pražských biskupů pastýře jemu podobnějšího nad Arnošta. Studoval na biskupské škole v Praze a na universitách v Itálii. Byl kanovníkem u sv. Víta; r. 1343 stal se biskupem a po roce metropolitou Čech a Moravy.

¹⁾ Arnošt byl syn českého rytíře Malovce, který po přesídlení do Pardubic počal se zvatí dle nového sídla.

Kromě učenosti a zbožnosti chválí se mezi jeho ctnostmi veliká dobročinnost, pro kterou se stal miláčkem trpících. Stavěl špitály, dával věna chudým dívkám, a pokud nebylo vysokého učení v Čechách, vydržoval studující na různých universitách. V letech hladu a moru (1358 a 1362) byl zvláště vzorem obětavého pastýře. O vzdělání a kázeň svého duchovenstva horlivě pečoval a dal na synodě pražské nařízení, která po několik století byla pravidlem náboženského života v Čechách.

Arnošt byl důvěrný přítel a rádce císaře Karla a měl účast v jeho šlechtných činech. Zvláště v založení vysokého učení pražského r. 1348 měl podíl největší. Pověst o výtečném arcibiskupu českém pronikla i za hranice země a někteří kardinálové v Avignoně chtěli jej voliti za papeže. Arnošt zemřel r. 1364 v pověsti světce.

Milostná soška Panny Marie, uctívaná na Svaté Hoře, je prý zhotovena rukou arcibiskupa Arnošta, který ji měl v kapli svého hradu v Příbrami.

3. Zlatým věkem země české nazývá se doba, kdy řízením Božím stáli v čele říše i Církve mužové tak moudří a zbožní, jako byl Karel a Arnošt.

Náboženství bylo všeobecně pokládáno za nejdražší statek, ovládalo veškeren život rodinný i veřejný a zákony církevní, ač byly přísné, byly zachovávány ochotně a přesně. Svaté svátosti byly velmi často přijímány, bylo v oblibě i denní svaté přijímání. Kdo v době velikonoční nešel ke stolu Páně, byl z Církve vyloučen a byl mu odepřen církevní pohřeb. Svátků zasvěcených bylo 45. O mravní bezúhonnost byla veliká péče; v rodinách panovala kázeň a zbožnost, která by mohla býti příkladem všem věkům.

Vzdělánost postoupila v Čechách zvláště založením university tolik, že Praha se stala střediskem vědy státu českého i německého; nebyloť toho času ve střední Evropě jiné university. Čechové vynikli učeností nad národy okolní; čeští mistři byli voláni na cizí university a dosahovali v cizině stolců biskupských i předních míst úředníků při dvoře papežském.

Věhlasný český učenec, zeman Tomáš ze Štítného, byl první muž v Evropě, který šířil vyšší vzdělání mezi prostým lidem spisy, sepsanými v jazyku národním. Ve 35 spisech vyložil celou nauku křesťanskou jazykem a slohem správným, nabádaje k plnění povinností všechny stavy, od krále až po krčmáře. V dějinách české literatury náleží Štítnému přední místo.

Že umění, zvláště stavitelské, v době Karlově bylo na vysokém stupni dokonalosti, dokazují podnes četné chrámy (sv. Víta, Karlov), kláštery (Emauzy), hrady (Karlův Týn), radnice, domy, mosty a j., pokud jich později bouřlivá doba nezničila. Stavitelé a umělci čeští šířili i v cizině slávu jména českého.

Národnost česká byla povznesena moudrými zákony krále Karla tak, že česká řeč i ve všech částech říše německé těšila se vážnosti a rozšířenosti, jako nikdy před tím a nikdy potom.

Kláster v Emauzích založil Karel proto, aby byl střediskem styků se Slovy jižními a východními. Do něho s přivolením papeže uvedl Karel asi 120 mnichů sv. Benedikta z Charvátska, Srbska a Bulharska, a ti opět konali

v Praze služby Boží církevním jazykem slovanským, jako za dnů sv. Metoděje; proto se tento klášter nazýval »Na Slovanech«.

Karel se staral o povznesení obchodu, řemesla, zemědělství (vinařství, rybníkářství), takže tehda byl v Čechách blahobyť, jaký bylo ve středověku jen málokde vidati.

Nenadál se Otec vlasti, že již za jeho nehodných synů budou jeho úspěchy zmařeny.

4. Nástupcem Arnoštovým stal se Jan Očko z Vlašimě, předtím biskup v Olomouci, první kardinál českého původu. Dal příkaz vyzváněti v pátek o 3. hodině.

Za třetího arcibiskupa vyhlédl Karel IV. r. 1380 biskupa míšeňského Jana z Jenštejna, aby v něm syn Václav měl spolehlivého rádce ve vládě. Uzdraviv se Jenštejn ze smrtelné nemoci změnil dosavadní život a po příkladě velkých světců zvolil si tuhý sebezápor, z čehož mezi ním a prchlivým králem docházelo k rozporům. (Viz sv. Jan Nepomucký.) Poznáváje, že jsou všeliké naděje na smíření s králem marné, vzdal se arcibiskup r. 1397 své hodnosti. Dr. Pekař napsal o Jenštejnovi, že byl muž velmi vzdělaný, svatého života, asketa, básník a přítel myšlenky, aby statky selské na rozsáhlých panstvích církevních staly se plným dědickým majetkem sedláků. Byl ctitel a šířitel kultu Srdce Páně a nejsvětější Eucharistie a zavedl v diecési několik svátků Panny Marie; se sv. Vojtěchem spojovala jej vroucí touha po práci v misiích a po mučednictví. Štědrý byl víc než stačily jeho příjmy; k sobě byl tvrdý a přísný, k chudým nad obyčej milostivý. O vigiliích svátků umýval nohy dvanácti chudším, tajně zavolaným, jež hojně obdaroval, ošatil a pohostil. Mnoho studentů vydržoval na své útraty. Byl již za svého života považován za muže svatého. Po jeho smrti r. 1400 byl napsán jeho životopis, který měl býti základem k jeho budoucí kanonisaci.

29. Svatý Jan Nepomucký.

1. Doba Karlova dala české Církvi statečného mučedníka tajemství zpovědního a patrona — sv. Jana Nepomuckého.

Jan má jméno po svém rodišti Nepomuku neboli, jak se dříve říkalo, Pomuku. Stal se knězem, doktorem církevního práva a notářem; potom kanovníkem na Vyšehradě, generálním vikářem (zástupcem arcibiskupa) a církevním soudcem.

Žofie, druhá manželka krále Václava IV., syna Karlova, zvolila si Jana zpovědníkem.

Václav býval od své ctnostné manželky napomínán k pořádnému životu. Aby ji umlčel a výčitky její oplatil, doléhal Václav na Jana, aby mu zpovědi královny vyradil. Jan však zachoval tajemství zpovědní, ač věděl, že mu z toho vzejde od prudkého krále pronásledování. Václav naň skutečně zanevřel, ale pomstu svoji odložil na vhodnou příležitost.

Král Václav chtěl o své újmě z kláštera v Kladrubech¹⁾ zříditi biskupství pro novou západní diecési hned po smrti tamního opata. Aby zachránil slavný klášter, postaral se arcibiskup Jan z Jenštejna o volbu opata nového a poručil svému generálnímu vikáři Janovi, aby volbu potvrdil. Když král Václav poznal, že jeho plán je zmařen, rozhněval se tolik na arcibiskupa a jeho rádce, že dal několik kanovníků zatknouti, ve vězení ztýrati a pak propustiti. Jana však, smrtelně zmučeného, s roubem v ústech (aby nemohl mluvit), poručil utopiti v řece Vltavě 20. března r. 1393.

Že pravou příčinou smrti sv. Jana bylo zamlčené zpovědní tajemství a potvrzení opata bylo králi pouhou záminkou, že tudíž sv. Jan jest mučedníkem svátostné zpovědi, dosvědčil Bůh i zázraky na jeho jazyku. Po 326 letech, když se r. 1719 projednávalo jeho svatořečení a byly prohlíženy jeho ostatky, byl v jeho lebce nalezen neporušený jazyk. Přítomní lékaři jej nařízli a prohlásili, že je to živý lidský jazyk. Při dru-

hém zkoumání lékařů po šesti letech se tentýž zázrak opakoval, neboť jazyk před očima všech naběhl a zčervenal; naříznuté místo se roztáhlo tak, že bylo zřetelně viděti žilky.

Dvojím zázrakem na jazyku chtěl Bůh zřejmě ukázati, že sv. Jan nezneužil jazyka k porušení posvátné pečeti zpovědní. I současníci sv. Jana znali pravou příčinu smrti jeho a proto jej ctili.

Také kronikáři zaznamenali, když se jim již nebylo báti hněvu králova, že Jan byl utopen pro zamlčenou zpověď. (Ebendorfer r. 1449, Pavel Židek r. 1471.)

Crespi.

Sv. Jan Nepomucký zpovídá královnu.

¹⁾ Benediktinský klášter u Plzně s odbočkou v Přešticích; zrušen za Josefa II.

2. **Byli Janové dva?** V dějepisu sv. Jana způsobil zmatky kronikář V á c - l a v H á j e k. Ve starších kronikách, z nichž čerpal, četl dvě jména: Jan z Pomuku a Jan z Nepomuku; dvojí příčinu smrti: potvrzení opata a zatajení zpovědi; vedle správného roku smrti četl i chybný rok 1383. Podle toho napsal ve své kronice z r. 1541, že za Václava IV. byli v Praze usmrceni d v a Janové: Jan z Pomuku r. 1393 pro potvrzení opata a Jan z Nepomuku r. 1383 pro tajemství zpovědní.

Hrob sv. Jana Nepom. v dómě sv. Víta.

Tomu se věřilo po celé věky, i v době svatořečení Jana r. 1729, až dějepisci nové doby (Dobner 1784) dokázali: Za Václava IV. r. 1393 utopen byl Jan z Pomuku či Nepomuku proto, že nechtěl porušit zpovědního tajemství, a zámkou k usmrcení bylo potvrzení volby proti vůli krále; v roce 1383 nebyl žádný Jan utopen.

Z těchto dějepisných zmatků, zvláště z pochybeného roku 1383, povstala u odpůrců sv. Jana námitka, že náš sv. Jan nikdy nežil a že ho vymyslili jesuité proti úctě Jana Husa.

Že náš sv. Jan žil, dokazuje kromě nezvratných svědectví historických jeho

hrob, staletá úcta jeho jako mučedníka a zázraky, jimiž jej oslavil Bůh; tohoto skutečného muže prohlásil papež za svatého, ať byl umučen r. 1393 nebo 1383. Jesuité nemohli si sv. Jana vymyslet proto, že dávno před jejich příchodem do Čech (1556) český lid sv. Jana Nepomuckého znal a uctíval, a dobře jej rozeznával od Jana Husa, který měl opět jiný kruh svých ctitelů. Jesuitům přísluší zásluha, že úctu k českým patronům a zvláště k sv. Janu všude i v cizině rozšiřovali.

Jan byl prohlášen za svatého mučedníka r. 1729; svátek jeho se slaví v den, kdy snad tělo jeho bylo pochováno v chrámu sv. Víta (16. května). Nynější nádherný náhrobek a oltář sv. Jana ze stříbra jest z r. 1736. Ostatky sv. Jana jsou ve stříbrné rakvi na tomto oltáři, jenž byl r. 1937 bohatě opraven. V Čechách jest ke cti sv. Jana Nepomuckého zasvěceno asi 220 kostelů; na Moravě asi 62; nesčetný je počet jeho soch nejen v krajích českých, ale i v cizině.

V Praze jest založeno »Dědictví sv. Jana Nepomuckého«, které za vklad 80 Kč poděluje doživotně své členy poučnými a zábavnými knihami.

30. Mistr Jan Hus.

1. Po zlatém věku doby Karlovy následovala v Čechách doba dlouhých náboženských sporů, které po celé věky podrývaly sílu národa a přiváděly jej až na pokraj zkázy. Příčinou těchto sporů byla snaha po opravě náboženského života.

Rozkol západní působil zhoubně na kázeň a mravnost duchovenstva i lidu; všude se ozývaly hlasy volající po nápravě Církve.

V Čechách zásluhou Karla IV., Arnošta a jeho nástupců byl náboženský život uspokojivý; horliví kazatelé Waldhauser a Milíč pečovali o náboženský život v Praze a vystupovali proti simonii a nekázní.

Při hlásání opravy (reformy) Církve jest vždy rozlišovati víru od života podle víry. Víru (učení) Ježíše Krista opravovati nelze, ale život podle víry napravovati (reformovati) bylo vždy snahou papežů, biskupů, kněží i horlivých křesťanů. Snažil-li se však některý z horlivců měniti i víru, vyvolal obyčejně bouře a války náboženské, které přivedly národ do neštěstí. Tuto cestu reformy Církve nastoupil v Čechách Jan Hus.

2. Jan Milíč z Kroměříže proslavil se za Karla IV. jako veliký reformátor křesťanského života. Kanovník v rodném městě Kroměříži, stal se později kanovníkem a arcibiskupem v Praze a od r. 1364 českým kazatelem v hlavním městě i po venkově. Svatým životem, v plné chudobě, vyvolával úžas svými kázáními, která měla na posluchače tak mocný vliv, že vraceli nespravedlivý zisk, odkládali nádheru a šperky a ze svých nepravostí se káli veřejně i v samotě. Z almužen založil útulek pro kající osoby, zvaný Jerusalem. Arcibiskup Očko z Vlašimě jej podporoval a chránil, císař Karel jej ctil jako přítele. Jméno Milíčovo bylo s úctou vyslovováno i za hranicemi království. Odpůrcové jeho působení dvakrát jej obvinili z bludařství u papeže, ale ten jej plně očistil. Kardinál Albánský v Avignoně, kde Milíč zemřel, prohlásil o něm, že by před jinými měl býti prohlášen za svatého. — Konrád Waldhauser reformoval v téže době německé měšťany v Praze, také s velkým úspěchem a pochvalou Církve.

3. Mistr¹⁾ Jan Hus byl profesorem (a rektorem) university; po vysvěcení na kněze byl od roku 1401 českým kazatelem v Praze.

Jako výmluvný a bezúhonný k a z a t e l v kapli »Mlád'átek betlemských« káral vady všech, zvláště pak představených Církve. Tehdy (1409) dostoupil rozkol v hlavě Církve k volbě druhého protipapeže v Pise a z toho vznikly v Církvi zmatky a škody nesmírné. Lidu v Praze líbila se ostrá kázání Husova a počet jeho oddaných přívrženců vzrostl ve zvláštní stranu. K té, jako české straně, náleželi, kdož chtěli jazyku a lidem českým dopomoci k jejich právům; pak také velká část nižšího duchovenstva, která žila v podřízeném, chudobném postavení a očekávala od hnutí Husova zlepšení svých poměrů.

Jako p r o f e s o r university byl Hus náčelníkem stoupenců anglického filosofa V i k l e f a,²⁾ vykládal jeho spisy a dával je studenty hojně opisovati a rozšiřovati; podle nich skládal také své spisy a zastával některé v nich obsažené bludy. K jeho straně se přidávali dosud tajně v Čechách se zdržující bludaři (valdští³⁾), kteří později s jeho stoupenci vytvořili různé náboženské sekty v Čechách.

4. Dočud Hus svými kázáními a přednáškami reformoval ž i v o t duchovních i věřících, požíval úcty a podpory svého arcibiskupa Z b y ň k a,⁴⁾ který jej volal, aby kázal také kněžím shromážděným při synodách. Když však od r. 1409 začal hlásati odboj proti církevní vrchnosti a některé bludy Viklefovy veřejně kázal a zastával, byl stížen klatbou od arcibiskupa i od papeže; spisy Viklefovy byly v Praze prozkoumány a jako bludné spáleny. Tu vypověděl Hus své církevní vrchnosti poslušnost; klatby nedbal, a maje oporu v králi V á c l a v o v i i v jeho dvoru, pokračoval ve své reformaci, která již směřovala k převratu poměrů jak církevních, tak společenských.

Dějepisec Palacký napsal o této kazatelské činnosti Husově: »Není pochyby, že horlení jeho pocházelo z dobrého důvodu a úmyslu; ale také se zapírali nedá, že učení takové podkopávalo samy základy ústavy církevní vůbec. Nepřestáváje veřejně kárati vady a poklesky představených Církve, zapomínal lehce, že také pokora i poslušnost jsou ctnosti křesťanské.«⁵⁾

Odboj Husův proti církevní vrchnosti dostoupil vrcholu r. 1412. Toho roku dal papež Jan XXIII. v zemích, kde jej uznávali za svoji hlavu, kázat odpustky za obyčejných podmínek a za almužnu na křížácké tažení. V Praze vystoupil proti tomu Hus tvrdě, že papež nemá práva udíleti odpustky a že věřící nic nezískávají. Ještě útočněji vy-

1) Mezi názvem doktora a mistra nebylo rozdílu v hodnosti. Mistři byli na fakultě filosofů, doktoři na ostatních fakultách.

2) Jan Viklef byl profesorem v Anglii; učil bludně o nejsv. Svátosti, o mši svaté, o moci papežské a kněžské a o majetku církevním. Spisy jeho byly již od r. 1382 na universitě v Praze známy a odsouzeny zde i v Londýně.

3) Valdští bývali v arcijáhenství bechyňském a piseckém, kdež bylo mnoho přívrženců Husových.

4) Zbyněk Zajíc, arcibiskup bezúhonný, šlechtných snah.

5) Fr. Palacký: »Dějiny nár. českého«, vydání I. z r. 1850, díl III., str. 101.

stoupil proti odpustkům přítel Husův mistr J e r o n y m. Následkem toho byla odpustková bula (listina) papežská potupně pod pranýřem spálena, prý na odvetu za spálení spisů Viklefových. I byla klatba papežská nad Husem obnovena a také na jeho příznivce rozšířena; Praha pak a místa, kde by se Hus zdržoval, byla stížena interdiktem. Král Václav, obávaje se nemilých následků, dal Husovi pokyn, aby Prahu opustil.

Hus se odebral ke svým příznivcům na hrad Kozí a později na hrad Krakovec,¹⁾ kde užil každé příležitosti, aby mohl lidu kázati. Také tu psal některé své latinské knihy. Podle Viklefa sestavil latinský spis »O C í r k v i«, do něhož přijal mnohé jeho bludy. Pak napsal velké české dílo »P o s t i l u n e d ě l n í« slohem jadrným a jazykem ryze českým a ještě jiná menší česká pojednání (»Dcerka«).

5. Roku 1414 sešel se v K o s t n i c i všeobecný sněm církevní, aby napravil nepořádky v Církví. Král Václav rozhodl, aby se i Hus na sněm odebral a svoje spory s církevní vrchností urovnal. Doprovázen třemi českými pány dostavil se Hus na sněm a byl vlídně přijat. Ochraný list císaře Zikmunda měl jej zabezpečiti na cestě před násilím a obtížemi.

Po třech týdnech svobody začalo vyšetřování s Husem a proto byl v klášteře uvězněn. Sněm ustavil sbor, který měl obvinění Husa z kacířství i spisy jeho prozkoumati. Ze žalob i jeho latinských spisů (zvláště »O Církví«) bylo vyňato více bludných vět, o kterých byl Hus několikrát soukromě a třikrát veřejně vyslýchán.

Tyto věty byly pro jeho námitky třikrát upravovány, až umkla výmluva Husova, že jich v tom znění nenapsal; byly totiž srovnány s jeho vlastním rukopisem. Husovi nezbyvalo nežli odvolati. O to se také všemožně přičiňoval sněm, aby se mohl vyhnouti vrchu přísno-
sti, ale bez výsledku. »Po mnohých řečech a napomínáních ohlásil mu (Husovi) kardinál Zabarella, že mu bude předložena formule přísahy, sepsaná slovy mírnými a opatrnými; pak že má rozmysliti se zdravě a ustanoviti, co učiní.«²⁾ Když pak Hus písemně prohlásil, že odvolati nemůže, nezbylo, než aby jej sněm prohlásil za kacíře, načež císař Zikmund rozhodl, aby s ním bylo naloženo dle platných zákonů. Zákon německého císaře Fridricha II. (z r. 1231) ukládal na kacíře trest smrti upálením a platil i v Čechách. Podle tohoto zákona byl Hus od rady města Kostnice dne 6. července 1415 na hranici upálen. Totéž se stalo po roce jeho příteli Jeronymovi.

Sněm kostnický také zakázal přijímati pod obojí způsobou.

Palacký napsal: »I nelze zapírati, že sbor ničeho neobmeškal, cokoli naň jen slušelo, aby vrchu přísno-
sti vyhnouti se mohl. Usilováno znova dobrotou i přísno-
stí, přemlouváním i hrozbami navésti Husa, aby vrátil se opět do lůna Církvě. — Opětované deputace od sboru, jichž i nejváženější údové, jako Alliacký a Zabarella, se účastnili, způsobily konečně, že se zdálo, jako by oni a ne Hus

1) U Tábora. U Křivoklátu.

2) Palackého dějiny, jak uvedeno, str. 191. — 3) Tamtéž str. 196—197.

ku prosbám se utíkali. Hus dne 1. července osvědčil se písemně, že odvolati nemůže, ani nechce. — Sbor, neměl-li přisvědčiti a dáti se od něho posléze i mistrovati, musel konečně přikročiti k odsouzení jeho, jak toho žádaly zákony církve.«³⁾

Hus žádal, aby ho sněm poučoval a chtěl se sněmem vésti učené hádky. K tomu nemohl sněm přivoliti, neboť by tím popřel svoji svrchovanost ve věcech víry.

6. V 30 odsouzených větách neboli člancích Husových¹⁾ jsou tyto hlavní bludy:

a) Církev jest sbor předurčených, t. j. těch, o kterých Bůh od věčnosti ví, že budou spaseni. Jenom předurčení, třebaš ani pokřtění nebyli, náleží do Církve a nemohou ani přestati býti jejími údy. Předzvědění, t. j. ti, o kterých Bůh od věčnosti ví, že budou zavrženi, nejsou údy Církve, třebaš byli pokřtění a třebaš i papeži byli. Církev jest tudíž společnost neviditelná. — Článek 1, 2, 3, 5, 20, 21 a j.

Učení správné: Do Církve náleží, kdo je pokřtěn a uznává učení Ježíše Krista i římského papeže, z Církve odpadem nevystoupil, ani z ní klatbou nebyl vyloučen, ať jest ctnostný nebo hříšník. I člověk hříšný (podle Husa »předzvěděný«) jest údem Církve. Tato bojující Církev na zemi jest společnost viditelná, smysly poznatelná, aby ji každý mohl poznati a věděl, kde má pravdu Kristovu a spásu svoji hledati.

Hus nečiní rozdíl mezi hodnými údy Církve (kteří nemají na duši těžkého hříchu) a nehodnými údy, kteří žijí v těžkých hříších.

O neviditelných údech Církve viz Velký katechismus, otázku 229.

b) Hlavou Církve jest jedině Kristus. Petr nebyl hlava Církve, ani celé Církve neřídil; papežství jest zavedeno od císařů a Církev ho nepotřebuje. — Článek 7, 9, 27, 29 a j.

O prvenství sv. Petra jednal článek 4. této knihy.

c) Poslušnost v Církvi nezakládá se na Písmě, nýbrž jest výmysl vyššího duchovenstva. — Článek 15.

Správné učení jest: Kristus, svěřiv Církvi úřad královský, dal jí tím moc všecky věřící k bohumilému životu přidržovati, zákony a příkázání jim dávati, souditi je a trestati. Poslušnost v Církvi přikázal slovy: »Cožkoli svázete na zemi, bude svázáno i na nebi.« (Mat. 18, 18.)

d) Dobré skutky, vykonané ve stavu těžkého hříchu, jsou hříšny. — Článek 16.

Hus napsal: »Modlitba učiněná nehodně, jakožto ve smrtelném hříše, taká modlitba netoliko není užitečná, ale jest škodlivá.«

Církev učí, že dobré skutky, koná-li je člověk ve stavu těžkého hříchu, nejsou mu sice záslužny pro život věčný, ale pomáhají mu, aby snadněji od Boha obdržel milost obrácení nebo došel odměny pozemské a odvrácení časného zla.

e) Smrtelným hříchem pozbývá každý své moci, ať duchovní nebo světské. — Článek 30.

Tento článek Husův čelí nejen proti víře, ale vede k rozvratu života náboženského i společenského, vede k boji všech proti všem.

¹⁾ Z těchto 30 článků vyňato bylo ze spisu Husova »de Ecclesia« 19, ze spisu »Contra Páleč« 6, ze spisu »Contra Stanislaum« 4 a z rozličných míst 1.

Církev učí, že hřích těžký nikoho nezavazuje úřadu ani kněžské moci, nýbrž činí jej pouze nehodným vykonavatelem úřadu. Sv. Petr napsal (I., 2, 18.): »Služebníci, poddáni buďte ve vši bázni pánům, nejen dobrým a mírným, nýbrž i zlým.« — Působivost svatých svátostí není závislá na svatosti kněze, nýbrž jedině na Ježíši Kristu, který je ustanovil; proto posvěcují každého, kdo je hodně přijímá, ať již svaté svátosti uděluje kněz svatý nebo hříšný.

Hus neučil přesně katolicky o Písmě svatém, o nejsv. Svátosti, o odpuštění hříchů¹⁾ a popíral odpustky.

7. Hus má zásluhy o český jazyk a národnost. Nynější český pravopis jest až na malé výjimky jeho dílem;²⁾ od r. 1412 překládal z Viklefa a psal české knihy. Také se přičinil, aby byl ve prospěch Čechů změněn zákon, podle něhož měli cizinci na universitě při obsazování míst, soudech a pod. dosud hlasy tři, kdežto Čechové jeden, ač jich bylo na počet nejvíce. Tím se stalo, že výnosná místa byla v rukou cizinců. Hus a přátelé jeho způsobili, že král Václav dekretem Kutnohorským r. 1409 ustanovil, aby nadále měli Čechové hlasy tři a Němci jeden, což bylo příčinou, že se jich na 2.000 odebralo z Prahy na nově založenou universitu v Lipsku. Na tuto Čechům příznivou změnu hlasů mělo vliv i viklefství. Protože se Němci na universitě stavěli proti naukám Viklefovým, zlomil Václav IV. svým dekretem jejich odpor a pomohl k vítězství straně, od níž očekával pomoci při ucházení se o korunu císařskou.

31. Husitské strany a války.

1. Zpráva o upálení mistra Husa vyvolala v Čechách veliké bouření. Jeho přívrženci rozlašovali, že byl Hus nespravedlivě odsouzen, považovali ho za mučedníka a chystali pomstu všem, kteří měli podíl na jeho odsouzení. I nesměli se žalobci na Husa do Čech vrátit, jmění jejich bylo rozebráno, domy odpůrců Husových v Praze i na venkově byly zloupeny, kněží ztýráni a pobiti a arcibiskup jen ztěží zachránil se útekem. Husité stavu panského a rytíři z Čech a Moravy utvořili spolek na ochranu zásad Husových a na provedení jeho reforem; katolická šlechta spojila se opět ve spolek na ochranu Církve. Král Václav přistoupil ke katolíkům.

2. Husité se rozdělili v několik stran.

Mírnější strana byli **kališníci** neboli **utrakvisté** = **podobojí**; byla to větší část národa. Přijímali nejsvětější Svátost pod obojí způsobou a chtěli, aby slovo Boží³⁾ smělo býti v Čechách svobodně hlásáno, aby smrtelné hříchy byly od příslušných vrchností trestány a aby Církev neměla pozemských statků. Tato strana přála si smíření s katolickou Církví; byla v ní hlavně šlechta a **P r a ž a n é**; vůdcem byl mistr **J a n R o k y c a n a** a **J a n P ř í b r a m**.

Přijímání pod obojí způsobou zavedl ve straně mistr **J a k o u** -

¹⁾ Dr. Jan Sedlák: »Mistr Jan Hus«, str. 174, 374.

²⁾ Profesor Dr. J. Pekař dokazuje, že mistr Jan Hus nebyl oprávcem českého pravopisu, že pravopis i abeceda nová pocházejí již z doby předhusitské. (Čas. hist. 35, 201.)

³⁾ Miněno učení Husovo.

be k z e S t ř í b r a v době, kdy Hus dlel na venkově. Hus to později listem z Kostnice prohlásil za dovolené a vhodné, ale Jakoubek a po něm universita učili, že jest přijímání z kalicha k spasení nevyhnutelně potřebno. Proto husité, nedbajíce zákazu sněmu kostnického, podávali a přijímali nejsvětější Svátost pod obojí způsobou a nutili k tomu i katolické kněze. Tak se stal kalich odznakem husitů a heslem bratrovražděných bojů.

3. Od utrakvistů rozlišovala se strana venkovského lidu; hlásili se k ní také z velké části příslušníci sekt, které přes úsilí vrchností v Čechách tajně se udržovaly. Tato strana měla středisko na hradě Táboře a slula stranou **táborských**. Vůdcem strany byl zakladatel hradu Jan Žižka z Trocnova († 1424), po něm Prokop Veliký. Táborští přijali celou bludnou nauku Viklefovu¹⁾ a zaváděli ji s mečem v ruce říkajíce, že bojují za »zákon Boží«. Byli nesmiřitelní nepřátelé katolíků a vedli krvavé války, aby je vyhubili a »říši Boží« rozšířili.

Táboři zavrhovali ústní podání, mši svatou, svátosti, vyjma křest a večeři Páně pod obojí způsobou. Zavrhovali také úctu svatých a obrazů, očištěc a odpustky, přísahu a posty; byli nepřáteli obřadů a bohoslužebných rouch, považovali kláštery za škodlivé, pálili je a mnichy zabíjeli. Žili ve společenství majetku (komunismu), napodobujíce život prvních křesťanů. Hlásali, že nastane již brzy konec světa a že spasen bude jenom ten, kdo se uteče do některého z pěti svatých měst husitských: Louny, Klatovy, Plzeň,²⁾ Slaný a Žatec; proto také nepracovali, ale jen bořili. Táborští nepřáli školnímu vzdělání, školy rušili, knihy kazili, žáky převáděli k řemeslům a na vojnu; měli jen nejnižší české školy.

Později povstaly ještě jiné větve husitů, jako orebité, sirotci (po smrti otce Žižky), a d a m i t é čili n a h á č i, které Žižka mečem a ohněm hubil.

4. Spory mezi katolíky a husity nabývaly stále větší prudkosti. Husitská šlechta zabírala násilně katolické kostely a fary, a tak napětí propuklo v boj bratrů s bratry r. 1419.

Toho roku konali kališníci v Praze průvod, při němž bývalý mnich Jan ze Želiva nesl v kalichu nejsvětější Svátost. Když došli k novoměstské radnici a žádali za propuštění některých uvězněných přátel, vrhl kdosi s okna kámen na kněze Jana. Rozhněvaný lid dobyl radnice, oknem vyházal konšely i s purkmistrem, kteří pak byli od lidu ubiti. Král Václav uslyšev o tom, rozhněval se tak, že, byv raněn mrtvicí, zemřel 16. srpna 1419.

Smrtí krále zmizela poslední opora bezpečnosti a pokoje v zemi. Již následujícího dne obořili se husité na kostely, kláštery a fary v Praze; zloupili je, kněze a řeholníky vyhnali, oltáře bořili, obrazy ničili. Tím začaly kruté války husitské, jež po celých patnácti letech pustošily zemi českou i okolní země a uvalily nesmiřitelná soužení a bědy na národ český.

¹⁾ Nauka Viklefova byla podobna učení valdských a jiných sekt; proto se tyto sekty k tábořským přidávaly.

²⁾ Plzeň na krátko patřila husitům; později byla hlavní baštou katolíků.

Mnoho klášterů s drahocennými památkami a knihovnami bylo obráceno v popel; klášterní majetek zabrala husitská šlechta a husitská města. V trosky byly obráceny hrady, pobořena města, obyvatelstvo hubeno a v bídu vrháno; katoličtí kněží a řeholníci v zástupech docházeli koruny mučednické proto, že nechtěli odpadnouti od své víry. Katolické náboženství a kostely udržovaly se pouze na statcích mocných katolických pánů a v městech, která se dovedla husitům ubrániti. V krátké době krutých válek bylo většinou pohřbeno, co zlatý Karlův věk vybudoval v našich zemích. — Na Slovensku se učení Husovo neujalo, ač Táboři podnikali i tam kořistné výpravy.

5. Císař **Z i k m u n d**, bratr krále Václava, měl po jeho smrti státi se králem českým. Husité však nechtěli jej uznati. Zikmund domáhal se tudíž svých práv na trůn český zbraní. Také vymohl na papeži **M a r t i n u V.**, aby proti husitům vypsány byly **k ř i ž á c k é v ý p r a v y**. Papež svolil hlavně proto, aby v Čechách přestalo již bezvládní a spojené s ním pustošení kostelů a klášterů, ubíjení kněží a katolíků, aby opět zaveden byl právní řád, bezpečnost života a majetku a aby byla obnovena církevní kázeň a jednota. Došlo k pěti výpravám, ale ve všech zvítězili husité pod vedením svých znamenitých vůdců **Žižky** a **Prokopa**.

Po poslední křížácké výpravě a vítězství husitů u **Domažlic** (1431) byli jak císař, tak papež, i sami mírní husité — **Pražané** — pro smír. Táborští však a sirotci nechtěli o smíru s Církví slyšeti. Proto se **Pražané** spojili s katolíky proti **táborským** a **sirotkům** a porazili je v bitvě u **Lipan**¹⁾ dne 30. května 1434, čímž jejich moc navždy zlomili. Sirotci zanikli, táborští jen živořili, až český sněm (1444) učení jejich odsoudil a **Jiří z Poděbrad** straně konec učinil.

6. Za válek husitských **z n i č e n o** bylo zcela asi 65 klášterů, ostatní byly zpustošeny a majetku zbaveny; jen několik zůstalo bez pohromy. V klášteře na **Z b r a s l a v i** byla hrobka českých králů. Husité vrazili do výstavné budovy, zabili, koho dopadli, zloupili ji, zničili památky vědecké a umělecké; vedrali se i do hrobky královské, mrtvolu oloupili, zhanobili, zvláště mrtvolu **Václava IV.**, podávajíce mu piva a senem ho věnčíce; konečně klášter zapálili. — Ani posvátný **V y š e h r a d**, kolébka českých knížat, nezůstal zuřivostí husitů ušetřen. — V **Prachaticích** dal **Žižka** asi 85 lidí zavřít do kostelní sakristie, velel na ně naházeti slámu se smolou a zapáliti. — Počet zabitých a upálených v městě **C h o m u t o v ě** udával se na 2.500 osob, v **Mohelnici** na **Moravě** 700 osob. — Z **cisterciáků** českých a **moravských** utraceno 3.177 mužů, z **benediktinů** 674 osoby, **dominikánů** přes 300 osob. Také mnoho far zaniklo.

Za válek husitských **z b o h a t l a** města husitská jméním zničených církevních ústavů a jméním uprchlých katolíků. Z téže příčiny zbohatli i šlechtici. Ale vesnický lid byl zeslaben a ochuzen, upadal stále ve větší závislost na své vrchnosti, až dospěl k **n e v o l n i c t v í** a **p o r o b ě**, která byla dokonána válkou třicetiletou.

Za válek husitských nastala netušená změna ve prospěch **č e s k é n á r o d - n o s t i**. Od doby **Otakarovy** měla česká města většinu obyvatelstva německého a proto i správu v řeči německé. Změnu toho na prospěch Čechů chtěl provést **Karel IV.** cestou míru, moudrými zákony. Války husitské to provedly v krátké

1) Mezi Českým Brodem a Kourimí.

době: Němci z bázně o život opouštěli nebezpečnou půdu husitskou a v městech zavládla čeština i v úřadování. Ale později s německým protestantstvím, kterému husité připravili půdu, nahrnulo se do Čech opět tolik němectví, že císař Ferdinand II. ustanovil, aby v úřadech vedle jazyka českého byla i němčina jako rovnoprávná připuštěna.

32. Spory utrakvistické. Čeští bratři.

Utrakvisté nemínili založiti v Čechách novou církev, ale chtěli, po schválení jistých svých požadavků, vrátiti se do Církve katolické.

Prání utrakvistů byla vyslovena ve čtyřech člancích, kterým říkali *artikule pražské*. Od roku 1420 žádali: 1. přijímání nejsvětější Svátosti pod obojí způsobou; 2. svobodné hlásání slova Božího; 3. trestání smrtelných hříchů; 4. chudobu Církve.

Tyto články staly se zemským zákonem; utrakvisté se podle nich řídili a žádali pro ně schválení Církve obecné. Vyjednávání s Církví mařili táborští. Teprve po bitvě u Lipan schválil církevní sněm v *Basileji* pražské články s jistými změnami a přijal utrakvisty v jednotu Církve. Úmluvy mezi sněmem basilejským a utrakvisty byly pod jménem *kompaktáta* r. 1436 v Jihlavě prohlášeny. Zároveň byl císař Zikmund přijat za krále českého; zemřel roku následujícího.

Od přijetí *kompaktát* měla katolická Církev v Čechách a na Moravě dvojí vrchní úřad, dvojí duchovenstvo a dvojí kostely: podjednou a podobojí; v čele měl býti společný arcibiskup. Utrakvistů byla většina. Ke straně podjednou hlásili se někteří mocní šlechtici a tím i fary na jejich statcích; pak města České Budějovice a Plzeň, něco lidu v kraji plzeňském a všecko německé obyvatelstvo na hranicích země. V ostatních krajích byli katolíci v menšině.

Z moravských měst bylo hlavně Brno a Olomouc při straně podjednou. Na Moravě nešířilo se husitství jako v Čechách; Morava zůstala většinou katolická.

Kompaktáta dovolovala přijímání pod obojí způsobou všem, kdož toho žádali, avšak mělo se věřiti, že přijímání pod jednou způsobou k spasení dostačuje. Církví a kněžím, kteří nejsou vázáni řeholními sliby, bylo dovoleno užívání a řádné vynakládání pozemských statků.

2. *Kompaktáta* však v Čechách pokoje nezjednala; nebyli spokojeni ani katolíci, ani utrakvisté.

Katolíci si stěžovali, že utrakvisté *kompaktát* nezachovávají, neboť kalich dospělým vnucovali a podávali z něho i nerozumným dětem; také nevěřili utrakvisté v očistec a odpustky. Katolíci zvláště těžce nesli, že nemají v Praze arcibiskupa. Největší rána, která kdy katolíky v Čechách stihla, byla, že arcibiskup *Konrád z Vechty*¹⁾ r. 1421 přešel ke kališníkům. Správy arcidiecése ujali

¹⁾ Byl Němec z Vestfálska. V důstojnostech postupoval přízní Václava IV. Pro úřad arcibiskupa neměl potřebných vlastností. Jako utrakvista sídlil v Roudnici a zemřel r. 1431 nikým neželen.

se vždy věrní kanovníci u sv. Víta; zvolili administrátora (správce) arcibiskupství a s ním jako konsistoř horní řídili katolickou církev v Čechách po dobu 140 let, kdy v Praze arcibiskupa nebylo. Moravští biskupové se v Olomouci udrželi.

Utrakvisté také nebyli spokojeni, neboť v kompaktátech slevili mnoho se svých požadavků a nemohli prosadit arcibiskupa ze své strany. Zvolili sice za arcibiskupa Jana z Rokycan (Rokycanu), ale sněm basilejský ho nepotvrdil. Spravoval tedy i utrakvisty zvláštní administrátor s konsistoří dolní.

3. Pro ustavičné náboženské hádky v Čechách a z obavy, aby kališníci, zastávající se přijímání z kalicha, jako ke spasení nutného, nevyvolali nový rozkol,¹⁾ usilovali papežové svými vyslanci, aby se utrakvisté kompaktát zřekli a s katolíky v přijímání pod jednou se sjednotili. Sv. Jan Kapistrán, vyslanec papežův, úchvatnými kázáními pohnul na Moravě několik tisíc kališníkův, že se kalicha zřekli. Ale snaha papežů nevedla k žádoucímu cíli. Proto papež Pius II.²⁾ r. 1462 kompaktáta zrušil. Tím nastal ve straně utrakvistů úpadek pro nedostatek kněží, které jim nyní katoličtí biskupové nesměli světit. Mnozí z utrakvistů zřekli se kalicha a spojili se s katolíky, jiní se přidali k Českým bratrům, ostatní přijali později učení Lutherovo; konsistoř utrakvistů (dolní) stala se r. 1609 konsistoří protestantů.

V té době, kdy stolec sv. Vojtěcha v Praze nemohl být obsazen, byli v Olomouci biskupové, jakých vyžadovala doba tak bouřlivá. Od r. 1416 byl tam biskupem Jan, kdysi hlavní žalobce v Kostnici na Husa, který v čele svých manů a žoldněřů osobně bojoval proti dravému přívalu husitských novot, které z Čech valily se do jeho diecése. Současníci mu dali jméno »Železný«; papež jej jmenoval kardinálem.

Když po 140 letech byl arcibiskupský stolec v Praze opět obsazen, vymohl arcibiskup Antonín Brus na papeži r. 1561 podávání z kalicha v Čechách a v diecésích okolních všem, kdož si toho přáli; to trvalo do r. 1622.

Král český Jiří z Poděbrad přísahal při své korunovaci, že přivede Čechy k jednotě s církví v bohoslužbě i v obřadu. Když však přísahy nesplnil, ano veřejně prohlásil, že od kompaktát neupustí, k tomu i stavy zemské vybízel a vyslance papeže uvěznil, byl stížen klatbou. Ke konci života dospěl Jiří k pravému názoru, že papežové vyhledávali jen prospěch národa a zemřel usmířen s církví. († 1471).³⁾

1. **Jednota Českých bratří, neboli Bratrská jednota**, byla náboženská společnost, kterou ze zbytků tábořských a valdských založil zeman Řehoř r. 1467 ve vsi Kunvaldu⁴⁾ podle nauky Petra Chel-

¹⁾ Utrakvisté zavedli českou mši a svátek mistra Jana Husa.

²⁾ Jmenoval se dříve Eneáš Silvius; nějaký čas prodlel také v Čechách jako vyslanec papežův u krále Jiřího. Napsal »Českou kroniku«, která byla do češtiny přeložena a hojně vyhledávána.

³⁾ Dr. Stejskal: »Bohovědný slovník« III., str. 322. — Dr. Aug. Neumann: »Ožehavé kapitoly« 50.

⁴⁾ U Žamberka.

č i c k é h o.¹⁾ Větší váhu nežli na články víry kladli na křesťanský život, který chtěli podle způsobu prvních křesťanů uspořádati, dbajíce mravní čistoty, žijíce v chudobě ze společného majetku a pěstující skutkem lásku křesťanskou.

Měli své biskupy a kněze, kteří přijali svěcení od valdských. V XV. stol. měli po Čechách a Moravě 400 sborů (chrámů), zvláště v kraji královéhradeckém a boleslavském se sídlem vrchního představeného v Mladé Boleslavi.

Za krále Jiřího byli Bratři pronásledováni jako kacíři. Král Vladislav Jednotu zakázal, takže Bratři jen v noci se scházeli; když pak r. 1547 zapletli se do českého povstání proti králi Ferdinandovi I., byly jim statky zabaveny a Jednota byla potlačována. Biskup jejich J a n A u g u s t a byl 16 let vězněn na Křivoklátě.

Opět nabyli většího významu; ale přijali nauku švýcarských reformátorů a utvořili se zbytky utrakvistů českou církev protestantskou (1609), které bitva na Bílé hoře učinila konec.

Čeští bratři považovali Písmo sv. za jediný pramen víry, zavrhovali úctu svatých a obrazů, očištec i odpustky. Svátost oltární přijímali pod obojí a věřili, že je to přijímání pouze duchovní. Přísahu a službu vojenskou dovolovali jen v nutných případech. Zakazovali nádheru a řemesla, která svádějí k přepychu; od původní chudoby později upustili.

Čeští bratři vynikali také jako spisovatelé. Koncem XVI. stol. vydali v Kralicích překlad Písma sv.,²⁾ do něhož Nový zákon přeložil J a n B l a h o s l a v. — J a n A m o s K o m e n s k ý († 1671) napsal spisy trvalé ceny o výchově mládeže, ve kterých žádá, aby mládež byla vychovávána na základě křesťanského náboženství a záhy se cvičila v nábožnosti.

33. Martin Luther.

V Německu v XVI. stol. neoprávněným způsobem opravoval katolickou Církev Martin Luther a způsobil, že valná část katolických národů od ní se odtrhla; nazývají se **luterány** neboli **protestanty**. I tato nepravá reforma vyvolala zhoubné války v zemích, kde se rozšířila.

1. **Martin Luther** byl mnich řádu augustiniánů a profesor na universitě ve Vitemberku.³⁾ Vymyslíl si zvláštní nauku, která se vlašným křesťanům proto líbila, že cestu do nebe činila širokou a pohodlnou a lahodila lidské pýše. Proti katolické Církvi vystoupil r. 1517, když papež dal po zemích evropských sbíratí almužny na dostavbu chrámu sv. Petra v Římě, uděluje odpustky za ně těm, kteří svaté

¹⁾ Zeman P e t r C h e l č i c k ý byl v Praze v důvěrném přátelství s vůdci husitů; po r. 1419 odešel do vsi Chelčic, kde podle Viklefa a valdských skládal svoje spisy. (»Postila« a »Sít' víry«.)

²⁾ Bible Kralická nedává záruku správnosti a nemůže býti katolíky užívána. — Kralice, vesnice u Třebíče na Moravě.

³⁾ Na Labi v Sasku.

svátosti přijmou. Ve Vitemberku vystoupil proti odpustkům Luther a začal šířit svoje bludy.

Papež zavrhl 41 z jeho bludných vět, a když jich Luther neodvolal, vyloučil jej z Církve. I císař K a r e l V. stihl Luthera říšskou klatbou, podle které byl každý poddaný pod ztrátou jmění vázán, vydati jej na soud císaři. Luthera však po čas nebezpečí skrýval kurfirst saský na hradě Vartburku. Tam překládal Luther Nový zákon do jazyka německého a úmyslně některá místa v překladu porušil, aby je zpřizpůsobil své nové nauce; list sv. Jakuba z Písma sv. vyloučil, protože svědčil proti němu. V době samoty zakoušel prudké výčitky svědomí pro své vystoupení, ale odmítal je jako pokušení zlého ducha.

2. Lutherovo učení, nazývané »evangelická svoboda«, šířilo se velmi rychle. K němu se hlásili, kdo se neradi podrobovali církevní kázni a obtížností křesťanského života; schvalovala je knížata, neboť podle nové nauky stával se kníže hlavou církve ve své zemi; šířila je šlechta a města i násilím, neboť se jim vydávalo církevní jmění na jejich statcích; lidu selskému se opět zamlouvala slibovaná svoboda. Ale jaké byly následky! Z kostelů vyhazovali oltáře, ničili obrazy a sochy, znova se křtili, šířila se nekázeň, bujela úžasná nemravnost, sedláci se vzbouřili proti vrchnostem, bylo spáleno více než 1.000 klášterů, hradů a vesnic, pohubeno 100.000 sedláků, lid byl nanovo ujařmen a poddanská břemena se stala ještě krutějšími.

3. Aby se záhubné bouře zastavily, ustanovil říšský sněm ve Š p ý r u (1529), že se v šíření novot náboženských až do budoucího sněmu církevního nemá pokračovati, a kde jsou již novoty zavedeny, nemá se katolíkům ve slyšení mše svaté překážeti.

Proti tomu podali luteráni ohrazení čili protest, od něhož obdrželi jméno p r o t e s t a n t é. Předložili pak v A u g š p u r k u své vyznání víry, — v y z n á n í a u g š p u r s k é — které sestavil Lutherův přítel Melanchton.

Při smrti Luthera r. 1546 bylo již severní Německo zcela a jižní z části protestantské. Příčinou takového vzrůstu bylo zvláště, že císař Karel V. nemohl proti novotám rázně vystoupiti, jsa stále zaměstnán válkou s Francií a Tureckem. Náboženský mír mezi katolíky a protestanty byl konečně uzavřen v A u g š p u r k u r. 1555, jímž byla protestantským stavům říšským svoboda vyznání zaručena a uchvácené církevní statky ponechány. O lidu poddaném byla přijata zásada: »Čí vládá, toho víra«, kterou bylo přiřknuto knížatům a říšským městům právo, stanoviti víru svých poddaných. Tak často změnou vladaře byla měněna i víra (ve Falci za 60 let čtyřikrát), což bylo příčinou stálých zmatků a svárů.

Luteráni přijali jméno e v a n g e l í c i a u g š p u r s k é h o v y z n á n í.

Nauka Lutherova byla násilím a úskokem zavedena v Dánsku

a Norvéžsku, ve Švédsku a v Prusku; částečně vnikla i do Polska, Slezska, mezi Čechoslovany a Maďary.

Dánský král Kristián III. zajal katolické biskupy, jmění Církve zabavil, kněze pod trestem smrti vypověděl a katolíky zbavil všech práv. — Ve Švédsku byli biskupové usmrceni a náboženství katolické pod trestem smrti zapověděno. — V Prusku velmistr řádu Německých rytířův Albrecht Braniborský prohlásil majetek celého řádu za dědičný ve svém rodu a učinil z Pruska světské vévodství.

4. Učení Lutherovo¹⁾ obsahuje tyto hlavní bludné články:

1. Písmo sv. je jediný pramen víry a každý může si je svobodně vykládati.
2. Ke spasení stačí pouhá víra; dobré skutky k spáse nepřispějí, zlé skutky neuškodí; důvěra v Ježíše Krista dobré skutky nahradí a hříchy přikryje.²⁾
3. Člověk nemůže nic dobrého konati, neboť hřichem dědičným je lidská přirozenost úplně zničena; člověk ztratil i schopnost k dobrému i svobodnou vůli.
4. Svátosti jsou dvě, křest a večeře Páně, která se má podávati pod obojí způsobou. V chlebě a víně jest přítomen Pán Ježíš pouze v okamžiku přijímání. Mše svatá není obětí.
5. Očistce není, vzývání svatých, odpustky, posty, řeholní sliby jsou zbytečné; úcta obrazů a soch jest modlářství.
6. Církev nepotřebuje ani papeže, ani biskupů, ani kněží; panovník (prezident) má právo řídit věci náboženské; knězem jest každý člověk. Jménem lidu vykonává zvolený kazatel (bez kněžského svěcení) bohoslužby, které se skládají ze čtení Písma svatého, kázání, zpěvu, modliteb a z přísluhování večeře Páně několikrát v roce.

Takto zkomolené učení Pána Ježíše nazval Luther »čistým evangeliem«, vychloubaje se, že je zbavil přídavků, které po časech apoštolských lidé k učení tomu připojili a tím je porušili.

Od svých stoupenců byl Luther nazýván prorokem od Boha poslaným, aby učení Církve zreformoval; on však svého poslání nedokázal ani svatým učením, ani ctnostným životem, ani zázraky.

5. Správné učení církevní jest:

K č. 1. Písmo svaté není jediným pramenem náboženství katolického, nýbrž také ústní podání. Z apoštolů jenom dva, a pak dva učedníci psali evangelia, protože také jim Pán Ježíš neporučil psáti, nýbrž ústně kázati celé jeho učení. »Jdouce, učte všecky národy křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.« (Mat. 28, 19.)

K č. 2. Samotná víra nestačí ke spasení, nýbrž víra oživená dobrými skutky: »Jako tělo bez ducha jest mrtvé, tak jest i víra beze skutků (dobrých) mrtva.« (Jakub 2, 26.)

K č. 3. Hřichem dědičným nebyla přirozenost lidská úplně zničena, nýbrž jenom pokažena. Každý člověk má tolik svobodné vůle, aby se mohl svobodně rozhodnouti pro život ctnostný, nebo pro život hříšný.

K č. 4. Svátostí ustanovil Pán Ježíš sedm, jak učili apoštolové i jejich nástupci.

¹⁾ Nynější luteráni nauku jeho v některých zvláště zhoubných člancích opustili. Svobodným výkladem Písma svatého otevřel Luther bránu četným sektám a stálým změnám jejich nauky, jakož i nevěře vůbec.

²⁾ Tím zničil Luther obětavost lidí a otevřel bránu nepravostem. Příteli svému Melanctonovi doporučil: »Statně hřeš, ale ještě statněji věř!«

K č. 5. Že jest očistec, vysvítá ze slov Pisma svatého: »Svaté a spasitelné je myšlení, za mrtvé se modliti, aby byli od hříchů zproštěni.« (II. Mach. 12, 46.)

K č. 6. Papež, biskupové a kněží katoličtí jsou řádnými nástupci apoštolů, tudíž ustanoveni od samého Ježíše Krista. Při poslední večeři posvětil Pán Ježíš apoštoly na kněze a biskupy, a nežli vstoupil na nebesa, dal tutéž moc i apoštolům slovy: »Jako mě poslal Otec, tak i já posílám vás.« (Jan 20, 21.) — (Přesné učení katolické, t. j. učení Ježíše Krista, je vyloženo v každém katolickém katechismu.)

Přítel Lutherův Melancton se vyjádřil, že se v protestantské víře pohodlněji žije, ale v katolické víře se klidněji a šťastněji umírá. O Lutherovi napsal, že jest mužem svrchovanou měrou lehkomyšlným.

34. Zvingli a Kalvín. Jindřich VIII.

1. V e Š v ý c a ř í c h s novými naukami mezi katolíky jazyka německého vystoupil **Oldřich Zvingli**, v části francouzské **Jan Kalvín**.

Učení jejich, které se jen málo liší od učení Lutherova, splynulo v jedno, a vyznavači jeho dali si jméno *evangelíci helvetského¹⁾* v y z n á n í neboli **reformovaní**. Rozšiřování jejich novot mezi katolíky dělo se podobným podskokem, násilím a bojem, jako při šíření luterství. Kalvínci opanovali z části Švýcarsko, jižní Německo, Francii, Uhry, zcela pak Nizozemsko, Anglii a Skotsko.

Zvingli († 1531) vystoupil s naukou svou v Curychu, kdež byl kanovníkem. O svátosti oltární učil, že jest pouhou památkou smrti Páně.

Kalvín († 1564) přinesl Lutherovu nauku z Francie do Ženevy, kde se stal profesorem a pak neobmezeným vládcem. Učil, že Bůh jistou část lidí libovolně předurčil k blaženosti, jinou část libovolně k zavržení; na tomto určení nemůže člověk svým životem nic změnit. Ti, kteří jsou určeni k blaženosti, dostávají prý při večeři Páně božskou sílu, která plyne z oslaveného těla Kristova v nebesích (duchovní přijímání²⁾).

Kalvín prováděl své zásady s krutou důsledností a popravami odpůrců. Zakázal divadla, zrušil hostince, zavedl úřední prohlídky v rodinách a přísné svěcení neděle. Tak docílil, že se stala Ženeva městem vzorného pořádku a mravnosti se zasmušilou vážností. Služby boží sestávaly z kázání, modliteb, zpěvu žalmův a čtyřikrát v roce s večeří Páně.

Kalvínci ve Francii nazývali se *hugenoté* a vyvolali tam dlouhé spory a zhoubné války domácí, ve kterých na sta chrámů bylo zbořeno, umělecká díla zničena, tisíce lidských životů zmařeno. Z obav o trůn dal král Karel IX. v noci na svátek sv. Bartoloměje r. 1572 mnoho předních hugenotů úkladně povraždit.

2. V A n g l i i provedl rozkol král **Jindřich VIII.**, prohlásiv sebe r. 1534 za hlavu církve v Anglii a to proto, že papež nemohl jeho platné manželství zrušiti, když král chtěl uzavříti nový sňatek. Jeho

¹⁾ Helvecie — Švýcarsko.

²⁾ Předurčeními podle náboženství katolického rozumíme ty lidi, kteří pro zásluhy Kristovy skutečně spásy věčné buď již došli anebo dojdou, protože s milostí Boží působí, kdežto mnozí z věřících nebyli a nebudou spaseni, poněvadž svou vinou nechtějí spolupůsobiti s milostmi, kterých jim Bůh pro zásluhy Kristovy udílí k dosažení života věčného.

dcera Alžběta zavedla něco z učení Kalvínova, ale zřízení biskupů, některé obřady, podobné bohoslužbě katolické, pak oltáře, roucha a svátky podržela. Odštěpená církev v Anglii dala si jméno *Vysoká církev*, neboli *anglikánská církev episkopální*.¹⁾ Její přívrženci slují *episkopálové* na rozdíl od *presbyteriánů* neboli *puritánů*,²⁾ kteří Kalvína ve všem následující, zavrhli zřízení biskupů a měli jen kazatele; rozšířili se hlavně ve Skotsku. Dalším vývojem utvořeny byly nové církve (Široká, Nízká a j.). Ve Vysoké církvi povstalo tak zv. *Oxfordské hnutí*, které se snaží o sjednocení s Církví katolickou.

3. Jindřich a Alžběta prováděli svá ustanovení v Anglii mocí a násilím; katolíci byli pronásledováni, ožebračeni a udržováni v porobě až do r. 1829, kdy jim byla svoboda vyznání a práva občanská vrácena. — Ve Skotsku přes odpor domácích králů šířilo se kalvínství podporou Anglie a šlechty, až nabýli presbyteriáni nadvlády, katolíky zatlačili v menšinu, prohlašující je za modloslužebníky a utiskující je. — V Irsku byli katolíci pro stálost ve víře majetku zbaveni, o práva občanská oloupeni, za otroky prodáváni a vražděni, aby byli vyhubeni; ale ani 200 let trvajícím tyranstvím nedovedlo zvrátiti jejich věrnost ke katolické Církvi, kterou si zachovali podnes. — V nové době četnými návraty ke katolické víře, ročně 12.000 lidí, roste počet katolíků v Anglii a ve Skotsku tak, že mají 19 diecézí se 6 arcibiskupy.

Jindřich VIII. († 1547) naplnil své panování velikými ukrutnostmi. Kdo z těch, kteří zastávali nějaký veřejný úřad, nechtěli jej přísahou uznati za hlavu církve v Anglii, byli popraveni. Popraven byl i slavný kancléř králův sv. Tomáš Moore (Mór), kardinál sv. Jan Fisher (Fišr), kněží, mnichů a biskupů na 600, ostatních věřících více než 500. Kláštery zrušil a jmění jejich zabral; kdo z mnichů odvážil se odporovati, byl popraven. Ze šesti manželek svých dal dvě usmrtiti, dvě zapudil.

Alžběta († 1603), jeho dcera, zaváděla kalvínství peněžitými pokutami, tělesnými tresty, těžkým žalářem, rozsudkem smrti a čtvrcením popravených. Kněžím katolickým byl pobyt v zemi zakázán; bylo zapověděno mši svatou sloužiti, zpověď slyšeti, misionáře do domu přijímati. Pro přestoupení těchto rozkazů bylo mnoho katolíků pokutami ožebračeno, mnoho popraveno, mezi nimi i první mučedník z řádu Tovaryšstva Ježíšova, bl. Edmund Kampion (angl. *Campion*), který z Prahy, kdež byl profesorem, odebral se do Anglie, aby tam v přestrojení posiloval krajany útěchou náboženskou, až byl vyzrazen, zmučen, oběšen a rozčtvrcen (1581). — Pro viru katolickou statečně zemřela Marie Stuartová, královna Skotska, která, byvši doma tísněna presbyteriány; utekla se k příbuzné své Alžbětě do Anglie; ta ji 19 let věznila a pak dala stíti (1587). Pádem Marie padla i nadvláda katolíků ve Skotsku.

4. Anglikáni snaží se rozšířiti známost Pisma svatého lacinými překlady jeho ve všech řečech. Sv. Otec byl nucen před těmito biblemi katolíky varovati, protože neobsahují všech knih Pisma sv., mívají někdy nesprávný překlad, jsou bez vysvětlivek, čímž pravé pochopení Pisma svatého stává se nemožným.

Slovem »protestanté« označují se nejčastěji všechny náboženské společnosti, které vyznávají změněné učení Lutherovo nebo Kalvíново. Počet těchto sekt jde do set (v Anglii 300). Jména některých jsou: novokřtění (na Moravě po roce

1) T. j. biskupská; avšak svěcení biskupů anglikánských nejsou platná.

2) Puritán — vyznavač čisté nauky; presbyter — starší, kazatel.

3) Bl. Edmund Kampion r. 1575 založil a řídil v Praze první Mariánskou družinu pro své studenty. Takových družin pro uvědomělé katolíky různých stavů bylo v českých zemích 67.

1600 bylo jich asi 70.000), ochranovšti, baptisté, kvakeři, metodisté, mormoni, adventisté, irvingiáni, armáda spásy a j.

Všech protestantů různých sekt jest nyní asi 178 milionů; v republice naší 1.129.758.¹⁾

Před velikým odpadem protestantským měla katolická Církev 100 milionů vyznavačů. Mezery odpadem způsobené byly však hojně vyplněny zámořskými misii, neboť r. 1935 měla Církev 552 miliony katolíků, sjednocených jednou věrou a jednou společnou hlavou.

35. Všeobecný sněm církevní v Tridentě.

1. Papežové, s bolestí pozorující počínání protestantských reformátorů, snažili se způsobenou roztržku napravit a zbloudilé národy do Církvě zpět přivést. Posílali vyslance k národům i panovníkům jejich a napomínali je jménem Kristovým k zachování jednoty víry. Poněvadž vyslovována byla naděje, že církevní sněm by protestanty s Církví mohl smířiti, svolal papež pro mnohé překážky sněm až roku 1545 do města Tridentu, který s dvojím přerušením trval do r. 1563. Protestanti byli na sněm zváni, bezpečnost jim byla zaručena, ale nepřišli.

Tridentský sněm vykonal dílo veliké pro reformu katolické Církvě. Bludaři dřívějších století útočili obyčejně jenom na jednotlivé články víry; nyní však protestanti podkopávali celý základ víry katolické, zavádějíce nová pravidla života. Proto musil sněm tridentský základy víry upevniti a život křesťanský podle pravé víry upravit. Tím vykonal sněm práci, jaká dosud na žádném sněmu vykonána nebyla, a položil základ k obnově křesťanského života a k novému rozkvětu církevnímu.

2. Aby zavedena byla jistota ve víře, vyložil sněm učení Ježíše Krista přesnými slovy na základě Písma svatého a tradice hlavně v těch člancích, v nichž protestanti se odchýlili: o hříchu dědičném, o ospravedlnění člověka, o svátostech a mši svaté, o úctě svatých a očitci. Vyjmenoval knihy, které od počátku Církvě za pravé Písmo svaté byly uznávány; schválil jeho latinský překlad od sv. Jeronyma (Vulgata); vydal katechismus pro duchovní a sestavil **T r i d e n t - s k é v y z n á n í v í r y**, na něž jest přísahati osobám duchovním před nastoupením úřadův a těm, kdo se z protestantství vracejí do Církvě.

K docílení k á z n ě obnovil sněm staré zákony církevní, a přidav nová potřebná nařízení, přidržoval všechny křesťany k bedlivému jich plnění úřadem zvláště k tomu zřízeným.²⁾

Bylo stanoveno, že papež má jmenovati kardinály ze všech národů, že biskupové mají sídliti ve svých diecésích, mají konati visitace, svolávati synody,

¹⁾ Od roku 1918 spojili se příslušníci různých církví protestantských v Československé republice pod jménem: Evangelická církev československá.

²⁾ Církevních nejvyšších úřadů (ministerstev), zvaných kongregace římské, jest při vládě papežské 12.

papeži podávati osobně zprávu o stavu diecése, ku vzdělání kněží mají zakládati semináře kněžské, pro studenty semináře studentské. Ke vstupu do řehole nesmí býti nikdo nucen; sňatky manželské lze platně uzavíratí toliko před knězem a dvěma svědky.

3. Papež P i u s IV. potvrdil r. 1564 ustanovení sněmu trident-
ského a jeho nástupcové P i u s V. a Ř e h o ř XIII. za spolupůsobení
vynikajících biskupů, kněží a řeholníků, zvláště sv. K a r l a B o r o -
m e j s k é h o, sv. F r a n t i š k a S a l e s k é h o a sv. V i n c e n c e

Dóm v Miláně.

z P a u l y starali se, aby ustanovení sněmu byla všude prováděna. Tím bylo probuzeno mezi katolíky nadšení pro víru Ježíše Krista. Církev byla posílena, zlořády mizely, takže Církev opět stála pevně a zářila bývalým leskem k obdivu Evropy, k úžasu protestantů, kteří mysli, že svým odpadem jí vykopali hrob; naopak v zemích, kde spory s protestanty nebyly dosud dobojovány, končily se nyní všude vítězstvím katolíků. O vnitřní síle náboženství Kristova podala Církev nové důkazy obnovenou horlivostí řeholí starších a zakládáním řeholí nových, jakož i zakládáním ústavů milosrdenství i vědy a šířením víry mezi pohany za oceány. Od počátku XVI. do konce XIX. století byla Církev ozdobena 416 světci, z nichž 297 bylo mučedníky.

4. Slavný papež sv. P i u s V. († 1572) zachovával i v paláci pokoru mnišskou a žil tak skromně, jako dříve v cele řehole dominikánské. Lid byl u vytržení,

když jej viděl při průvodu bosého, s hlavou nepokrytou, s obličejem zářícím upřímnou zbožností; bylo obecným přesvědčením, že tak svatého papeže ještě nebylo. Denně prohlížel seznamy římských chudých, ve dne v noci pečoval o blaho křesťanstva. Sám navštěvoval špitály, umýval nohy chudých, libal rány jejich a těšil je. Pro mládež zakládal ústavy, dívkám chudým dával věna.

Papež Řehoř XIII. († 1585) byl muž veliké moudrosti a vroucího srdce. Pro vzdělání duchovních z cizích národů zřídil v Římě 23 ústavy; 6 milionů korun věnoval na věna chudých nevěst, zřídil v hlavních městech katolických své stále vyslanec (nuncius), aby bděli nad prováděním ustanovení sněmu tridentského; opravil kalendář, kterážto oprava se nazývá *gregoriánskou* neboli *řehořskou*.¹⁾

Sv. Karel Boromejský († 1584), slavný arcibiskup v Miláně, reformátor Itálie. Podle jeho příkladu zaváděny opravy ve Švýcarsku, Francii a Španělsku. Za hladu a moru v Miláně byl sv. Karel všem andělem útěchy a pomoci. Založil mnohé ústavy k úlevě bídě lidské a k ochraně sirotků.

Sv. František Saleský († 1622) byl biskupem diecése ženevské, kde již r. 1533 město Ženeva přidrželo se Kalvína a katolického biskupa vypudilo. Svou horlivostí, výmluvností a laskavostí obrátil František mnoho tisíc (70.000) kalvínů v Savojsku k pravé víře. Svým nepřátelům říkal: »Kdybyste mi jedno oko vyrazili, ještě bych se na vás díval druhým okem přátelsky.« Napsal krásné navedení ke křesťanskému životu pod jménem »*Filothea*«.²⁾

Sv. Vincenc z Pauly († 1660), kněz a reformátor Francie, zakladatel řeholí a ústavů dobročinných, který za dobu svého života sebral a vydal na 50 milionů franků na dílo lásky k bližnímu. Podle nařízení Tridentského sněmu založil v Paříži velký a malý seminář, které se staly vzorem jiných po celé zemi. Založil řeholí misionářskou (lazaristé) pro lid a pro výchovu kněží v seminářích, pak řeholí milosrdných sester pro služby křesťanské lásky k bližnímu v nemocnicích, sirotčincích, nalezcincích, žalářích a na bojišti. Milosrdné sestry jsou největší dobrodítelky trpícího lidstva a pravá ozdoba Církve. Sv. Vincenc byl otcem galejních trestanců, žebráků, padlých osob a opuštěných dětí, pro něž zakládal ústavy a útulky. Spolky sv. Vincence pro péči o chudé jsou ve všech větších městech; kolik slzí tyto spolky setřely, lze poznati z toho, že za jediný rok vydaly na podpory ubohých 220 milionů korun.

36. Protestantství v Čechách a na Moravě.

1. V Čechách a na Moravě mělo protestantství zvláště přípravnou půdu mezi utrakvisty a Českými bratry. *Utrakvisté* byli nedostatkem kněží odsouzeni k zániku, od luterství však očekávali nový rozkvět. *Čeští bratři* opět vítali v protestantství nového spojence k boji s Církví, ač se jim pro přísnější kázeň více líbilo kalvínství. *Vlážné katolíky* řeči české i německé lákala pohodlná nauka protestantská. *Šlechta* nabízelo protestantství, zrušením svátostného kněžství, poslední zbytky církevního jmění.

Proto záhy byly navazovány v Čechách styky s protestanty

¹⁾ Někteří z rozkolných národů východních tuto opravu kalendáře dosud nepřijali a jsou o několik (13) dní za námi v počítání kalendářním. V Čechách byla oprava zavedena r. 1583; po 7. lednu psalo se hned 17. ledna. Některé pravoslavné církve zavedly opravu teprve r. 1924 a 1927.

²⁾ Česky »Bohumila«; vydána nákladem »Dědictví svatojanského v Praze«.

německými. S Lutherem i Kalvínem si dopisovali, německé kazatele novot do Čech volali, jinochy na studie do Vitemberka posílali, spisy a řeči Lutherovy do českého jazyka překládali.

Protože v Čechách a na Moravě bylo zemskými zákony dovoleno pouze vyznání katolické a utrakvistické, skrývali se přívrženci novot ve straně kališníků a usilovali celou stranu převést k protestantství, což se jim pro odpor panovníků z rodu Habsburského podařilo až r. 1609, kdy se kališnická konsistoř stala konsistoří protestantů.

2. Kolik šlechty a měst klonilo se k protestantství, ukázalo se zjevně, když je král český **F e r d i n a n d I.** r. 1547 žádal o vojenskou pomoc císaři a bratru svému Karlu V. proti německým knížatům. Vyzvání králova nedbali, protože nechtěli bojovati proti protestantům, ale použili tísně královy k odboji, aby si na něm vynutili svobodu vyznání. Vzpouza však byla potlačena, náčelníci její byli pokutami trestáni a Jednota bratrská, protože měla v odboji zvláštní účast, byla ze země vypověděna a modlitebny její zavřeny. Morava se tohoto odboje nezúčastnila.

Ferdinand hleděl stranu katolickou posílit. Proto povolal do Čech řád jezuitský a odevzdal mu nové vysoké učení u sv. Klimenta v Praze. Obnovil také (r. 1561) po 140 let uprázdněné arcibiskupství pražské dosazením arcibiskupa **A n t o n í n a B r u s a** a vyžádal na papeži dovolení, podávati kalich všem, kteří by si toho přáli. Ale tato výsada, kterou chtěl král získati hlavně utrakvisty, neměla již přitažlivosti; neboť dřívějších utrakvistů, kteří pro kalich krváceli a v přítomnost Ježíše Krista věřili, již nebylo. Byli nyní protestanty a vymohli na císaři **M a x m i l i á n o v i II.** (r. 1575) stvrzení české konfese (vyznání), kterou sestavili z článků Lutherových, a pro docílení spojení s Českými bratry, i z článků Kalvínových.¹⁾

Na císaři **R u d o l f o v i II.** vynutili konečně r. 1609 zákon, zvaný **majestát**, kterým se protestantům v Čechách a na Moravě povolovala náboženská svoboda. Byla jim vydána konsistoř utrakvistická i universita a bylo jim přiřknuto právo stavěti kostely a zřizovati školy na statech královských, panských i v městech královských.

3. Při vydání majestátu bylo katolíků asi čtvrtina²⁾ všeho obyvatelstva. Ale i tato menšina měla býti zničena a na trůn český měl býti dosazen protestant. Proto působením kurfirstů falckých, kteří po české koruně toužili, byla připravována v Čechách vzpouza proti Habsburkům. Byla hledána záminka ke vzpouře a nalezena v porušování prý majestátu od katolíků.

Z čelných katolíků této vážné doby kromě arcibiskupa **J a n a L o h e l i a** a biskupa Moravy **D i e t r i c h š t e j n a** byli králi oddáni náměstkové **Z d e n ě k P o p e l z L o b k o v i c**, **V i l é m S l a v a t a z C h l u m u** a **J a r o s l a v z M a r t i n i c**. Náčelníky protestantů

¹⁾ O večeri Páně přijato učení kalvínské a bratrské (duchovní přijímání).

²⁾ Roku 1596 bylo v Čechách asi 1366 far; z těch 336 katolických.

byli V á c l a v B u d o v e c z B u d o v a, V á c l a v V i l é m z R o u p o v a a hlavní strůjce odboje M a t y á š T h u r n.')

Již po několik let vlekly se rozepře německých měst H r o b u a B r o u m o v a s jejich vrchností, arcibiskupem pražským a opatem broumovským, pro stavbu nových protestantských kostelů. Vrchnosti tyto nechtěly trpěti, že si protestanti postavili na církevní půdě kostely proti znění majestátu, a král rozhodl, že se mají zavřítí.²⁾ Těchto sporů chopili se náčelníci odboje jako záminky k provedení revoluce (vzpourey). Rozhlašovali úřední rozhodnutí o kostelích za porušení náboženských svobod majestátem zaručených a rozhodli se, odstraniti násilím přední královské úředníky a hlavní své odpůrce: Slavatu a Martinice. Proto vnikli na hradě pražském do jejich kanceláří, prohlásili je za rušitele majestátu a vyhodili je oknem do příkopu hradního, 28 loktů (16 m) hlubokého. Oba i písař Fabricius byli zachováni při životě, ač bylo po nich ještě stříleno. Tím činem r. 1618 začala revoluce stavů českých proti Habsburkům a zároveň válka třicetiletá.

4. Protestanti ihned zvolili ze sebe vládu 30 direktorů (správců země), vypověděli poslušnost králi a sbírali vojsko. Vykázali jesuity z Čech a zabírali jmění katolíků, kteří se k odboji nepřidali; arcibiskup spasil se včas útekem. Potom sesadili korunovaného již F e r d i n a n d a II. s království a zvolili³⁾ králem českým kalvínce F r i d r i c h a, kurfirsta z Falce, který česky neuměl. Ten dal si ve chrámě sv. Víta vsaditi na hlavu korunu sv. Václava od administrátora konsistoře protestantské a od seniora Jednoty bratrské a poručil upravití velechrám v kalvínskou modlitebnu. I byla památná svatyně česká uvnitř zcela zpusťována. Co náboženský duch lidu českého, co Karel IV. a králové čeští v tomto památníku české slávy vzácného a uměleckého nakupili, bylo nyní zničeno a rozkradeno. Oltáře, sochy, obrazy, ostatky svatých, roucha drahocenná byla spálena ku pohoršení samých luteránů. Všichni Čechové měli se státi kalvínci a všechny kostely měly býti podobně zpusťovány; toho však Fridrich provésti nemohl, neboť vládl v Čechách jen jednu zimu.

Morava vzdorovala pražské vzpouře protestantů celý rok vlivem biskupa a kardinála Dietrichštejna a Karla ze Žerotína z Jednoty bratrské. Teprve za vpádu vojska stavovského z Čech byla i na Moravě utvořena revoluční vláda 29 direktorů; do generálního sněmu v Praze byli k volbě Fridricha králem a k sesazení Ferdinanda s trůnu vysláni zástupci markrabství. Nová vláda na Moravě vypověděla na-

1) Dobrodruh italského původu, česky dobře neuměl, neschopný vojevůdce.

2) Broumovští kostela nezavřeli ani nevydali, ale dále ho užívali; teprve po bitvě bělohorské byl jejich kostel s jinými protestantskými uzavřen (1623). — Hrobští kostela také nevydali, ani nezavřeli, naopak arcibiskupa na životě ohrožovali; bojíce se však trestu, sami se pak nabídli, že kostel poboří, což také učinili.

3) Fridricha uznali za krále i 233 katoličtí páni.

vždy ze země kardinála Dietrichštejna, statky jeho biskupské i rodné a také jiné statky církevní zabavila, kanovníky uvěznila, rovněž i Žerotína a zemského hejtmana Lobkovice; také jesuity vykázala ze země.

5. Zatím byl Ferdinand zvolen císařem a získal vojenskou pomoc v Bavorsku, Sasku a Polsku, porazil Fridricha na **Bílé hoře** dne 8. listopadu **1620**. V rozhodné chvíli hodoval Fridrich na hradě pražském. Dozvědév se o porážce, opustil navždy zemi a s ním utekli i němečtí vůdcové vojska českých stavů; jejich nedbalým vedením byla zaviněna porážka vojska.

Stavové čeští a moravští musili se podrobiti vítězi, který dal 27 českých hlavních náčelníků odboje potrestati mečem, ostatní žalářem a ztrátou majetku. Na Moravě byla k smrti odsouzeným 20 pánům udělena milost; byli potrestáni na majetku a vězením. Také královská města byla za účast v odboji potrestána zabavením majetku, vyjma České Budějovice a Plzeň, která zachovala králi Ferdinandovi věrnost. Český trůn byl prohlášen za dědičný v rodu Habsburském.

Porážkou Fridrichovou byl učiněn konec nadvládě protestantství v Čechách a na Moravě. Tím, že zvítězil Ferdinand a katolickému náboženství dostalo se vrchu, byl zachován i český národ při své národnosti; neboť s tehdejší protestantstvím šířilo se poněmčování.¹⁾

Ač proti Habsburkům a jejich spojencům (liga), jakož i pro zachování nadvlády protestantství postavila se v boj knížata německá, král dánský a švédský²⁾ za pomoci Francie (unie), a válčili 30 let, přece si katolíci zachovali svoji državu a Habsburkové upevnili svoji moc.

Mírem **vestfálským** r. 1648 nastal konec pustošení Čech a zemí okolních; vyznání augšpurskému a helvetskému byla dána v Německu stejná práva s katolíky.

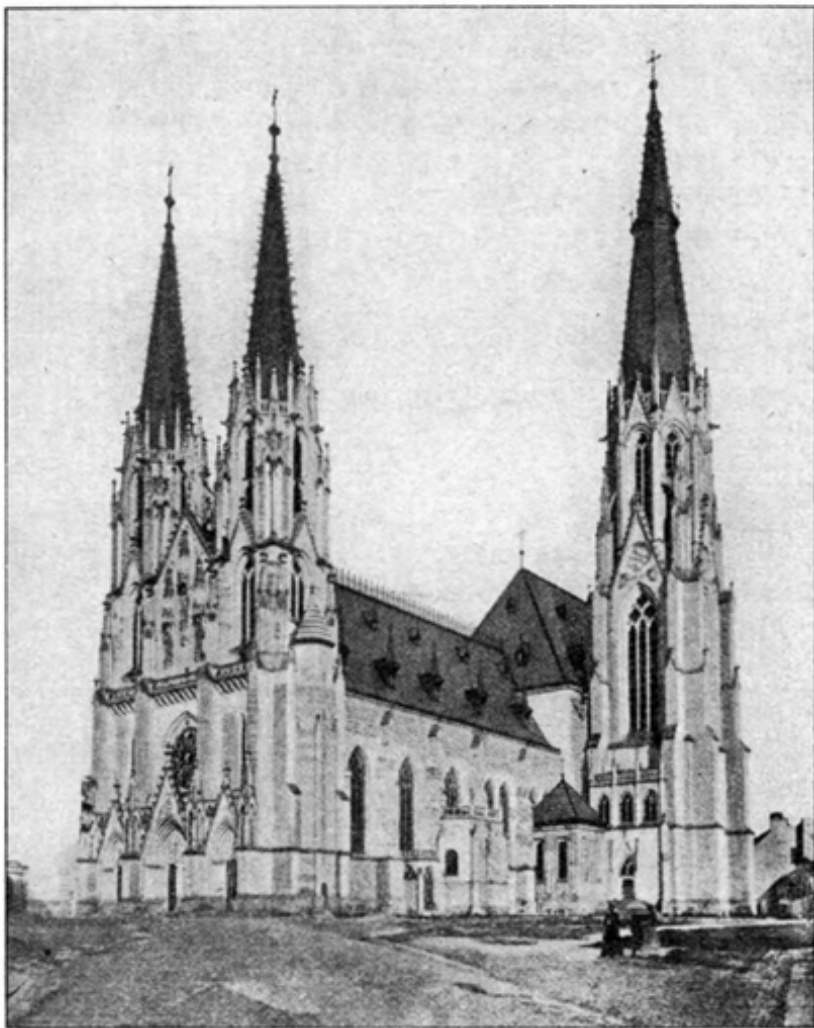
6. Morava v době největšího úsilí protestantů o nadvládu měla vynikající biskupy v Olomouci. Horlivý velekněz **Stanislav Pavlovský** z Pavlovic († 1598) chodil s jesuity na misie a přemnoho zbloudilých uvedl do Církve. — V době revoluční proti Habsburkům řídil diecési biskup a kardinál **František z Dietrichštejnu** († 1636), který horlivostí apoštola a moudrostí státníka dobyl si úcty všech. Průvody vodíval i bos, chudým strožil hody a sám posluhoval, misiemi každý rok uváděl do Církve tisíce jinověrců. Pro svůj

1) V době od r. 1540 do r. 1618, kdy správa království byla v ryze českých rukou, bylo zněmčeno Staré i Menší město pražské, Teplice, Ústí nad Labem, Most, Stříbro a v mnoha českých městech vznikly značné německé menšiny; venkov byl poněmčen na Litoměřicku a Žatecku. Protestantských sekt bylo v Čechách asi 30. — Morava byla v té době německou záplavou ohrožena jako Čechy. Poněmčování venkova ve značné míře prováděla luterská šlechta z Němec, která se v našich zemích zakupovala.

2) V řadách švédských vojsk bojovalo mnoho Čechů, dříve ze země vypověděných; doufali, že jim Švédové pomohou k návratu do vlasti.

mocný vliv v markrabství byl nazýván »Kroměřížským králem«; měl tam i svoji mincovnu. Byl vrchním soudcem provinilých náčelníků vzpoury proti králi a bylo to jeho vlivem, že k smrti odsouzeným dostalo se milosti. **Karel z Žerotína** opíral svoje přímlyvy u císaře za prominutí trestu smrti direktorům o důkazy, že Moravané přidali se k revoluci jen z přinucení.

V Olomouci umučila protestantská vrchnost r. 1620 blahoslav. **Jana Sarkandra**, faráře z Holešova, protože nechtěl vyjeviti domnělé tajemství jemu od zemského hejtmána **Ladislava Lobkovic** ve zpovědi svěřené. Byl na skřipci mučen, pochodněmi, smolou a olejem pálen, až po měsíci krutých bolestí v žaláři dokonal. Soudcům, kteří takto usilovali porušiti pečeť jeho zpovědního tajemství, odpovídal neohroženě: »A kdybych i věděl, že mne na tisíc kusů rozsekáte, že mne železem, ohněm a všemi mukami zahubíte, přece bych raději volil to všechno s milostí Boží snášeti, nežli prohřešiti se proti svátosti, jejíž pečeť nesmí kněz zrušiti.« — Ostatky jeho odpočívají v katedrále sv. Václava v Olomouci.

Metropolitní chrám sv. Václava v Olomouci.

V Košicích na Slovensku r. 1619 vojevůdce, kalvínek, dal nelidsky umučiti kanovníka **Marka** z Chorvát a dva jezuitské misionáře **Melichara Grodeckého** ze Slezska a **Štěpána Pangráce** z Uher. Byli r. 1905 od Pia X. prohlášeni za blahoslavené. Těla obou jezuitů jsou uložena v Trnavě.

7. O trůn český při vypuknutí vzpoury ucházel se také kurfirst saský **Jan Jiří**, luterán. Proto hnal české stavy v odboj proti Ferdinandovi pod záminkou »ohrožené luteránské věci« německých krajanů v Hrobě a Broumově. Když však králem českým zvolen nebyl, zradil české stavy a spojil se s Ferdinandem za jidášskou odměnu obou Lužic, které jsou od té doby odtrženy od českého státu.

Poprava 27 náčelníků českého odboje stala se pro vzpouru proti korunovanému králi a ne pro jejich příslušnost k protestantství; mezi popravenými byl také katolík **Diviš Černín** z Chudenic.

V Čechách bylo zabaveno pro královskou komoru 491 panství, na Moravě 135; z toho se dostalo odměny velitelům vojsk a královským úředníkům. Církvi ze statků, jež jí byly protestanty vzaty, nebylo vráceno téměř nic.¹⁾

Válka třicetiletá vyžádala si v Evropě miliony lidských životů mečem, hladem a morem; zničila 1.976 hradů a zámků, 1.629 měst, 18.210 vesnic a obrátila celé kraje v poušť.

Vpády Švédů do našich zemí byly tak hrozné, že v žádných dosud válkách nebylo tolik našich měst a vesnic vydrancováno a vypáleno, nikdy tolik lidí s barbarskou ukrutností pobito, jako ve válce té. Kde před válkou počítalo se obyvatel do set, zůstalo po válce jen několik desítek. Švédové zvláště chytali a zabíjeli katolické kněze a hanobili kostely. Bída lidu byla taková, že se nedostávalo oděvu ani chleba, že pluh musil tahati člověk, který byl nucen skrývati se v lesích, kde pustl a hynul. Vzácné rukopisy, knihy, sochy, klenoty, u nás uloupené, odváželi Švédové do své země. Švédští generálové vraceli se z Čech jako milionáři.

V posledním útoku Švédů na Prahu roku 1648 vyznamenal se jako statečný vůdce studentů a měšťanů jezuita Jiří Plachý (starší) z Čes. Budějovic. — Na památku osvobození Prahy od Švédů dal r. 1650 císař Ferdinand III. postavit krásný Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze.

Nová šlechta a spolu vrchnost lidu v Čechách nebyla česká; s lidem necítila a tak lid upadal a udržoval se jen v městech a vesnicích zásluhou katolického duchovenstva, které jazykem lidu mluvilo, jazyk český udržovalo ve chrámech a ve školách, jimž ovšem válka přinesla pohromu, ale byly vesměs české až do r. 1774.

37. Obnova katolického náboženství v českých zemích.

1. Dvě stě let byly Čechy a Morava zmítány náboženskými spory, které přivedly církev katolickou v těchto zemích na pokraj záhuby. Ale Prozřetelnost, která řídí osudy národů, tomu chtěla, aby národ český zůstal národem katolickým a v pravé víře Kristově hledal svoji spásu. Proto po bitvě bělohorské bylo náboženství katolické v Čechách a na Moravě obnoveno.

Po vítězství Ferdinanda II. nad Fridrichem vrátil se do Prahy arcibiskup Jan Lohel, poctěný titulem »Prima s království Českého«. Ten nákladem královské komory opravil chrám sv. Víta a znovu jej posvětil. Také do Olomouce vrátil se kardinál Dietrichštejn a byl od císaře ustanoven správcem markrabství; v radě císařské bylo slovo jeho rozhodující. Také se vrátili na svá působiště jezuité a Ferdinand II. jim odevzdal i universitu Karlovu a tím i dozor na všechny městské školy. Podávání kalicha bylo zakázáno (1622).

K rychlejšímu obnovení jednoty víry rozhodl se Ferdinand použiti ve všech svých zemích zákona, který ve svůj prospěch vymysleli protestanti: »Čí vlada, toho i víra.« Chtěl míti v zemi jenom katolíky — i jako vladař, — aby zamezil další pokusy odboje, protože se protestanti stále spojovali s jeho protivníky.

Ferdinand, zrušiv Rudolfův majestát z r. 1609, vydal zákon, aby

¹⁾ Dr. Aug. Neumann: »Ožehavé kapitoly« str. 76.

všecken lid po městech a vesnicích přijal víru katolickou; o té budou lid předem poučovati kněží katoličtí, kterým se mají vydati všechny kostely a fary. Kazatelé protestantských sekt měli zemi opustit, pakli by se nechtěli přihlásiti k víře katolické.

Ale šlechta obnovu katolického náboženství u lidu odkládala. Proto vydal císař r. 1627 zákon, aby se šlechtici a rytířové

*Chrám Matky Boží před Týnem
a Mariánský sloup v Praze.*

buď stali katolíky, anebo prodajíce statky, ze země se vystěhovali. I vystěhovalo se z Čech asi 36.000 rodin¹⁾; ostatní stali se poněmhu katolíky, takže do r. 1660 byla obnova náboženská v Čechách provedena.

Na Moravě postupovala obnova náboženská pod vedením kardinála Dietrichštejna bez velkého nátlaku velmi příznivě. Kardinál (r. 1634) hlásil do Říma 150.000 návratů do Církve. Jenom německá

¹⁾ Mezi vystěhovalci byla většina těch Němců, které k nám přivedlo luteránství z Němec.

sekta novokřtěnců musila odejít za hranice. Byli to lidé po r. 1530 z Německa vypuzení. Usadili se na jižní Moravě v 70 obcích. Do Církve se jich vrátilo 10.000; ostatní opustili zemi.

2. Kněží katolických domácích byl však veliký nedostatek. Proto byli voláni do Čech kněží z Polska a jednomu faráři bývalo přidělováno i více kostelů;¹⁾ také řeholníci spravovali farnosti.

Kde nechtěl lid faráře katolického přijmouti aneb jeho kázání poslouchati, mělo podle rozkazu císařova zakročiti vojsko. Tehdejší arcibiskup Arnošt II. z Harrachu kladl hlavní důraz na konání misí a na dobrovolný návrat do Církve. I konali misie řeholníci, zvláště jesuité. Misionáři neúnavně chodili po městech a vesnicích, kázali ve chrámech i po domech, odníмали lidu bludné knihy a dávali mu knihy pravověrné; obnovovali pouti a bratrstva, zvláště Mariánská, šířili úctu k českým patronům, zejména k sv. Janu z Nepomuku.

Lid český přilnul opět k náboženství sv. Václava, s počátku snad povrchně, ale brzy upřímně a opravdově; rád přijímal svaté svátosti, plnil věrně povinnosti svaté víry a nabyt tak mravní síly k novému národnímu probuzení. Zvláště pouti lidu českého k hrobu sv. Jana do Prahy měly velký význam nejen náboženský, nýbrž i národní.

3. Kardinál Arnošt II. z Harrachu přijal nejen jméno prvního arcibiskupa z Pardubic, ale i jeho apoštolskou horlivost, s kterou po dobu 44 let prováděl svaté dílo obnovy Církve v Čechách a tak navždy zaujal přední místo v řadě velekněží na stolci sv. Vojtěcha. Jemu a jeho nástupcům byl přidělen státním zákonem titul »Primas království Českého«. Také bylo uvažováno o jeho volbě za papeže. Pocházel ze starého rodu šlechtického v Čechách. Reformační zákon Ferdinandův prováděl v Čechách místodržitel Lichtenštejn. Kardinál Harrach kladl hlavní důraz na misie a žádal císaře, aby apoštolská práce reformy náboženské svěřena byla Církvi. Řím neschvaloval císařský edikt o vypovězení protestantů.

Že přilnutí lidu v Čechách a na Moravě ke katolické Církvi péčí kardinálů Harracha a Dietrichštejna a prací nadšených misionářů a škol bylo upřímné, ukázalo se ještě za třicetileté války v celém národě a zvláště v hlavních městech jeho, tehdy již katolických. V těch mocné útoky luterských Švédů odrazil domácí lid, vedený jesuity; v Brně r. 1645 Martinem Středou a v Praze r. 1648 Jiřím Plachým. Uhájení Prahy a Brna domácími dobrovolníky jsou nejslavnější činy katolíků v době luterského náporu pobělohorského.

4. Na utvrzení víry pracovalo kromě 23 jezuitských klášterů do konce XVIII. století ještě 179 jiných starších i nových klášterů a nově založená biskupství se svými semináři: v Litoměřicích (1655), v Hradci Králové (1664) — místo zaniklého za bouří husitských biskupství v Litomyšli — a v Českých Budějovicích (1785). Diecése byly nově rozděleny ve vikariáty; mnohé fary však zanikly ztenčením obyvatelstva a kostely jejich byly připojeny k jiným jako

¹⁾ Roku 1637 bylo v Čechách obsazeno 368 far, na Moravě ze 636 far obsazeno 257.

filiální. Na Moravě povýšena (1777) Olomouc na arcibiskupství a v Brně zřízeno bylo biskupství.

5. V této době postupu katolického náboženství v Čechách bylo třeba po-bořené kostely a kláštery opět vybudovati a nové vystavěti. To stalo se po-nejvíce ve slohu barokovém, v té době oblíbeném, plném nádhery, maleb-nosti a svaté radosti, pravém opaku zasmušilých modlitebnic sektářů.

Chrám sv. Mikuláše na Malé straně v Praze.

Pěstители slohu barokového byli hlavně jesuité. Chrámy, které postavili v Praze u sv. Mikuláše, u sv. Ignáce, v Klatovech a jinde, jsou vzácnou pa-mátkou umění. Mistry slohu toho v Čechách byli Krištof a Kilián Dien-zenhoferové, malíři Karel Škréta, Petr Brandl a Ignác Raab, bratr jesuita. Karlův most vyzdobili sochami Braun a oba Brokoffové. Doba baroku zavedla do českých kostelů jímavé zpěvy rorátní a něžné koledy.

6. Knihy, které misionáři (jesuita Koniáš) lidu odebrali a spalovali, byly knihy bezcenné, plné nechutných náboženských hádek, české, německé i latinské. Knihy pro literaturu památné, ale bludné, ukládali ve svých knihovnách a tak nám zachovali všechny vzácnější knihy a rukopisy tehdejší doby i spisy Husovy. Jesuita Václav Šteyer založil »Dědictví svatováclavské na vydávání a

rozdávání dobrých českých knih.¹⁾ Jesuita Bohuslav Balbín († 1688) proslavil se jako pěstitel dějin českých a jako vlastenec, který budil lásku k rodné zemi i k jazyku v srdcích svých žáků. Podobně biskup Tomáš Pešina z Čechorodu († 1680) byl obhájce práv národa a spisovatel vlasteneckých dějin.

7. Mluví se o násilnostech páchaných na jinověrcích při této obnově katolického náboženství. Přehlíží se, že krutá nařízení dávala vídeňská vláda a ne z důvodů náboženských. Také vojsko mnohdy překročilo míru a zavdalo podnět k pověstem o Lichtenštejnských dragonádách. Za takové přehmaty není odpovědna Církev, neboť arcibiskup Harrach násilný postup proti jinověrcům neschvaloval, ano prosadil, že od mnohých předpisů vládních bylo ustoupeno. Že bylo o misionářích mnoho pomluv zlomyslně šířeno, dosvědčuje jesuita Dr. Teubner, který r. 1628 napsal: »Hrozně jsme tu od predikantů (kazatelů protestantských) rozkřičeni. Nalhali o nás, že jsme kleštěmi otvírali ústa k svatému přijímání a cpali do nich svatou hostii; že prý holemi, železem, pouty, žalářem, smrtí a vyhrožováním k Církvi katolické nutíme, což však od lživých křivověrců vylháno jest. Způsobem co nejlaskavějším jsme s každým jednali a v takové dobrotě o pravdě víry je usvědčili a k ní přivedli, že nám... děkovali.«

Někteří z protestantů, chtějíce zachovati jmění a zůstatí ve vlasti, dovedli po všeka léta skrývati víru, snad na oko i katolíky se stali a pěstěním tajných styků se souvěrci v Německu vypověděnými udržovali se až do r. 1781, kdy císař Josef II. vydal *t o l e r a n č n í p a t e n t*, jímž udělil protestantům svobodu náboženskou. Počet jejich v Čechách vzrostl za Josefa na 45.000 helvetských a augšpurských vyznavačů.

38. Řehole nového věku.

V dobách náboženských sporů a reformy katolické Církve podle ustanovení sněmu tridentského povstalo několik nových řádů duchovních, které položily meze šíření protestantismu a staly se mocnou vzpruhou křesťanského života.

1. **Řád Tovaryšstva Ježíšova (jesuité)** byl založen r. 1540 sv. *I g n á c e m z L o y o l y*. Hlavním jeho cílem bylo šíření větší slávy Boží. K tomu předpisovala řehole důkladné vzdělání členů a všemožné zdokonalení života. Čtvrtým slibem zavazují se k poslušnosti sv. Otci v příčině misii.

Činnost jesuitů vztahovala se na všechny obory církevního působení. Jako *p r o f e s o ř i* vychovávali na svých gymnasiích a na vysokých školách mládež ke zbožnosti a k všestranné vzdělanosti. Jako *m i s i o n á ř i* utvrzovali náboženský život mezi křesťany a proslavili se jako zkušeni hlasatelé víry mezi pohany v Americe a v Asii. Neohroženým hájením pravdy zastavili postup protestantství a tím vsadili korunu své požehnané činnosti; oni to byli, kteří v mnohých zemích uskutečnili obnovu katolického náboženství. I na poli *m i l o s r d e n s t v í* a *v ě d y* duchovní i světské získali si podivuhodné zásluhy. Pro svoji učenost byli voláni za vychovatele, zpo-

¹⁾ Rozdalo nad 80.000 českých knih, pokud řízeno bylo jesuity.

vědníky a rádce v paláce šlechticů i korunovaných hlav.¹⁾ Řád se rozšířil s úžasnou rychlostí do všech křesťanských zemí; všude nabyl vážnosti a znamenitého vlivu.

To bylo příčinou, že povstali proti jesuitům odpůrci, zvláště protestanté a zednáři, kteří pomlouvou a lží pracovali o jejich zkázu. Vyhrožující novým rozkolem v Církvi, přinutili papeže **K l i m e n t a XIV.**, že r. 1773 řád jezuitský zrušil. Zrušení však nebylo provedeno v Polsku a v Prusku, a tak r. 1814 papež **P i u s VII.** na prosby katolického světa řád jezuitský opět schválil a křesťanským zemím doporučil. Při svém zrušení měli jesuité 600 kolejí a 22.000 členů.

2. **Sv. Ignác** († 1556) byl španělský šlechtic z Loyoly. Jako raněný voják obíral se po čas léčení četbou životů svatých. To přivedlo jej k rozhodnutí věnovati život službě Boží. V 33. roce věku začal navštěvovati latinské školy, potom vysoké školy v Paříži. Tam se šesti stejně smýšlejícími druhy (také sv. František Xaverský) zavázali se slibem, že po studiích věnují své síly práci na věčné spáse bližních. Potvrzením papežským r. 1540 vešel v život nový jejich řád Tovaryšstva Ježíšova, jehož generálem byl sv. Ignác; řád měl při smrti zakladatelově 1.000 členů.

3. **Sv. František Xaverský** († 1552), na zámku Xavier ve Španělsku zrozený, byl druh sv. Ignáce a spoluzakladatel řádu jezuitského. Obdařen od Boha darem zázrakův a jazyků, pokřtil v Indii na statisíce pohanů, takže jest proto nazýván »apoštolem Indie«. I v Japonsku kázal a zakládal křesťanské obce; 50 let po jeho smrti bylo tam již 250 kostelů. Ale později bylo tam katolické náboženství pronásledováním téměř úplně vyhubeno; veliký počet katolíků, mezi nimi také nedospělé dítky, podstoupili v Japanu statečně smrt mučednickou.

Mezi 250 japonskými vyznavači, kteří byli r. 1867 za blahoslavené mučedníky prohlášeni, byl i misionář blahoslavený **K a r e l S p i n o l a**, který se v Praze narodil a v Japanu pro víru byl umučen (1622).

Ve sv. **Aloisovi** a sv. **Stanislavu Kostkovi** ukazuje řád jezuitský křesťanské mládeži pravé vzory ctnosti, zbožnosti a učelivosti.

Do Čech povolal jesuity císař Ferdinand I. r. 1556. V Čechách měli 23 kláštery, na Moravě 8, ve Slezsku 2. S kolejí jejich (velkým klášterem) bylo spojeno gymnasium o 5 třídách a konvikt (seminář) pro syny šlechtické a chudé studenty, které jesuité z darů vyprošených zdarma vydržovali; vyučovacím jazykem byla latina, v českém městě také čeština. V Praze měli vysoké učení, založené Ferdinandem I. a po r. 1620 měli také universitu Karlovu; měli vysoké školy v Olomouci, v Trnavě a v Košicích. Na území naší republiky měli celkem 36 gymnasií.

¹⁾ Řád má 23 světce, 133 blahosl., nad 12.000 spisovatelů a na 800 mučedníků-misionářů; počtem asi 23.000 členů jest řád jezuitský nyní na druhém místě za řády sv. Františka.

Po svém obnovení mají jesuité v Praze kolej sv. Ignáce a české gymnasium v Bubenči a na Velehradě; v Bohosudově (u Teplíc) mají kolej s německým gymnasiem, též v Doupově. Na Velehradě a na Svatém Hostýně vykazují rozsáhlou činnost misijní.

Literaturu českou obohatili a vědomí národní budili až do zrušení řádu tito spisovatelé-jesuité: Steyer Václav, Balbin Bohuslav, Kadlinský Felix, Chanovský Albr., Bridel Bedřich, Kořínek Jan, Plachý Jiří, Šturm Václav, Drachovský Jan, Konstanc Jiří, Vydra Stanislav, Dobrovský Josef a j. Na vydávání českých knih založili jesuité »Dědictví sv. Václava«; pro pěstění kostelního zpěvu vydali »Kancionál český« o 850 písních. — Plachého ml. »Zlatý neklíč«, významu náboženského i buditelského, vyšel r. 1889 ve 237. vydání.

Řádový inspektor nad školami jesuitskými vydal nařízení pro kolej sv. Klimenta v Praze, aby v nižších čtyřech třídách gymnasia byli učitelé jen rození Čechové, aby jazyk český jako obcovací měl v koleji prvé místo, aby se vydávaly české knihy a brožury a rozdávaly zdarma; ať se přísně zakročí proti všem, kteří by si češtiny nevážili, nebo ji haněli.

Vedle řádu jesuitského založeny byly v nové době ještě jiné řády a náboženská sdružení (kongregace), jež také u nás blahodárně působí.

4. Misie konají:

Redemptoristé čili kongregace nejsv. Vykupitele, založená v Itálii sv. Alfonsem z Liguri († 1787). Mají 6.200 členů.

Jako první český redemptorista proslavil se sv. Kliment Hofbauer († 1820), Moravan, misionářskou činností ve Vídni; od jeho doby konají tam redemptoristé ve svém kostele česká kázání. — V Americe jako misionář a pak biskup ve Filadelfii působil Jan Neuman, rodem z Prachatic († 1860); jeho svatořečení se projednává. — V Čechách jsou hlavním působištěm redemptoristů poutní místa Svatá Hora a Stará Boleslav.

Řád kapucínů povstal jako třetí větev z řádu sv. Františka Serafinského tím, že zavedl původní přísnou kázeň i zevnější ústroj (1528). Má 12.600 členů.

První klášter na Hradčanech r. 1600 postavil arcibiskup Zbyněk Berka. Kapucíni mají dnes v republice 21 klášter.

5. Výchově mládeže se věnují:

Řád piaristů čili bratří zbožných škol, založený v Římě (1697). Učili také na gymnasiích zvláště po zrušení řádu jesuitského.

Z měst, kde působili a měli své koleje, rozvíjeli v době náboženské obnovy po r. 1630 misijní činnost v celém okolním kraji. Jejich prací vrátilo se do Církve Valašsko, Kroměřížsko, Přerovsko a okolí Strážnice, v Čechách Litomyšlsko.

V Čechách přestali učit na četných gymnasiích r. 1871. Z piaristů vynikl Gelasius Dobner († 1790) jako největší dějepisec XVIII. století; nazývá se »otcem českého dějepisu«. Mik. Adaukt Voigt († 1787), národní buditel. Jan Schaler († 1819), dějepisec a otec české numismatiky. Martin Hatala († 1903), proslavený pěstitel slovanského jazykozpytu.

Řád Školských bratří, založený ve Francii (1680); zřizuje školy obecné, střední (i reálky), ústavy učitelské, školy hospodářské, obchodní a průmyslové. Má 15.000 členů.

V Čechách mají učitelský ústav ve Svatém Janě pod Skalou (u Berouna).

Řehole Salesiánů. Sv. Jan Bosco († 1888) založil v Turíně novou řeholi na výchovu a záchranu opuštěné a zanedbané mládeže velkých měst, která se v krátké době rozšířila po celém katolickém světě. Má 10.000 členů.

Na Moravě a v Čechách budují v Ostravě a v Praze potřebné ústavy.

Řeholi Bratří nejsv. Svátosti (Petriny) v Č. Budějovicích založil diecéšní kněz Klement Václav Petr ze Sušice r. 1888 za podobným účelem, jako sv. Don Bosco v Itálii Salesiány.

Ústřední klášter jest v Č. Budějovicích; odbočky v Písku a v Klatovech.

Rád Voršilek a několik družin Školských sester zřizují dívčí ústavy učitelké, střední školy a pensionáty; vyučují na školách a obstarávají výchovu dítek v ústavech dobročinných.

V naší republice mají katolické řehole 33 střední školy a 7 škol odborných. Z počtu 33 ústavů řeholních jest vyučovací jazyk československý na 12 gymnasiích a reálních gymnasiích, pak na 12 učitelských ústavech.

6. S l u ž b ě n e m o c n ý c h se zasvětili:

Milosrdní bratři, řád založený ve Španělsku (1572); čtvrtým slibem se zavazují bratři k bezplatné službě nemocným a proto vykonávají sbírky na nemocné.

Milosrdné sestry několika družin ošetřují nemocné a churavé ve veřejných nemocnicích, chorobincích i v domech soukromých.

Roku 1925 bylo v naší republice 1.106 řeholníků a 8.293 řeholnice.

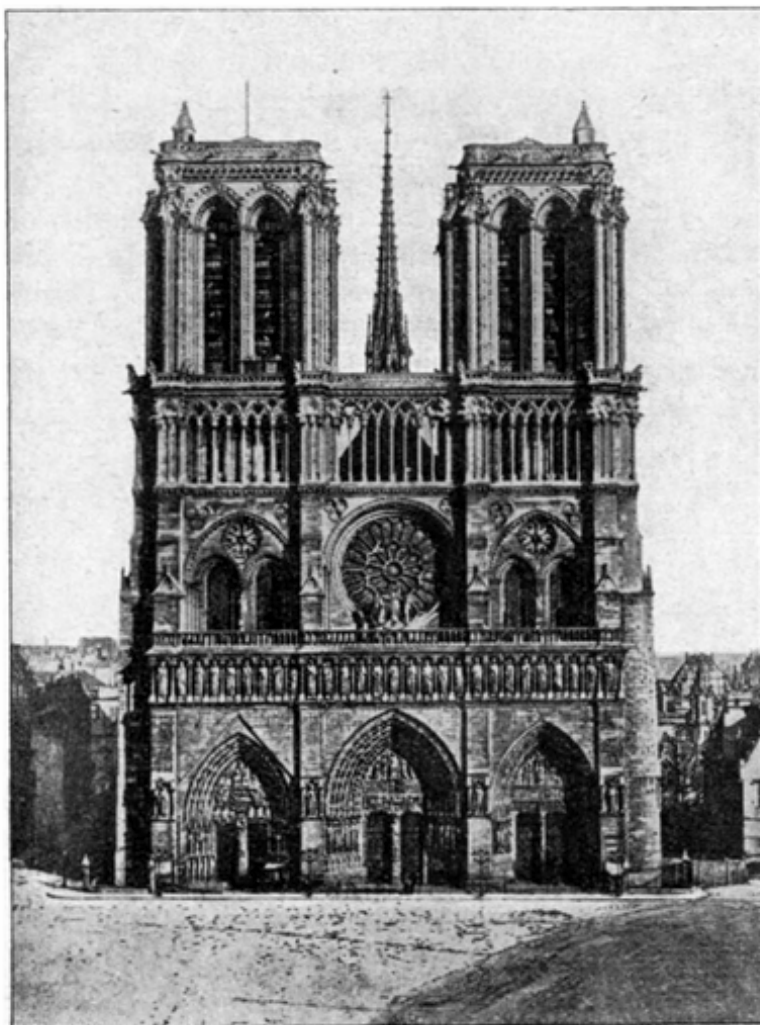
39. Nevěra a její dílo.

Křesťanský starověk, středověk a polovina věku nového byly dobou živé víry. Ale od století XVIII. vlivem protestantství zbavily se jisté vrstvy lidstva zjevené víry, upadaly v pochybovačnost a konečně v nevěru; ta pak usilovala o všeobecné vyhlazení učení Ježíše Krista a zasadila církevnímu životu těžké rány.

1. Protestanté zavrhli neomylný úřad učitelský v Církvi a každému dali právo vyhledávati si rozumem v Písmě svatém svoji víru. To vedlo nejprve k zakládání velikého počtu sekt, později však k zavržení Písma svatého i zjeveného náboženství. Prohlásili lidský rozum za nejvyšší pramen všeho poznání; učili, že není Boha ani věčnosti, že není ctnosti ani hříchu, že náboženství je pouhý lidský výmysl. Zastánci této nevěry se nazývali **racionalisté** (rozumáři) nebo **svobodní myslitelé, osvícenci**. Svoje názory rozšiřovali ve spisech, jimiž připravili o věčnou blaženost více duší, nežli pohané za pronásledování o život tělesný. Svobodní myslitelé vystoupili nejprve v Anglii, pak ve Francii, v Německu a jiných zemích evropských.

Ve Francii rozšiřovali své názory v učených spisech (encyklopedie), také posměchem a tupením katolické Církve. Voltaire vydal proti Církvi bojovné heslo: »Vyhlad'te bídnic!«; s ním se spojili d' Alembert a Rousseau.¹⁾ — V Německu hlavní podpora svobodných myslitelů byl pruský král Fridrich II.; také Göthe, Schiller a Lessing přáli tomu směru.

2. Svobodní myslitelé celého světa utvořili zvláštní spolky **svobodných zednářů**, aby jimi omezovali působení katolické Církve a

Katedrála »Notre Dame« v Paříži.

zničili zjevené náboženství. Kde se v katolických zemích domohli zednáři vlivu na státní správu, zaváděli rozluku manželskou, rušili řehole, vylučovali vyučování náboženství z veřejných škol a vydávali různé zákony na potlačení svobody katolíků. Zednáři byli založeni v Anglii (1717); jejich spolky (lóže) jsou rozšířeny hlavně v zemích protestantských; počet členů dosahuje několika milionů, většinou bohatých a vlivných. Katolíkům jest členství tohoto spolku pod trestem klatby zapověděno.

¹⁾ Vyslov: Voltér, Dalambér, Rusó.

Zednáři přijali jména a roztrídění členů na mistry, tovaryše a učedníky podle středověkých sdružení zedníků a kameníků, kteří budovali velkolepé chrámy a tvořili zvláštní obec. Zednáři o sobě rozhlašují, že úkolem jejich jest mravní zušlechtění člověka a pěstění všeho, co jest krásné, dobré a šlechtné.

3. Dílem zednářů byla **francouzská revoluce**, ve které byl učiněn pokus o zničení katolického náboženství a Církve ve Francii; místo úcty Boha mělo být zavedeno zbožnění rozumu.

Francouzská revoluce vypukla z několika příčin r. 1789 tím, že poslanci národa přisvojili si na sněmu veškeru moc. Krále Ludvíka XVI. strpěli na trůně ještě tři roky; pak jej sesadili, k smrti odsoudili a popravili i s královnou. Po smrti králově byla zavedena republika a nastaly popravy všech, kteří s novotami nesouhlasili.

Proti Církvi ještě za života krále vystoupili revolucionáři zrušením klášterů, zabavením statků církevních a papežského území na půdě francouzské. Pak vyvolali rozkol Církve ve Francii tím, že zavedli pro duchovenstvo nové občanské zřízení, jímž by při obsazování úřadů duchovních byl vyloučen vliv papeže. Na tento nový řád uložili přísahati; kdo z kněží přísahu odepřeli (bylo jich na 50.000), byli vypovídáni, žalářováni, ano i usmrcováni (asi 1.300¹⁾). Tak nastal rozkol Církve ve Francii, neboť tam bylo dvojí duchovenstvo: »přísežné« a »nepřísežné«. Věřící se drželi těch, kteří přísahy nesložili; »přísežné« papež sesadil.

Potom postoupila republika k úplnému odstranění náboženství a zavedla kult rozumu. Divadelní zpěvačka — jako bohyně rozumu — byla vezena městem do chrámu Panny Marie (Notre Dame). Tam byla postavena na oltář, kříž jí byl položen pod nohy a k její počtě bylo páleno kadidlo a zpívána hymna svobody. Tak se měl oslavovati rozum každý den, vždy v jiném chrámu, za zpěvu, pitky a tance. Každá památka na Církev měla být zničena; proto byl zrušen křesťanský letopočet a zaveden kalendář republikánský, s nímž zmizely neděle a svátky; jenom desátý den byl vždy dnem odpočinku. Kostely byly vyloupeny, zpusťošeny a s bohoslužebnými předměty byly tropeny rouhavé rozpustilosti.

Všechny tyto zákony byly prováděny násilím; na 44.000 guillotín²⁾ popravovalo po celé zemi odpůrce novot, zvláště katolíky a kněze, pak přívržence království. Počet popravených dostoupil dvou milionů; katolíci byli nuceni zakopati náboženské odznaky a kněží mohli jen v přestrojení věřícím posluhovati.

V městě Vendée³⁾ bylo 500 dětí, z nichž nejstarší bylo 14leté, postřeleno, protože jejich otcové zůstali věrni Bohu a králi; dospělí byli za živa v domech spáleni nebo utopeni.

Náčelníci republiky však brzy poznali, že bez víry v Boha uvedli

¹⁾ Roku 1926 prohlásil papež Pius XI. za blahoslavené 191 kněze, kteří r. 1792 pro odepření přísahy byli povražděni.

²⁾ Vyslov: gyjotyn — stinadel.

³⁾ Čti: Vandé.

by národ v záhubu. Proto vydali zákon, že francouzský národ uznává nejvyšší bytost a nesmrtelnou duši. Také dovolili upravit kostely a konati služby Boží. R. 1801 konsul Napoleon v dohodě s papežem obnovil ve Francii zřízení katolického duchovenstva a řeholí, které se z vyhnanství vrátily. Život náboženský se ve Francii opět povznesl, horlivostí katolíků byly napravovány škody Církvi učiněné za stálých bojů s nevěrou, která ještě r. 1905 způsobila vydání nových krutých zákonů na omezení práv a svobody katolíků.

4. Dílem svobodných zednářů bylo utiskování Církve za císaře **Josefa II.** († 1790) v Rakousku. Většina vysokých úředníků, ano i rádců císařových byli zednáři; v každém větším městě měla šlechta a vojsko svoji lóži. Císař Josef II. osvojoval si právo rozhodovati i v zákonodárství církevním, učiniv tak sebe papežem Rakouska na velikou škodu náboženského života poddaných. Bez dovolení císařova nesmělo se žádné nařízení papežovo a biskupů věřícím oznamovati a prováděti; výchovu kněží odňal císař biskupům a dal je vzdělávati v císařském semináři (v Praze a v Olomouci) podle zásad svobodných myslitelů. Josef II. zapověděl církevní průvody a pouti; zrušil četné kláštery, které se neobíraly duchovní správou, vyučováním nebo péčí o nemocné; zrušil náboženská bratrstva a poustevny a dal zavřítí mnohé kostely a kaple. Předepsal zvláštní řád pro služby Boží a určoval, co se má kázati. Poručil pohřbívání mrtvol bez rakve; ale tento rozkaz vyvolal takový odpor, že byl po půl roce odvolán. Cesta papeže P i a VI. do Vídně, aby císaře od jeho proticírkevního počínání odvrátil, neměla účinku. Ze jmění zrušených klášterů založil Josef II. mnoho nových farností. V duchu josefinském byly ještě i v XIX. století vydány v Rakousku zákony, z nichž některé byl Pius IX. nucen odmítnouti jako Církvi škodlivé.

5. V Čechách byly za Josefa II. zrušeny 74 kláštery, 83 poustevny, kostelů a kaplí pouze v Praze 38. Počet jejich po zemi hlásají dosud přechetné zříceniny, ač některé byly před zkázou zachráněny. Na Moravě a ve Slezsku zrušeno 40 klášterů. — V Čechách bylo zřízeno biskupství v Českých Budějovicích (r. 1785), 81 fara a 314 lokalit (malých farností). Na Moravě biskupství v Brně (r. 1777), 180 far a lokalit.

Při rušení klášterů a kostelů bylo mnoho vzácných památek umění a písemnictví zničeno a rozkradeno. Kláštery v Čechách a na Moravě chovaly množství českých knih, rukopisů a listin, které z velké části stihla záhuba. Napsal o tom současný svědek a dějepisec Pelcl: »Největší, nejkrásnější díla, jež Čechové ode dvou set let sebrali a do Čech přinesli, nyní opět cizincům jsou prodána a z Čech pryč odeslána. To zajisté neděje se proto, aby v Čechách vědy se zvelebily.« Z některých zrušených klášterů byly prodávány knihy na balení po celých vozech za několik korun, ano při dopravě těchto knih do Olomouce spravovali jimi vyjeté koleje polní cesty.

6. Josef II. ¹⁾ chtěl ze všech národů své říše utvořiti národ německý. Proto i v Čechách a na Moravě r. 1774 byla zavedena němčina do všech úřadů

¹⁾ Lidu selskému pomohl Josef II. zrušením nevolnictví (r. 1781), takže se mohl rolník vystěhovati, povolání svých dětí určovati a j. O šest let dříve byla robota selského lidu na polovic zmenšena; úplně zrušena byla r. 1848.

a škol. V městech byly zřízeny německé školy hlavní o třech třídách; při těch bývalo oddělení pro vzdělání učitelů. Na studie nepřijímal se nikdo bez znalosti německé řeči; ve společnosti vzdělanců mluvilo se všude německy. Český jazyk udržovalo katolické duchovenstvo v kostele a ve škole již jenom na vesnicích. V této době, kdy nepřátelé národa českého již počítali, za kolik let jazyk český zmizí, zmužilo se několik vlastencův, aby národní vědomí v lidu probudili a český jazyk vzkřísili. Snaha těchto vlastencův, k nimž přidružilo se mnoho duchovenstva, zdařila se úplně. Kněz Josef Dobrovský († 1829) jest zakladatelem novověké literatury.

K buditelům českého národa z řad duchovenstva této doby náleží spisovatelé, biskupové: Rychlovský Jan a Jirsík Jan Valerián; probošti a kanovníci: Vinařický Karel Alois, Štulc Václav Svatopluk, Tupý Karel (Boleslav Jablonský), Kulda Beneš Matěj, Ehrenberger Josef; děkani a faráři: Puchmajer Antonín Jaroslav, Rautovský (Rautenkranz) Josef, Rayman František, Kamarýt Josef Vlastimil, Sychra Matěj Josef, Zahradník Vincenc, Nejedlý Vojtěch, Marek Jan (Jan z Hvězdy), Holý Jan (na Slovensku), Vacek František (Kamenický), Marek Antonín; ředitelé a profesori: Dobrovský Josef, Durych Fortunát, Procházka Faustin, Chládek Jiljí, Stach Václav, Sedláček Josef Vojtěch, Ziegler Josef Liboslav, Kynský Dominik, Smetana Josef, Sušil František, Zikmund Václav, Stárek Jan, Procházka Matěj a Procházka Tomáš; vychovatelé: Doucha František a Hlinka Vojtěch (Pravda František) a j. — Od kněží byli vypěstěni všickni naši velcí mužové hluboko do XIX. století. (Dr. Pekař.)

Že České Budějovice staly se skutečně českými, o to první a největší zásluhu má biskup Jirsík († 1883), jenž se tu přičinil o zřízení prvních českých škol pro hochy i dívky; také tu založil a sám vydržoval české gymnasium (r. 1868).

40. Doba nejnovější.

1. Mimořádné potřeby Církve přiměly papeže Pia IX. († 1878), aby svolal všeobecný církevní sněm do Vatikánu roku 1870. Z různých dílů světa sešlo se do Říma nad 700 biskupův, mluvících všemi jazyky, které jsou pod sluncem. Na tomto sněmu prohlášen byl článek víry o neomylném úřadě učitelském hlavy Církve.

Sněm vatikánský byl přerušen vpádem vojska krále sardinského Viktora Emanuela do Říma. Král tento, podporován tajnými proticírkevními spolky, učinil si cílem vyvrátiti papežský stát a spojití celou Itálii pod svým žezlem. Proto již r. 1860 byl odňat papeži veliký díl církevního státu a r. 1870 zbývající část s Římem, který se stal sídelním městem italského krále. Papeži ponechán Vatikán a Laterán.

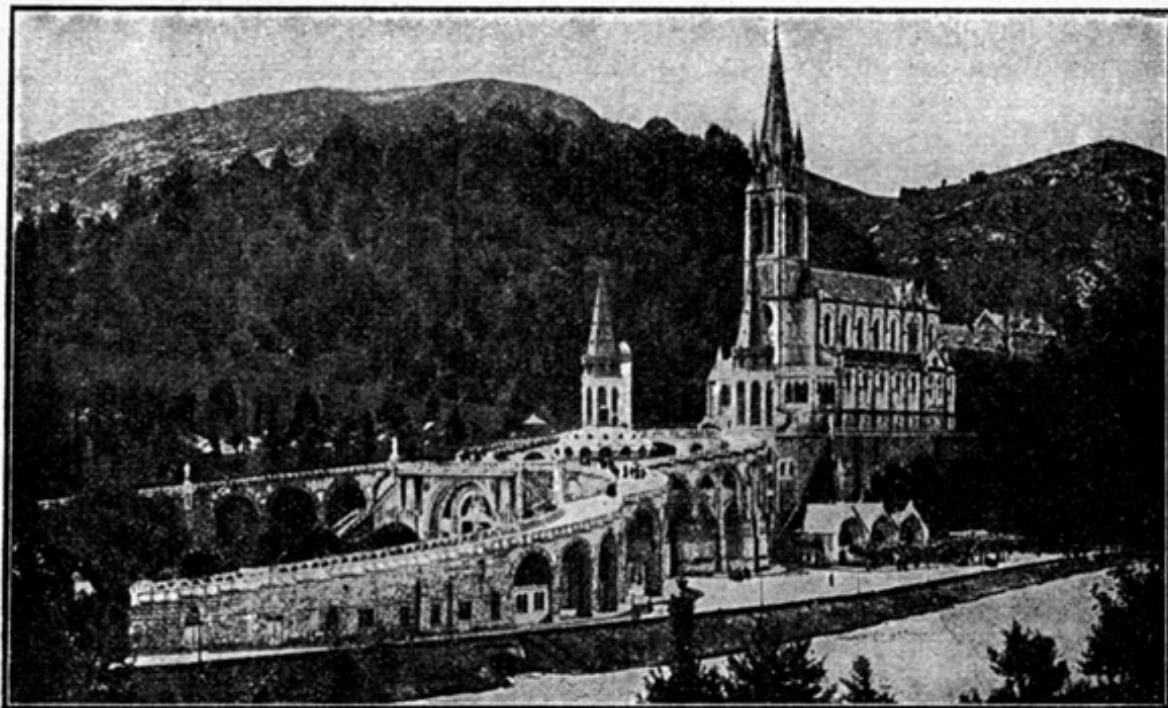
Papežové Pius IX., Lev XIII., Pius X. a Benedikt XV. neuznali uloupení »Dědictví svatého Petra«. Sídlili v paláci vatikánském jako zajatci a nabízené peněžité částky od vlády italské nepřijali. Vydání, s řízením celé Církve spojená, uhrazují se z dobrovolných dárků katolíků celého světa, které pod jménem »Petrův halěr« sbírá bratrstvo svatého Michala. — Při této dlouhé obraně nešlo papežství o nabytí světské moci, nýbrž o to, aby hlava světové Církve neklesla na italského patriarchu národní církve.

Z odporu proti sněmu vatikánskému a proti článku víry o neomylnosti papežově vznikla v Německu, Švýcarsku a Rakousku sekta

starokatolíkú,¹⁾ která později zavrhla i jiné články víry a stala se protestantskou.

2. **Zámořské misie** nabyly v nové době netušených rozměrů. Ve všech dílech světa hlásá se evangelium; na 109.000 osob je činnó v misijní práci. Více než 200 misionářů podstoupilo v XIX. století mučednickou smrt pro víru, nesčetné sklátila v hrob strádání a námaha nadlidská. Kam až pronikli hlasatelé víry, lze poznati z toho, že za papeže L v a XIII. († 1903) bylo zřízeno 218 misijních diecésí.

Lurdy.

V díle misionářském s kněžími, k účelu tomu vychovanými v četných (asi 30) evropských seminářích, závodí kněží řeholní za účinné pomoci sester řeholních jako učitelek, pěstunek mládeže a jako ošetrovatelek nemocných. Ve všech zemích evropských jsou zřízeny spolky k podpoře misí modlitbou i almužnou.

Nejdůležitější ústav pro šíření víry jest *Propaganda*²⁾ v Římě (od r. 1662); s ní je spojen seminář pro výchovu jinochů ze všech zemí a národů za misionáře. V papežském ústavu Polyglotě tisknou se náboženské knihy v jazycích všech na víru obrácených národů. — Řeholní ústav k výchově misionářů jest v Nitře na Slovensku.

Různé náboženské spolky sbírají almužny na misie; spolek »Svatého dětství Ježíšova« přijímá dary na výchovu dětí od pohanských rodičů pohozených. Na misie přispívají nejvíce katolíci v Americe.

¹⁾ Starokatolíci v Čechách dali si po r. 1918 jméno: Církev Husova; je jich asi 22.000.

²⁾ de propaganda fide k rozšíření víry.

Počet vyznavačů katolického náboženství v zemích zámořských v době přítomné: Asie 17 milionů, Afrika 6 milionů, Amerika 125 milionů, Austrálie 2 miliony.

Na celém světě jest vyznavačů katolické víry asi 352 miliony; v Evropě 209 milionů.

Protestantů různých sekt jest 178 milionů, pravoslavných 160 milionů. V jednoho Boha věří také 16 milionů židů a 250 milionů moslemů. Je-li počet všeho lidstva na zeměkouli 2 miliardy, jest teprve třetina lidstva pokřtěna; polovina lidstva je ještě v pohanství a pravého Boha nezná.

Českých farností katolických ve Spojených státech sev. Ameriky jest 439, slovenských 250. Katolíků 1,400.000. — Z českých kněží, kteří ve Spojených státech působili mezi svými rodáky, vynikal zvláště **J o s e f K o u d e l k a** z českého Pošumaví, který byl r. 1908 v Clevelandu posvěcen na biskupa. Znal devět řečí a na svých cestách po diecési kázal nejraději v mateřštině posluchačů. Slovanům připomínával, aby si i v Americe vážili rodného jazyka. Katolíci Indiáni¹⁾, v jeho diecési dali mu jméno: »biskup zlatého srdce«.

3. Svobodní myslitelé nepřestávají v lidu křesťanském rozšiřovati nevěru a užívají všech prostředků, aby národy Církvi odcizili a učení Ježíše Krista vyhubili. University, kdysi chlouba Církve a bašty pravé víry, staly se pod pláštěm vědy hlasatelkami náboženské lhostejnosti a nevěry. V širokých vrstvách lidu děje se tak zvláště tiskem a spolky Církvi nepřátelskými.

Proti této záplavě nevěry staví Církev pevné hráze zakládáním nových katolických universit,²⁾ pěstěním vědy, pořádáním sjezdů, konáním misíí a duchovních cvičení (exercicií), zaváděním nových klášterních kongregací, které se zabývají vyučováním a skutky lásky k bližnímu, nabádáním k častému, ba dennímu přijímání nejsv. Eucharistie, šířením úcty a díla zasvěcování rodin nejsvětějšímu Srdci Páně, jemuž celou Církev zasvětil Lev XIII. r. 1900 při vstupu do nového století.

Zvláštní důraz klade Církev na zakládání spolků, které svým působením mají zasáhnouti do všech tříd lidské společnosti, hlavně do řad dělníků a dospívající mládeže. Velice doporučuje vydávání spisů na obranu víry a tisku k šíření zásad katolických a oddanosti k Církvi. Bůh potvrzuje víru Kristovu v katolické Církvi i mimořádnými zjevy, zvláště zjevením Panny Marie a zázraky v **L u r d e c h**, kde r. 1908 konalo sjezd a pobožnosti 400 zázračně tam uzdravených.

Nádražní misie jest spolek katolických žen, který se na nádražích velkých měst ujímá dívek, které tam osamělé přijely hledat zaměstnání a výživu. Vystěhovalce v přístavech a na lodi podporuje spolek svatého Rafaela.

Boj nevěry s Kristem zasáhl i do Čech působením tisku a spolků volných myslitelů. Při sčítání lidu r. 1921 bylo nanovoze nedůstojnými prostředky přivedeno 658.000 lidí k bezvěří.

4. V době světové války a převratů v národech řídil Církev pevnou rukou papež **Benedikt XV.** (1914—1922). Byl zvolen po smrti Pia X. na počátku války, když tohoto papeže, jenž měl heslo: »Vše

¹⁾ Ve Spojených státech jest katolických Indiánů asi 100.000.

²⁾ Katolických universit jest v Evropě 17, v celém světě 60.

obnoviti v Kristu«, sklátil v hrob úděs nad bédami národů, do nichž je přivedla válka nedbáním zákonů Božích. V hrůzách čtyřleté války stál Apoštolský stolec Benediktův jako světelný maják uprostřed rozbouřeného moře a důrazně připomínal národům a jejich vládcům věčné pravdy Kristovy proti násilí a nespravedlnosti. Papež volal v okružním listě r. 1915 k panovníkům: »Vy máte před Bohem i před lidmi hroznou odpovědnost za válku i mír.« Vícekrát je napomínal, aby učinili konec strašlivému vraždění. Ujímal se zajatců a raněných, vymáhal jim návrat do vlasti, zmírnil následky války hojnými podporami v penězích i potravinách.¹⁾

Ve světové válce (1914—1918) ze 70 milionů zúčastněných vojinů bylo padlých 8 milionů, raněných 18 milionů; zůstalo po nich 9 milionů sirotků a 5 milionů válečných vdov.

Za Benedikta r. 1918 vešel v platnost nově upravený c í r k e v n í z á k o n í k (kodex), kterým byl omezen počet zasvěcených svátků, některá dosavadní zákonná ustanovení zmírněna anebo poměrům nové doby přizpůsobena.

Světová válka přinesla Čechoslovákům osvobození z dřívějšího poddanství. **Republika československá byla prohlášena 28. října 1918.** Zabírá Čechy, Moravu se Slezskem, Slovensko a Podkarpatskou Rus. Podle sčítání v r. 1930 má 14,723.234 obyvatele. Katolíci mají ve 14 diecésích, z nichž dvě jsou obřadu byzantsko-slovanského, 10,833.423 římských vyznavačů a 585.406 byzantsko-slovanských vyznavačů. Čechy mají katolíků 5,324.333, Morava se Slezskem 3,065.313, Slovensko 2,600.062, Podkarpatská Rus 428.645.

Praha jest sídlem vyslance sv. Otce pro celou republiku.

Benedikt XV., který již za války žádal pro Čechy samostatnost u vlivných kruhů v Americe, ihned napravoval v republice některá církevní zařízení zavedená vídeňskou vládou. V Praze a v Olomouci ustanovil jiné arcibiskupy: Dra Františka Kordače a Dra Antonína Cyrila Stojana; na Slovensku dosadil nové biskupy. Pro Čechy a Moravu obnovil dovolení sloužití mši svatou na několika význačných místech jazykem staroslovanským; všeobecně připustil opakovati ve mši svaté zpěv epištoly a evangelia česky a užívati češtiny při svátostech a svátostinách.²⁾

Obětavé působení Benedikta XV. na zmírnění válečných hrůz, jeho zásluhy o spravedlivý mír uznali i jinověrci; v Cařihradě mu postavili velkolepý pomník. Při jeho smrti vyslovily 54 státy ve Vatikáně soustrast.

1) V r. 1920 a 1921 rozdal na penězích 30 mil. lir; do Ruska poslal 1 mil. lir a 20 vagonů potravin. Českým sirotkům a dětem trpícím za války podvýživou poslal skoro 6 milionů Kč.

2) Někteří nespokojení kněží z osobních zájmů a stržení proudem náhlých převratů v národech, přerušili 1920 spojení s papežem a založili »církev československou« se svobodou svědomí v názorech náboženských. V bohoslužbě užívají jazyka českého, zavedli ženaté kněze, zmocnili se některých katolických kostelů a zanesli náboženský rozvrat do pokojných dosud farností. Založili si církve národní, kdežto Ježíš Kristus založil církev obecnou, všesvětovou.

41. Pontifikát Pia XI.

Svatý Otec Pius XI. (od roku 1922), za války nuncius ve Varšavě, kráčí ve šlépějích svého slavného předchůdce. Usiluje o to, aby byl zajištěn trvalý mír v národech, aby se odštěpení křesťané vrátili k jednotě s Církví, aby i k pohanům dostalo se světlo víry a všude mezi katolíky byl obnoven náboženský život podle pravd evangelia.

Aby se mezi katolíky šířilo a uplatnilo království Kristovo, má se podle přání sv. Otce v každé farnosti zřídit tak zvaná »Katolická akce« čili »Laický apoštolát«, v němž se horliví mužové a ženy sdružují, aby pod vedením duchovního správce, jak bývalo v dobách první Církve, pracovali na obrození lidu na základě nábožensko-mravní výchovy.

Nabývá-li snaha dřívějších papežů, uvésti odštěpené církve východní zpět do Církve katolické, stále většího ohlasu u katolíků celého světa a začíná-li zajímati i rozkolníky, je to práce Pia XI., jenž doporučuje konání sjezdů, na kterých stále větší kruh učenců o této otázce pojednává. Katolickým Slovanům přikládá se zvláštní úkol v této unionistické práci; proto sjezdy ty konaly se vícekrát na posvátném Velehradě a také v Praze.

Povždy památným dnem v dějinách Pia XI. bude 11. únor 1929. Toho dne byl obnoven papežský stát. Šedesát let trvalo zajetí papežů ve Vatikáně, od r. 1870, kdy Itálie vojskem zabrala papežům Řím a učinila konec papežskému státu. Prozřetelnost Boží vybavila papeže z této tísně až po válce světové, která nově upravila státy v Evropě. Za souhlasu všech kardinálů ujednána dohoda mezi Církví a státem, mezi papežem a králem Itálie. Sídlo papeže »Město Vatikán« prohlášeno za samostatný stát s papežem jako vladařem, jemuž přísluší všechna práva, jaká vykonávají vladaři svobodných států.

Tento stát má jen 44 ha územní rozlohy, ale to stačí, aby byla potvrzena svrchovanost Svaté stolice, aby zdůrazněno bylo, že náměstek Kristův není poddán žádné pozemské vrchnosti. Za majetek zabraný státem r. 1870 byla dána náhrada.

Papež Pius XI. věnoval zvláštní péči i národu našemu. S vládou Československé republiky ujednal (1928) smlouvu zvanou »Modus vivendi«, kterou se upravuje poměr nového státu k Církvi, zvláště otázka jmenování biskupů, stanovení hranic diecésí a provincií řádových a j.

V památném roce milenia sv. Václava 1929, kdy byla dokončena stavba katedrály sv. Víta v Praze a ta posvěcena (12. května), daroval Pius XI. našemu národu v Římě krásnou budovu, kolej »Nepomucenum«, určenou k výchově kněží z naší republiky. Sám na tento pomník lásky k Čechům přispěl 3 miliony Kč. Nová budova byla posvěcena v den sv. Vojtěcha u přítomnosti 9 kardinálů, obou zástupců republiky, generálů řádů a jiných hodnostářů.

Biskupové Československé republiky svolali na svátek knížat

apoštolských sv. Petra a Pavla r. 1935 první celostátní sjezd katolíků všech národností republiky do Prahy, aby veřejně vyznali víru a společně se poradili o potřebách náboženských. Sv. Otec schválil tento všekatolický podnik a poslal svého zástupce — legáta —, aby jeho jménem sjezdu předsedal. Byl to věhlasný kardinál J. Verdier, arcibiskup v Paříži. Sjezd překvapil svou velkolepostí a zdarma. Eucharistické slavnosti u sochy sv. Václava zúčastnili se všichni

Sv. Otec Pius XI.

biskupové a 2.000 duchovních; na pontifikální mši sv. na strahovském stadionu bylo přítomno přes 300.000 věřících. Šest národů republiky skládalo tu veřejné vyznání víry ve svém jazyku, evangelium při slavné mši sv. zpívalo se v šesti jazycích národů našeho státu. Slavnosti uzavřel legát slovy: »S výšin nebes, drazí přátelé, žehná vám Pán Bůh, svatá Panna Maria, vaše Matka, svatí patronové vaši a žádají vás, abyste v jedno spojili své duše a svá srdce a pracovali jako dobří křesťané s radostí a důvěrou k hmotnému i duševnímu blahu velkého a nesmrtelného Československa!«

Nynější papež, 261. nástupce sv. Petra, narodil se v kraji milánském 31. května 1857 a jmenoval se dříve Achille Ratti. Otec jeho byl ředitelem továrny na hedvábí. Universitní studia vykonal v Římě a dosáhl tam trojího doktorátu, ve filosofii, v bohosloví a právu církevním; tam byl také na kněze vysvěcen r. 1879. Byl pak profesorem a dlouhá léta ředitelem proslulé knihovny v Miláně. Vynikal jako archivální badatel a jako znalec křesťanského umění; jeho práce z těchto oborů byly vydány tiskem. Roku 1890 navštívil Prahu. Za světové války byl poslán do Polska a Litvy, aby tam upravil poměry náboženské; pak byl jmenován nunciem ve Varšavě. Arcibiskupem v Miláně stal se r. 1921; téhož roku byl jmenován kardinálem a 6. února 1922 byl zvolen za papeže.

42. Četba o branné výchově.

Předpisy školních úřadů naší republiky ukládají brannou výchovu mládeže. Touto výchovou má býti prostoupeno školní vyučování, aby si mládež osvojila znalosti a dovednosti, jichž je třeba k obraně státu a vlasti. O branné výchově se stanoviska Církve katolické promluvil J. Exc. ThDr. M. Pícha, biskup v Hradci Králové, asi těmito slovy:

Církev katolická válku zásadně zavrhuje. Jako Kristus přišel na svět jako král míru a pokoje, tak i jeho svatá Církev převzala poslání svého zakladatele. Jejím úkolem bylo a jest, šířiti vždy a všude Jeho království míru a pokoje. Hned na počátku světové války prohlásil slavnostně před celým světem papež Benedikt XV.: »Válka jest hrozným proléváním krve a zneuctívá Evropu, svrhujíc ji s výše, na kterou ji povznesla křesťanská kultura. Válka jest sebevraždou civilisované Evropy.«

Ale dokud bude srdce lidská ovládati státní a národní nenasytlost, závist, pýcha, ctižádost a lakota, řekněme zkrátka: nevěra a pohanský mrav, marně budeme sníti o míru. Proto válka přes všechny své hrůzy jest a zůstane nutným zlem.

Jako každý jednotlivec má přirozené právo, ano povinnost, hájiti svůj život a své statky násilným odražením útočnicka, tak i stát občanů má tuto povinnost a právo. Všichni občané, žijící ve státě, odevzdali se v ochranu státu a jeho vojenské moci. Proto by stát nekonal svou povinnost k občanům, kdyby jich nechránil proti nespravedlivému útočnicku a nebyl připraven na jeho útočné přepadení. Volá-li stát občany k obraně a spravedlivé válce, jest povinností občanů poslechnouti. Tato povinnost zavazuje ve svědomí.

Branná povinnost vyplývá dále z lásky k vlasti. Láska k vlasti poutá lidi k té zemi, v níž se zrodili a byli vychováni, poutá lidi mluvící stejnou řečí, mající stejnou kulturu. Láska k vlasti jest vrozena a jest hlasem Božím. Také Kristus miloval svoji vlast. Že nekázal pohanům, vysvětlil tím, že přišel především k lidu svému; obrácení pohanů ponechal apoštolům.

Papež Lev XIII. napsal: »Zákon přirozený nám káže, abychom vlast, ve které jsme se zrodili, milovali a za ni, bude-li toho třeba, i život položili.«

Musíme tedy býti připraveni k vítěznému odražení nespravedlivého útočnicka; musíme chrániti své nejvyšší statky: svou vlast, svůj stát a svou víru. (R. 1938.)

43. Učte se z dějin!

Více než devatenáct set let koná již Církev katolická poslání, které jí určil její božský zakladatel Ježíš Kristus: oslavuje Boha na

zemi a přivádí lidi do nebe. Takto působila Církev za stálých bojů a pronásledování. P r v n í t ř i s t o l e t í byla století hranic, mečů a žalářů; ale poslední tyran křesťanů hyne se slovy: »Zvítězil jsi, Galilejský!« Nastalo s t ě h o v á n í n á r o d ů; země křesťanské byly zaplaveny pohany, ale Církev je přemáhá, nikoliv mečem, nýbrž evangeliem Kristovým, a dělá z nich křesťany. Na t o i s l a m vede proti Církvi vyhlazovací boj; ale Evropa jeho sílu zlomila, protože byla katolická a poslechla papeže. Veliké rány zasadili Církvi b l u d a ř i a r o z k o l n í c i; od Církve odpadli celí národové, ale Církev stojí dosud a počtem vyznavačů tak mohutná, jako nikdy dříve. Všecka lidská zloba roztránila se o skálu Petrovu, neboť ta je dílem Božím, kterého brány pekelné nepřemohou. I v nynějších i v budoucích bojích zachová Církev ten, jenž řekl apoštolům a jich nástupcům: »J á j s e m s v á m i p o v š e c k y d n i a ŝ d o s k o n á n í s v ě t a.« A Kristus jest a bude vždy při své Církvi, kdykoliv Církev, jako On, nese na své zmučené hlavě trnovou korunu proto, že hájí čest Boha, kterého chce n e v ě r a s trůnu jeho strhnouti, že chrání čest člověka, kterého n e v ě r a snižuje na zvíře, upírajíc mu nesmrtelnou duši a věčnost.

Kromě tohoto svého předního úkolu starala se Církev vždy i o pozemské blaho člověka, zdobila jej vzdělaností a dala mu vědy a umění. V čem vznešeném a ušlechtilém křesťanství národové vynikají, mají z víry Kristovy. Evropa třímá žezlo vědy jen proto, že je křesťanská.

Proto katolík, který uznává Boha za otce, hlásí se i k Církvi jako ke své matce; Boha oslavuje, Církev poslouchá a věří, že jej bezpečně vede k Bohu a k pravému štěstí.

Slavný francouzský biskup F é n e l o n napsal:

»Miluji rodiče více než sebe; svoji vlast miluji vřeleji než rodiče; ale Církev, tuto otčinu mé duše, miluji nadšeněji nežli vlast. Svatá Církvi Kristova, kdybych někdy měl tebe zapomenouti, ať raději uschne jazyk v ústech mých; ty budeš vždycky první a nejdražší mou myšlenkou!«

Svatý Václave, nedej zahynouti nám i budoucím!

O B S A H.

	Str.
O CÍRKVI SVATÉ.	
1. Ježíš Kristus, zakladatel Církve katolické	5
2. O úkolu katolické Církve	7
I. DĚJINY CÍRKVE KATOLICKÉ V DOBĚ PRVNÍCH STOLETÍ.	
3. O působení svatých apoštolů vůbec	9
4. O působení sv. Petra	12
5. O působení sv. Pavla	14
6. Pronásledování Církve v Jerusalemě a jeho zkáza	16
7. Pronásledování Církve od pohanů	18
8. Užitek pronásledování	20
9. Náboženský život prvních křesťanů	23
10. Císař Konstantin Veliký a jeho nástupci	25
11. Řehole. - Benediktini. - Kanovníci	27
12. Péče Církve o neporušenost víry	29
13. Stěhování národů. Pokřtění Germánů	32
14. Mohamed a rozšíření islamu	34
15. Církevní stát. Karel Veliký	35
II. DĚJINY KATOLICKÉ CÍRKVE OD STOLETÍ IX. AŽ NA NAŠE ČASY.	
16. Pokřtění Moravanů. Svatí Cyril a Metoděj	38
17. Pokřtění Čechů. - Sv. Lidmila	42
18. Sv. Václav	44
19. Biskupství v Čechách. - Sv. Vojtěch. Sv. Prokop	47
20. Křesťanství u ostatních Slovanů	51
21. Rozkol východní	54
22. Boj o investituru. - Sv. Řehoř VII. Volba papežů	57
23. Křížácké výpravy do Svaté země. — Řády rytířské	59
24. Řehole ve středověku	62
25. Péče Církve o vzdělanost a umění	65
26. Náboženský život ve středověku	69
27. Papežové v Avignoně. - Rozkol západní	72
28. Karel IV. - Arnošt z Pardubic	74
29. Sv. Jan Nepomucký	77
30. Mistr Jan Hus	80
31. Husitské strany a války	84
32. Spory utrakvistické. Čeští bratři	87
33. Martin Luther	89
34. Zvingli a Kalvín. - Jindřich VIII.	92
35. Všeobecný sněm církevní v Tridentě	94
36. Protestantství v Čechách a na Moravě	96
37. Obnova katolického náboženství v českých zemích	102
38. Řehole nového věku	105
39. Nevěra a její dílo	108
40. Doba nejnovější	112
41. Pontifikát papeže Pia XI.	116
42. Četba o branné výchově	118
43. Učte se z dějin	118